

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Wilma Jonsson

Skiljeklausulens rättsliga gråzon

En undersökning av skiljebundenhetens omfattning i ljuset av
NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Lotta Maunsbach

Termin: VT24

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	6
Förord.....	8
Förkortningar.....	9
1 Inledning	10
1.1 Bakgrund	10
1.2 Syfte och frågeställningar.....	11
1.3 Metod och material.....	11
1.4 Avgränsningar	15
1.5 Forskningsläge.....	16
1.6 Disposition.....	17
2 Rättsliga utgångspunkter	19
2.1 Skiljeavtalets processhinderande karaktär	19
2.2 Bedömning av skiljebundenhetens omfattning	20
2.2.1 Avtalsstolkningens väsentlighet	20
2.2.2 Identifieringskravet	22
2.2.3 Anknytningsdoktrinen.....	24
2.3 Behörighetsprövningen.....	26
2.3.1 Skiljenämndens behörighetsprövning	26
2.3.2 Allmän domstols överprövning av skiljenämndens behörighetsprövning	27
2.3.3 Delad behörighet	29
2.3.4 Påståendedoktrinen	29
2.4 New York-konventionen	31
3 Skiljeavtalets omfattning i rättspraxis	34
3.1 Introduktion	34
3.2 NJA 2007 s. 475 ”Vägmaterialet”	34
3.2.1 Bakgrund och HD:s avgörande	34
3.2.2 Egna reflektioner.....	35
3.3 NJA 2008 s. 120 ”Hamnfallet”.....	37
3.3.1 Bakgrund och HD:s avgörande	37
3.3.2 Egna reflektioner.....	37
3.4 NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”	39
3.4.1 Bakgrund och HD:s avgörande	39
3.4.2 Egna reflektioner.....	40
3.5 NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”	42

3.5.1	Bakgrund och HD:s avgörande	42
3.5.2	Egna reflektioner	44
3.5.2.1	Huvudregeln och dess tre undantag	44
3.5.2.2	Intresseavvägningen mellan processekonomi och rättssäkerhet	47
3.6	NJA 2019 s. 171 ”Belgor”	48
3.6.1	Bakgrund	48
3.6.2	Hovrättens avgörande	48
3.6.3	HD:s avgörande	49
3.6.4	Egna reflektioner	51
3.6.4.1	Särskilt relevanta aspekter i domskälen	51
3.6.4.2	Avgörandet i relation till tidigare rättspraxis	52
3.6.4.3	Extensiv tolkning av rättsförhållandebegreppet ...	53
3.7	NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”	55
3.7.1	Bakgrund och HD:s avgörande	55
3.7.2	Egna reflektioner	58
3.7.2.1	Avgörandet i relation till tidigare rättspraxis	58
3.7.2.2	Identifieringskravet i relation till omfattningsbedömningen och sammanhängande avtal	60
3.8	Sammanfattande reflektioner	62
4	Intresseavvägningen som grundar omfattningsbedömningen	65
4.1	Introduktion	65
4.2	Rättssäkerhetsargumentet	65
4.3	Det processekonomiska argumentet	68
4.4	Det internationella argumentet	69
5	Avslutande diskussion och slutsats	72
	Käll- och litteraturförteckning	79

Summary

In Swedish law, arbitration is treated as equivalent to general court proceedings and is the only alternative that also results in an enforceable judgment with binding effect. An arbitration agreement constitutes a procedural impediment provided that it is invoked in court. However, if the issue raised falls outside the scope of the arbitration agreement, the arbitral tribunal will not be qualified to review the matter. The scope of the arbitration agreement thus has a decisive impact on whether a particular dispute should be tried by arbitration or a judicial proceeding.

The business relationship between two commercial parties is often governed by multiple contracts. Often, only one of these contracts includes an arbitration clause. If a dispute arises which is not directly based on the agreement containing the arbitration clause, it is uncertain under what circumstances the dispute in question is covered by the clause. This paper aims to assess the scope of the arbitration agreement in such situations, whether in the arbitral tribunal's review of its own jurisdiction or in a general court's review of procedural impediments.

The thesis adopts a 'legal dogmatic method', relying on traditional legal sources as the foundation for its presentation and discussion. Through this approach, it establishes the current law concerning various aspects, such as the arbitration agreement's effect as a procedural impediment, elements of contract interpretation, assessment of the scope of an arbitration agreement, the examination of jurisdiction and review in the arbitral tribunal and the general court, and the influence of international arbitration law in Swedish law. Following an overview of pertinent legal principles relevant to the thesis, notable precedents from the Supreme Court are introduced and examined. In recent years, the Supreme Court's decisions regarding the scope of an arbitration agreement have been contradictory, partly because different interests have been prioritized differently. These interests, deliberated within both Supreme Court precedents and legal literature, encompass three primary concerns: the imperative of legal certainty, the optimization of procedural efficiency, and the consideration of international implications.

Due to the inconsistent jurisprudence of the Supreme Court, there are several ambiguities as to how the current legal situation should be interpreted. This paper aims to determine the current law by analysing the interests that have been deemed important by the Court. The analysis notes that the current legal situation is likely to develop in a more extensive direction than before. This is based on the fact that the Supreme Court in NJA 2019 p. 171 'Belgor' and NJA 2023 p. 437 'Husqvarnas skiljeavtal' emphasized the international interest when interpreting the so-called identification requirement in Section 1 of the Arbitration Act (1999:116). The overall conclusion is that the Supreme Court should continue to attach greater importance to the international

interest, which also includes the procedural efficiency interest, since such a system results in a national law that is in accordance with international arbitration law and Sweden's convention obligations.

Based on a discussion of the interests presented, a more generous application of the 'doctrine of connection' is also proposed. An extensive application of the doctrine of connection entails that an arbitration clause in one contract should be applicable to disputes arising from other connecting contracts. Since in most cases, when parties enter into arbitration agreements, they intend to resolve all disputes between them by arbitration. A generous application of the doctrine therefore favours their interests more than a restrictive application.

Sammanfattning

I svensk rätt jämställs skiljeförfarandet med domstolsförfarandet och utgör det enda alternativ som också resulterar i en exigibel dom med rättskraft. Ett avtal om skiljeförfarande utgör ett rättegångshinder under förutsättning att det åberopas inför domstol. Om den fråga som anhängiggörs emellertid faller utanför skiljeavtalets tillämpningsområde saknar skiljenämnden behörighet att uppta frågan till prövning. Skiljeavtalets räckvidd får härigenom en avgörande betydelse för huruvida en viss tvistefråga ska prövas av skiljenämnd eller allmän domstol.

Mellan två kommersiella parter regleras ofta parternas affärsrelation i flera sammanhängande avtal. Inte sällan händer det att bara ett av dess avtal har försetts med en skiljeklausul. Uppkommer det då en tvist, vilken inte grundas direkt på det avtal innehållande skiljeklausulen, är det oklart under vilka förutsättningar tvisten i fråga omfattas av skiljeavtalet. Denna uppsats ämnar besvara hur skiljeavtalets omfattning ska bedömas i en sådan situation, både vid en skiljenämnds prövning av sin egen behörighet och vid allmän domstols hindersprövning.

Uppsatsen utgår från en rättsdogmatisk metod där de traditionella rättskällorna ligger till grund för arbetets redogörelse och diskussion. Härigenom fastställs den gällande rätten avseende skiljeavtalets processhinderande effekt, beståndsdelarna i avtalstolkningen och bedömningen av ett skiljeavtals omfattning, behörighetsprövningen och överprövningen i skiljenämnd respektive allmän domstol, samt internationell skiljedomsrätts inverkan på den svenska rätten. Efter en redogörelse av de för uppsatsen relevanta rättsliga utgångspunkterna redovisas och analyseras relevanta prejudikat från Högsta domstolen. Högsta domstolens meddelade avgöranden avseende ett skiljeavtals omfattning har under de senaste åren varit motstridiga, bland annat därför att olika intressen tillmätts olika betydelse. Dessa har diskuterats i Högsta domstolens prejudikat samt i den juridiska litteraturen och består av totalt tre intressen: ett rättssäkerhetsintresse, ett processekonomiskt intresse, samt ett internationellt intresse.

På grund av den inkonsekventa rättspraxisen från Högsta domstolen finns det flera oklarheter om hur det nuvarande rättsläget bör tolkas. Uppsatsen syftar till att fastställa den gällande rätten genom en analys av de intressen som tillmätts betydelse i domstolen. I analysen noteras att det nuvarande rättsläget troligen utvecklas mot en mer extensiv riktning än tidigare. Detta baseras på att Högsta domstolen i NJA 2019 s. 171 ”Belgor” samt NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal” betonat det internationella intresset vid tolkning av det så kallade identifieringskravet i 1 § lagen (1999:116) om skiljeförfarande. Sammantaget är slutsatsen att Högsta domstolen fortsättningsvis bör tillmäta större betydelse åt det internationella intresset, vari även det processekonomiska intresset inbegrips, eftersom en sådan ordning resulterar i en nationell

rätt som står i överensstämmelse med internationell skiljedomsrätt och Sveriges konventionsåtaganden.

Baserat på en diskussion av de presenterade intressena föreslås även en mer generös tillämpning av den så kallade anknytningsdoktrinen. Det medför att en skiljeklausul i ett avtal bör kunna tillämpas på tvister som härrör från andra sammanhängande avtal. Eftersom parterna i de flesta fall, när de ingår skiljeavtal, avser att lösa samtliga tvister mellan dem genom skiljeförfarande, gynnar en generös tillämpning av doktrinen deras intressen i högre grad än en restriktiv tillämpning.

Förord

Det sista ordet är skrivet och det är med blandade känslor jag härmed sätter punkt för min studietid i Lund.

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Lotta Maunsbach för alla kloka råd, intressanta diskussioner och värdefulla synpunkter du bidragit med under terminen.

Tack till kollegorna på Nätis för att ni har gjort min studietid så mycket roligare. Jag är tacksam över att jag varje morgon har fått mötas av era leenden och skratt.

Tack till mina vänner, nyfunna som gamla, för att ni varje dag förgyller mitt liv.

Tack till min familj för ert eviga och ovärderliga stöd.

Och ett särskilt tack till dig, Ludvig. Du är det finaste som juristprogrammet har gett mig. Tack för att du alltid står vid min sida. Du har hela mitt hjärta.

Lund i maj 2024,

Wilma Jonsson

Förkortningar

avtalslagen	lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FN	Förenta nationerna
HD	Högsta domstolen
konkurslagen	konkurslag (1987:672)
LSF	lag (1999:116) om skiljeförfarande
modellagen	1985 års UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration
New York-konventionen	1958 års konvention om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar, New York
NJA	Nytt juridiskt arkiv
prop.	proposition
RB	rättegångsbalken
RF	regeringsformen
RH	Rättsfall från hovrätterna
SOU	Statens offentliga utredningar
UNCITRAL	Förenta nationernas handelsrättskommission

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Skiljeförfarandet har i Sverige vuxit till att bli en av de mest dominerande tvistlösningsformerna i fråga om tvister mellan kommersiella parter. Denna utveckling har lyft skiljeförfarandet till en central och betydelsefull position inom den svenska rätten.¹ Möjligheten att få en tvist prövad av skiljenämnd vilar dock på grundförutsättningen att parterna har träffat ett avtal om att den aktuella tvisten ska lösas på sådant vis. Det krävs således att tvistefrågan faller under skiljeavtalets omfattning för att skiljenämnden ska vara behörig att pröva tvisten.² Till detta finns vidare ett ytterligare krav: tvisten måste också vara uppkommen ur ett i skiljeavtalet identifierat rättsförhållande.³

Skiljenämnden har vanligtvis inga större problem att fastställa sin behörighet när en affärsrelation regleras av ett enda avtal som också försetts med en skiljeklausul. Prövningen av skiljenämndens behörighet försvåras dock avsevärt i situationer då parternas affärsrelation består av flera avtal som på olika sätt relaterar till varandra, men där endast ett av avtalen innehåller en skiljeklausul eller där de olika avtalen innehåller motstridiga tvistlösningsklausuler. Begär en part skiljeförfarande enligt en skiljeklausul i ett avtal, men grundar sin talan på ett annat avtal, uppstår frågan om skiljenämnden är behörig att uppta den aktuella tvisten. Är identifieringskravet i LSF då uppfyllt? Eller föreligger det ett tillräckligt samband mellan avtalen för att skiljeklausulen kan anses gälla genom en tillämpning av den så kallade anknytningsdoktrinen?

I HD:s rättspraxis har frågan om skiljeavtalets omfattning ofta varit föremål för diskussion. HD har i sina prejudikat emellertid uttryckt motstridiga uppgifter. Tidigare tolkades ett skiljeavtals omfattning restriktivt, men på senare tid har denna hållning förbytts mot en alltmer extensiv tolkningslinje. Det är dock oklart hur dessa avgöranden förhåller sig till varandra, domskälen ger inga tydliga svar. I den praktiska verksamheten finns ett behov av att klargöra skiljebundenhetens omfattning, särskilt vid existensen av sammanhängande avtal.⁴ Den spretiga rättspraxisen är dock svårförståelig, och den juridiska litteraturen saknar konkreta gränser för hur omfattningen bör bestämmas.

Mot bakgrund av detta syftar uppsatsen till att undersöka följderna av den aktuella rättsutvecklingen, med särskild utgångspunkt i det senast meddelade

¹ Prop. 2017/18:257, s. 21, och SOU 2015:37, s. 85.

² I den fortsatta framställningen ska ett skiljeavtals omfattning, en skiljeklausuls omfattning samt skiljebundenhetens omfattning förstås på samma sätt oavsett vilket begrepp som används.

³ Lindskog (2020), s. 61 ff. och 336 f., och Kvart och Olsson (2023), s. 19 och 56.

⁴ Begreppet ”sammanhängande avtal” används i uppsatsen som en samlingsterm för två eller flera avtal som ingåtts mellan kommersiella parter och som har någon form av samband eller anknytning till varandra. Se Heuman (1999), s. 89, och Heuman (2011/12), s. 674.

avgörandet NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”. Ambitionen med arbetet är att bidra till en förståelse för hur skiljeavtalets omfattning bör bedömas fortsättningsvis.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att undersöka i vilken omfattning sammanhängande avtal kan träffas av skiljebundenhet, samt hur ”Husqvarnas skiljeavtal” har förändrat bedömningen av skiljebundenhetens omfattning i svensk rätt. För att uppnå uppsatsens syfte ska följande frågeställningar besvaras:

- Hur har HD bedömt skiljeavtalets omfattning före ”Husqvarnas skiljeavtal”?
- På vilka intressen grundar HD omfattningsbedömningen och hur påverkas denna bedömning beroende av vilket eller vilka intressen som tillmäts betydelse?
- Hur bör en skiljenämnd och allmän domstol bedöma skiljeavtalets omfattning hädanefter, det vill säga efter ”Husqvarnas skiljeavtal”?

1.3 Metod och material

Uppsatsen är en rättsvetenskaplig studie som ämnar att beskriva, utreda samt analysera det rådande rättsläget för bedömningen av skiljeavtalets omfattning vid en processhindersprövning i allmän domstol samt vid behörighetsprövning i skiljeförfarande. Arbeten som syftar till att klargöra rättsläget utgår som regel från en rättsdogmatisk metod. Syftet för förevarande arbete är att fastställa gällande rätt samt presentera en lösning på den omfattningsproblematik som för tillfället förekommer inom den svenska skiljedomsrätten. Med utgångspunkt i den rättsdogmatiska metoden sker ett sådant fastställande och problemlösande genom analys av innehållet i de traditionella rättskällorna, såsom lagstiftning, förarbeten, rättspraxis, samt juridisk litteratur.⁵

Den rättsdogmatiska metoden är svårdefinierad och har i doktrinen beskrivits på olika sätt. En vedertagen uppfattning är dock att metoden är tillämplig vid fastställande av gällande rätt.⁶ Fastställandet sker genom en tolkning av de traditionella rättskällorna, varav resultatet ska spegla innehållet i gällande rätt eller hur rättsregeln ska uppfattas i ett visst specifikt sammanhang.⁷ En äldre generation rättsdogmatiker har intagit en sträng ställning avseende vilken argumentation som kan föras inom metoden. Enligt den äldre skolan får endast en *de lege lata*-argumentation föras, det vill säga en argumentationslinje som

⁵ Kleineman (2018), s. 21, Gunnarsson och Svensson (2023), s. 102 f., och Peczenik (1995a), s. 33 f.

⁶ Gunnarsson och Svensson (2023), s. 10 och 105, Hjertstedt (2019), s. 166 f., och Kleineman (2018), s. 21.

⁷ Kleineman (2018), s. 26.

presenterar vad som utgör gällande rätt samt hur gällande rätt ska förstås.⁸ Emellertid anser många att även en argumentation kring vilka lösningar som finns på problemen i gällande rätt inryms i den rättsdogmatiska metoden, det innebär således att också en *de lege ferenda*-argumentation får upptas.⁹

En uppfattning är att en *de lege ferenda*-argumentation kan föras förutsatt att denna är en utveckling av den analys som förts om vad som ska anses utgöra gällande rätt. Således krävs ett samband mellan *de lege lata*- och *de lege ferenda*-resonemangen.¹⁰ Äldre rättsdogmatiker har som ovan nämnts ställt sig kritiska till en *de lege ferenda*-argumentation, bland annat eftersom en sådan argumentationslinje anses vara alltför rättspolitisk i relation till ramarna för rättsdogmatiken. Kritikerna menar att argumentationslinjen snarare är hänförlig till den rättsanalytiska metoden.¹¹ I rättsvetenskapen har man numera frångått den stränga synen på rättsdogmatiken och det är således både accepterat och vanligt förekommande att en friare argumentation får föras inom metoden.¹² Det görs däremot fortfarande åtskillnad mellan bunden och fri argumentation, varav den bundna bygger på informationen som går att utläsa från de traditionella rättskällorna och den fria kan innehålla såväl *de lege ferenda*-argument som egna tolkningar av den information som presenterats.¹³ Jag ansluter mig till uppfattningen att också en friare diskussion, med inslag av både *de lege ferenda*-argument och egna tolkningar, ryms inom den rättsdogmatiska metoden. I uppsatsen diskuteras därför inte bara vad som utgör gällande rätt, utan också hur den gällande rätten bör vara utformad.

Enligt många tillåter den rättsdogmatiska metoden även en kritisk analys av gällande rätt, såsom en problematisering av det nuvarande rättsläget.¹⁴ Utgångspunkten vid en sådan kritisk analys är att författaren, utifrån sina slutsatser om rättsläget, upptar en diskussion om hur det förevarande rättsläget bör ändras. Den kritiska rättsdogmatiken innebär således både ett fastställande och ett kritiskt granskande av den gällande rätten.¹⁵ Jag belyser även denna del av rättsdogmatiken eftersom det i uppsatsen förs en friare argumentation som både riktar kritik mot det gällande rättsläget och upptar *de lege ferenda*-resonemang om hur den rådande rätten bör tolkas och utformas. Mitt tillämpande av den rättsdogmatiska metoden står i överensstämmelse med den nu rådande synen på metoden. Huruvida denna tillämpning är hänförlig till den kritiska rättsdogmatiska metoden eller den ursprungliga

⁸ Kleineman (2018), s. 36, Hjertstedt (2019), s. 167, och Lehrberg (2022), s. 281.

⁹ Denna del av den rättsdogmatiska metodens verksamhet har också benämnts som ”konstruktiv rättsdogmatik”. Se Hjertstedt (2019), s. 167.

¹⁰ Sandgren (2021), s. 51 f.

¹¹ Kleineman (2018), s. 37, och Gräns (2018), s. 431.

¹² Sandgren (2006), s. 651 f., och Jareborg (2004), s. 4.

¹³ Sandgren (2006), s. 655 f., och Kleineman (2018), s. 27 f.

¹⁴ Kleineman (2018), s. 36, och Hjertstedt (2019), s. 167.

¹⁵ Gunnarsson och Svensson (2023), s. 160 f.

rättsdogmatiska metoden, eller om dessa rentav ingår i en och samma metod, spelar i sammanhanget därför mindre roll.¹⁶

Uppsatsens analysavsnitt hade visserligen kunnat anses präglade av en rättsanalytisk metod. Den rättsanalytiska metoden syftar inte enbart till att klargöra gällande rätt, utan också till att analysera och kritisera rätten. Det finns således likheter mellan den rättsanalytiska metoden och den av mig presenterade rättsdogmatiska metoden.¹⁷ Till skillnad från den rättsdogmatiska metoden är den rättsanalytiska metodens huvudsyfte att analysera rätten, varav fastställande av gällande rätt endast ingår som ett moment i metoden. Den rättsanalytiska metoden har vidare en friare syn på vilket material som får tillämpas respektive vilka argument som får framföras. Metoden möjliggör en bredare undersökning då diskussionen kan grundas på annat källmaterial än det material som erkänns av rättskällevärdet. Således tillåter den rättsanalytiska metoden annan kritik av gällande rätt än den som kan utläsas ur de traditionella rättskällorna.¹⁸

Det förekommer inte sällan att en författare utger sig för att använda en rättsdogmatisk metod, när denne i själva verket presenterar en friare argumentation som grundar sig i material som inte är hänförligt till rättskällevärdet. Således är det svårt att göra en distinktion mellan rättsdogmatisk och rättsanalytisk metod.¹⁹ Baserat på detta menar jag att förevarande uppsats kan anses ha kombinerat båda dessa metoder. Min huvudsakliga ambition med uppsatsen är att fastställa hur skiljeavtalets omfattning bör bedömas utifrån de traditionella rättskällorna. Däremot upptar jag i mina analyserande avsnitt också vissa *de lege ferenda*-resonemang och därför tar jag nu höjd för att detta enligt vissa kan betraktas som en tillämpning av en rättsanalytisk metod, trots att jag menar att också sådana problemlösningsförslag ingår i den rättsdogmatiska metoden. Det rådande rättsläget har emellertid ansetts oklart och det går därför inte att med full säkerhet dra några slutsatser utifrån den traditionella synen på rättsdogmatiken.

Eftersom arbetet tar avstamp i den rättsdogmatiska metoden grundar sig uppsatsen och dess slutsatser på de accepterade rättskällorna, det vill säga lagstiftning, lagförarbeten, rättspraxis och juridisk litteratur.²⁰ De traditionella rättskällornas inbördes relation till varandra behöver emellertid vidare förklaras. Lagar och rättspraxis från prejudikatinstanserna, såsom från HD, har formell auktoritet. Lagförarbeten tillmäts stor betydelse och auktoritet i domstolarnas dömande verksamhet, men har i andra sammanhang ansetts ha samma, om än något större, auktoritet som den juridiska litteraturen. Den juridiska litteraturen har endast förmåga att övertyga genom kraften i de argument som

¹⁶ Hjertstedt (2019), s. 166 f.

¹⁷ Sandgren (2021), s. 51 och 64 f.

¹⁸ Gunnarsson och Svensson (2023), s. 24, Sandgren (2021), s. 53 f., och Kleineman (2018), s. 25.

¹⁹ Lehrberg (2022), s. 202.

²⁰ Kleineman (2018), s. 21.

framförs. Uttalandena i den juridiska litteraturen har således endast bärighet genom sin inre tyngd och inre logik.²¹

Uppsatsens andra kapitel, som redogör för de rättsliga utgångspunkterna för både rättsläget samt den fortsatta framställningen, har i stort grundat sig på lagtext samt lagförarbeten i form av propositionsuttalanden samt utredningsbetänkanden. Lagförarbetena fungerar som ett komplement till lagtexten och det är för läsarens förståelse därför relevant att presentera vad som föreskrivs häri.²² Då uppsatsen i grunden syftar till att diskutera hur ”Husqvarnas skiljeavtal” kommit att förändra det rådande rättsläget har emellertid stort fokus också lagts på prejudikat som dessförinnan kommit att ändra eller klarlägga rättsläget. Som ovan presenterats har prejudicerande avgöranden från HD formell auktoritet och jag har i arbetet därför använt uttalandena som gjorts här i så stor utsträckning som möjligt, särskilt i uppsatsens tredje kapitel där stora delar av min löpande analys grundar sig på prejudikat från HD. Mitt syfte med den löpande analysen i nämnda kapitel är att ge läsaren en förståelse för hur tolkningen av ett skiljeavtals omfattning har förändrats, hur omfattningstolkningen förhåller sig till HD:s presenterade intressen för respektive emot en extensiv omfattningstolkning, samt hur ”Husqvarnas skiljeavtal” har påverkat rättsläget. Urvalet av rättsfall baseras på de avgöranden som grundar den nuvarande omfattningsbedömningen av ett skiljeavtal. Visserligen kan detta urvalskriterium anses som godtyckligt, men jag menar att det genom HD:s uttalanden tydligt går att utläsa att rättsfallen dessförinnan är av mindre betydelse för det nu gällande rättsläget. För uppsatsens syfte är det således inte relevant att presentera och diskutera äldre prejudikat som i efterkommande avgöranden vare sig repeteras eller hänvisas till.

Det huvudsakliga materialet som ligger till grund för uppsatsen utgörs emellertid av den juridiska litteraturen. Som ovan konstaterats är inte detta helt riskfritt och bör därför uppmärksammas särskilt. Den juridiska litteraturen baseras på författarens personliga åsikter och det föreligger därmed risk för att samma sak kan presenteras och redogöras för på olika sätt. Enligt somliga bör den juridiska litteraturen därmed sällan behandlas som en rättskälla.²³ Min uppfattning är att den juridiska litteraturen, oavsett om den är att räkna som en rättskälla eller inte, är relevant eftersom litteraturen ofta kan innehålla bärkraftiga rättsliga argument för hur de andra rättskällorna ska förstås. Det relevanta i den juridiska litteraturen som ligger till grund för arbetet är således inte om verkets författare är en auktoritet på området, utan att verket har en logisk bärighet för beskrivning och tolkning av rättsläget.²⁴

Slutligen består en del av uppsatsens material av det internationella regelverket New York-konventionen samt viss internationell doktrin. New York-

²¹ Kleineman (2018), s. 28 och 33.

²² Kleineman (2018), s. 29 f.

²³ Dahlman (2019), s. 71, och Kleineman (2018), s. 33.

²⁴ Kleineman (2018), s. 33.

konventionen saknar en omfattande reglering av skiljeavtalets objektiva omfattning, men HD har uttalat att konventionens bakomliggande principer är vägledande för tolkningen av ett skiljeavtal samt rättsförhållandebegreppet i 1 § 1 st. 2 men. LSF. HD har grundat denna uppfattning på internationell doktrin och det är således motiverat att även denna beaktas i detta arbete. Genom HD:s prejudikatauktoritet har såväl det internationella regelverket som den internationella doktrinen formats till att bli en vägledande rättskälla för omfattningsbedömningen av ett skiljeavtal.²⁵

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen tar sikte på *konventionella skiljeförfaranden*, det vill säga sådana skiljeförfaranden som vilar på avtalsrättslig grund och som regleras i LSF. Tvistlösning genom skiljeförfarande kan emellertid även ha sin grund i en föreskrift i lag eller annan författning. Sådana skiljeförfaranden benämns som *legala skiljeförfaranden*. Inom ramen för denna uppsats kommer det legala skiljeförfarandet inte behandlas. Avgränsningen är motiverad eftersom det vid ett legalt skiljeförfarande saknas skiljeavtal mellan parterna och ett sådant avtals omfattning kan således inte bli föremål för en tvist.²⁶

Vidare finns det två delar av ett skiljeavtals omfattning: ett skiljeavtals *objektiva omfattning* respektive ett skiljeavtals *subjektiva omfattning*. Till den objektiva omfattningen hänförs vilken eller vilka tvistefrågor ett skiljeavtal omfattar, det vill säga vilka anspråk som täcks av skiljeavtalet och som därmed kan undandras från domstolsprövning.²⁷ Den subjektiva omfattningen avser i vilken utsträckning skiljeavtalets bindande effekt träffar andra än avtalsparterna.²⁸ Uppsatsen är avgränsad till att endast behandla den objektiva delen av ett skiljeavtals omfattning. En sådan avgränsning är möjlig då skiljeavtalets objektiva respektive subjektiva omfattning går att bedöma fristående från varandra. När det i uppsatsen talas om skiljeavtalets omfattning är det således omfattningen i objektivt hänseende som åsyftas.

Frågan om allmän domstol eller skiljenämnd har behörighet att uppta en tvist till prövning är beroende av fler anledningar än att parterna ingått ett skiljeavtal som omfattar tvisten. Enligt 11 kap. 1 och 2 §§ RB kan till exempel allmän domstol avvisa talan om parterna saknar parts- eller processbehörighet. Allmän domstol kan också avvisa talan om saken är *res judicata* enligt 17 kap. 11 § RB.²⁹ En skiljenämnd kan å sin sida vara obehörig att pröva en tvist om parterna överhuvudtaget inte ingått något skiljeavtal eller om tvistefrågan inte uppfyller *kravet på skiljedomsrätslighet* enligt 1 § LSF.³⁰ De nämnda exemplen är inte uttömmande utan har presenterats i syfte att visa

²⁵ Kleineman (2018), s. 32 f.

²⁶ Lindell (2021), s. 715.

²⁷ Bolding (1962), s. 90 f., och Lindskog (2020), s. 194.

²⁸ Lindskog (2020), s. 118.

²⁹ Ekelöf och Boman (1996), s. 13 och 48.

³⁰ NJA 2016 s. 264, p. 16.

att behörighetstvister kan uppstå av fler anledningar än enbart frågan om ett skiljeavtals omfattning. Uppsatsens frågeställningar har kunnat besvaras utan ytterligare fördjupning i dessa andra orsaker till att en allmän domstol eller skiljenämnd saknar behörighet. Därför har andra behörighetsfrågor än den huruvida ett skiljeavtal omfattar eller inte omfattar den uppkomna tvisten avgränsats från uppsatsen.

I arbetet diskuteras endast skiljeklausuler som tar sikte på framtida tvister, det betyder med andra ord att endast skiljeavtal som ingåtts *innan* en tvist har uppkommit upptas till diskussion. Den rättspraxis som presenteras i uppsatsen tar sikte på situationer då parterna har varit oense i vilken mån skiljeavtalet omfattar tvisten. Parterna i samtliga avgöranden har emellertid varit överens om att skiljeavtalet i och för sig är giltigt. Oenigheten som föreligger mellan parterna är således inte hänförlig till frågan om ett skiljeavtals giltighet.³¹ Därför kommer frågor som rör ett skiljeavtals ogiltighet eller oskälighet enligt allmänna avtalsrättsliga regler och principer inte att behandlas.³²

Till de internationella regelverken på skiljedomsrättens område spelar särskilt New York-konventionen en central roll. Emellertid finns också modellagen, vilken upprättades av UNCITRAL i syfte att skapa en förebild till lag om internationella skiljeförfaranden. Modellagen fungerar som ett lagstiftningsinstrument som främst kan användas som en inspirationskälla för nationell lagstiftning av skiljeförfaranden.³³ Vid tillskapandet av LSF diskuterades det i vilken utsträckning den svenska lagstiftningen skulle anknyta till modellagen, men lagstiftaren kom slutligen fram till att LSF varken innehålls- eller dispositionsmässigt skulle baseras på regelverket.³⁴ De för uppsatsen relevanta bestämmelserna i modellagen har i princip ordagranna motsvarigheter i New York-konventionens artiklar.³⁵ HD har i två senare avgöranden diskuterat internationell skiljedomsrätt i relation till den svenska lagstiftningen, men i dessa delar har det endast varit New York-konventionen som tillmätts betydelse. Modellagen kommenterades överhuvudtaget inte.³⁶ På grund av avsaknaden av uttalanden från HD, samt att uppsatsen inte syftar till att göra en internationell jämförelse, faller modellagen och andra övriga internationella regelverk gällande skiljeförfaranden utanför utredningen.

1.5 Forskningsläge

Debatten kring skiljeklausulers räckvidd har pågått under flera år och det finns därför förhållandevis omfattande litteratur som berör skiljeavtals

³¹ Skillnaden mellan ett skiljeavtals ogiltighet och ett skiljeavtals omfattning behandlas i Bolding (1962), s. 90.

³² För vidare läsning kring detta hänvisas till Heuman (1999), s. 122 ff., och Bolding (1962), s. 70 ff.

³³ Prop. 1998/99:35, s. 37, prop. 2017/18:257, s. 19, SOU 1994:81, s. 62 f., och SOU 2015:37, s. 66.

³⁴ Prop. 1998/99:35, s. 46, prop. 2017/18:257, s. 19, och Waerme (2010), s. 722.

³⁵ De relevanta artiklarna presenteras i avsnitt 2.4.

³⁶ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 14, och NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 15.

objektiva omfattning. Här bör särskilt nämnas de långtgående lagkommentarer till LSF som författats av Lindskog, Cars, Madsen samt Kvarn och Olsson, men även Lindells verk *Civilprocessen – Rättegång samt skiljeförfarande och medling* som innehåller redogörelser kopplade till ett skiljeavtals räckvidd samt skiljenämndens behörighetskompetens.³⁷ Även Heuman har författat inflytelserika verk på området, både genom utgivna böcker samt flertalet artiklar som ingående diskuterar uppsatsens frågeställningar.³⁸ Litteratur som särskilt behandlar det nytillkomna avgörandet ”Husqvarnas skiljeavtal” är emellertid knapphändig, till exempel har ingen av de ovan nämnda lagkommentarerna utkommit med någon ny upplaga efter HD:s meddelande av avgörandet.

Den mest aktuella litteraturen återfinns i artiklar publicerade i Juridisk Tidskrift och Svensk Juristtidning. Flera av artiklarna behandlar det näst senaste avgörandet, NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, som utgjorde en betydande förändring av skiljenämndens respektive allmän domstols omfattningstolkning av skiljeavtal i relation till avgöranden som meddelats dessförinnan. Däremot är det endast Frank, Edlund och Heuman som har nämnt och diskuterat ”Husqvarnas skiljeavtal”.³⁹ Dessa artiklar är tämligen ingående men ger enligt min mening ingen utförlig klarhet i hur ”Husqvarnas skiljeavtal” förhåller sig till ”Belgor” samt tidigare svensk rättspraxis. Rättsläget kvarstår som oklart eftersom HD underlåtit att förklara hur avgörandena ska förstås i relation till varandra. Bristen på klarhet belyses i uppsatsen och min förhoppning är att den rådande oklarheten gällande ett skiljeavtals omfattning kommer att uppmärksammas av både HD och i den juridiska litteraturen i framtiden.

1.6 Disposition

Uppsatsens utredande del består av tre kapitel. I det första av dessa, *kapitel 2*, följer en allmän redogörelse av de rättsliga utgångspunkter som är relevanta för uppsatsens syfte. Kapitlet åsyftar att ge läsaren en grundläggande förståelse för skiljeavtalets processhinderande effekt, beståndsdelarna i tolkningen och bedömningen av ett skiljeavtals omfattning, behörighetsprövningen och överprövningen i skiljenämnd respektive allmän domstol, samt New Yorkkonventionens inverkan på svensk skiljedomsrätt.

I nästa utredande del, *kapitel 3*, presenteras och diskuteras den rättspraxis som aktualiseras för att besvara uppsatsens första frågeställning. I kapitlet förs en löpande analys i syfte att påvisa den omläggning av praxis som skett i samband med varje meddelat avgörande. I kapitlets analysavsnitt diskuteras även frågeställningen som inriktar sig på de bakomliggande intressena för en restriktiv respektive extensiv omfattningstolkning. Dessa intressen kommer emellertid också att presenteras närmare i den sista utredande delen, *kapitel 4*. De tre för uppsatsen aktuella intressena går att utläsa ur såväl HD:s

³⁷ Se Lindskog (2020), Cars (2001), Madsen (2009), Kvarn och Olsson (2023) och Lindell (2021).

³⁸ Se till exempel Heuman (1999), Heuman (2014/15) och Heuman (2019).

³⁹ Se Frank (2023), Frank (2024), Edlund (2024) och Heuman (2023/24).

rättspraxis som doktrinen. Intressena ligger till grund för min avslutande analys och således är det enligt min mening väsentligt att presentera dessa mer ingående i ett eget kapitel.

Slutligen, i *kapitel 5*, övergår uppsatsen till den mer kritiskt granskande delen. I kapitlet sammanställs den diskussion som förts i det tredje kapitlets analyserande avsnitt, samt en mer ingående analys av de intressen som grundar ett skiljeavtals omfattningsräckvidd. Genom att ställa intressena mot varandra kommer jag dels att besvara frågeställningen om hur HD:s omfattningsbedömning påverkas av vilket intresse som tillmäts betydelse, dels hur jag tycker att allmän domstol och skiljenämnd bör bedöma ett skiljeavtals omfattning utifrån det senast meddelade avgörandet, ”Husqvarnas skiljeavtal”. Med utgångspunkt i detta kommer sedan en slutsats dras gällande hur ”Husqvarnas skiljeavtal” har påverkat rättsläget.

2 Rättsliga utgångspunkter

2.1 Skiljeavtalets processhinderkaraktär

Grundläggande för en rättsstat är den, i princip, oangripbara rätten till en rättvis rättegång.⁴⁰ Att denna rättighet är att kategorisera som oangripbar hindrar dock inte att det vid dispositiva mål råder avtalsfrihet beträffande formerna för rättegången, under förutsättning att det föreligger positivt lagstöd för detta. Skiljeförfarandet är ett sådant av lagstiftaren godtagat undantag till domstolsprövning vid allmän domstol.⁴¹ Förfarandet har populariserats inom näringslivet på grund av dess snabba och slutliga karaktär, samt att tvisterna avgörs utan insyn utifrån.⁴²

Genom 1 § LSF har två (eller flera) parter möjlighet att träffa giltiga avtal där de gemensamt väljer att använda skiljeförfarande som tvistlösningsform vid redan uppkomna eller framtida dispositiva tvister, så kallade skiljeavtal.⁴³ Ett sådant avtal utgör en grundförutsättning för möjligheten att få en tvist avgjord av en skiljenämnd. Skiljeavtalet kan ha formen av en skiljeklausul som intagits i parternas huvudkontrakt, eller ett fristående avtal som upprättats vid sidan av det huvudsakliga materiella avtalet. Omfattas en uppkommen tvist av det upprättade skiljeavtalet kommer skiljenämnden kunna anse sig behörig om någon av parterna påkallar skiljeförfarande. Av 4 § 1 st. LSF framgår att en domstol mot en parts bestridande inte får pröva en fråga som enligt ett skiljeavtal ska prövas av skiljemän.⁴⁴ Enligt denna bestämmelse utgör alltså skiljeavtalet ett dispositivt rättegångshinder.⁴⁵

Anledningen till att skiljeavtal utgör ett rättegångshinder är att svensk rätt jämställer skiljeförfarandet med domstolsförfarandet. Lagstiftaren menar att skiljeförfarandet innebär en ”opartisk prövning av tvisten utifrån gällande rätt som mynnar ut i ett bindande avgörande som har rättskraft” och det är därför naturligt att avtal som uppger skiljeförfarande som tvistlösningsform medför processhinder.⁴⁶

⁴⁰ I svensk rätt följer denna rättighet av artikel 6.1 EKMR. Rättigheten stadgas även i 2 kap. 11 § RF.

⁴¹ Prop. 2017/18:257, s. 17, och Lindskog (2020), s. 63.

⁴² Prop. 1998/99:35, s. 40.

⁴³ Heuman (1999), s. 46.

⁴⁴ Vidare, av 4 § 2 st. LSF och 10 kap. 17 a § RB, följer att ett skiljeavtal utgör hinder för domstolsprocess i de fall en part väckt talan vid allmän domstol, förutsatt att en invändning om skiljeavtal har framställts första gången en part ska föra talan i saken vid rätten. Underlåtenhet att i rätt tid invända om skiljeavtal medför att domstolen blir behörig att pröva tvisten. Att invändningen skett i rätt tid är alltså en grundförutsättning för att ett skiljeavtal ska anses utgöra ett rättegångshinder. Se Heuman (1999), s. 180.

⁴⁵ Prop. 2017/18:257, s. 17 ff., och Lindskog (2020), s. 61 ff. och 336 f. Notera att termen ”rättegångshinder” och termen ”processhinder” används synonymt i uppsatsen. Båda begreppen avser emellertid samma sak.

⁴⁶ Prop. 2010/11:128, s. 43.

En absolut grundförutsättning för att ett skiljeavtal ska få verkan som rättegångshinder är att den uppkomna tvisten omfattas av skiljeavtalet. En skiljenämnd är endast behörig att pröva sådana tvister som omfattas av skiljeavtalet och det är därmed skiljeavtalets omfattning som avgör om det är allmän domstol eller skiljenämnd som är behörig att pröva tvisten i fråga.⁴⁷ Uppstår frågan om en eller flera tvister omfattas av ett skiljeavtal avgör man i första hand omfattningen genom tolkning av skiljeavtalet. Parterna kan emellertid inte hänskjuta alla framtida tvister åt en skiljenämnd. Av 1 § 1 st. 2 men. LSF finns ett uttryckligt krav på att en tvist, för att anses omfattas av skiljebundenheten som uppstått av ett skiljeavtal, ska ha anknytning till ett konkretiserat rättsförhållande.⁴⁸ Detta är skiljeavtalets så kallade *identifieringskrav*.⁴⁹ Bedömningen av om en tvist är uppkommen ur ett av parterna specificerat rättsförhållande blir särskilt problematiskt i situationer då det finns sammanhängande avtal, särskilt om det är ett partsförhållande som sträckt sig över lång tid och inneburit olika former av transaktioner.⁵⁰ Denna problematik, samt avtalstolkningens väsentliga roll, diskuteras nedan.

2.2 Bedömning av skiljebundenhetens omfattning

2.2.1 Avtalstolkningens väsentlighet

Endast tvister som ingår inom skiljeavtalets omfattning faller under skiljenämndens behörighet. Ett skiljeavtals tillämpningsområde bestäms enligt sedvanliga principer för avtalstolkning.⁵¹ Hur avtalstolkningsförfarandet går till presenteras nedan.

Vid tolkning av ett skiljeavtal försöker man i första hand utröna parternas gemensamma partsavsikt. Skiljeavtal är ofta standardmässigt utformade och i praktiken finns det sällan särskilda utfästelser som i det enskilda fallet kan utröna en specifik partsavsikt. Standardformuleringar har därutöver sällan varit föremål för diskussion mellan parterna. Vidare är det ett förekommande problem att fastställa vad två parter, som numera är i en tvist med varandra, gemensamt avsett med ett avtal eller hur de tolkat detta. Detta är svårt även när avtalet inte är standardmässigt formulerat. Går det av denna anledning

⁴⁷ Heuman (1999), s. 71 och 177 f., och Lindskog (2020), s. 343.

⁴⁸ Av 1 § LSF framgår även *kravet på skiljedomsräddighet*. Detta krav faller dock utanför utredningen, se avsnitt 1.4.

⁴⁹ Prop. 1998/99:35, s. 210, och Cars (2001), s. 33. Kravet benämns även som ”konkretisationskravet” i NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 12, och ”individualiseringskravet” i Lindell (2021), s. 719. I följande framställning kommer detta krav dock endast hänvisas till som ”identifieringskravet”, se Heuman (2019), s. 536, och Lindskog (2020), s. 263.

⁵⁰ Lindell (2021), s. 721.

⁵¹ Lindskog (2020), s. 118 f., Cars (2001), s. 37 f., Heuman (2019), s. 535 f., och Dillén (1937), s. 689. Se även NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 13, och NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 18.

inte att utröna den gemensamma partsavsikten får man gå vidare i bedömningen och använda sig av andra tolkningsmetoder.⁵²

I regel använder man då i första hand den objektiva tolkningsmetoden. Den viktigaste aspekten av objektiv tolkning utgörs av en språkinriktad tolkning, där särskilt skiljeavtalets ordalydelse ska försöka uttydas. Vid lydelsetolkning utgår man från textens normala språkliga betydelse, det vill säga vilken betydelse avtalets ord och begrepp har i allmänt språkbruk. Ger ordalydelsen utrymme för flera tolkningar, eller inget besked alls, behöver ledning sökas i andra faktorer. Exempel på andra faktorer att ta i beaktning är avtalets systematik, avtalets art och syfte, eller parternas ställning.⁵³

HD har i ”Belgor” uttalat sig om att det vid tolkning av ett skiljeavtals omfattning är ”naturligt att utgå från att skiljeavtalet ska fylla en förnuftig funktion och utgöra en rimlig reglering av parternas intressen”.⁵⁴ HD uttrycker härigenom att man bör anta att partsavsikten vid ingående av ett skiljeavtal är att uppkomna tvister snabbt ska lösas i ett och samma förfarande inför en partsvald skiljenämnd, förutsatt att det inte finns tolkningsdata som talar emot ett sådant antagande.⁵⁵ Man kan påstå att HD genom denna utfästelse uttrycker att det vid existensen av ett skiljeavtal mellan kommersiella parter finns en presumerad partsavsikt som endast bryts om det finns något som talar emot en sådan presumtion.⁵⁶

Vid avtalstolkning enligt allmänna tolkningsregler och principer fästs särskild betydelse vid om en avtalsklausul är att anse som tyngande eller överraskande. En sådan klausul ska tolkas restriktivt och behöver som regel framhållas särskilt för att bli en del av avtalet.⁵⁷ Skiljeklausuler mellan näringsidkare ska emellertid inte betraktas som vare sig tyngande eller överraskande, och därmed saknas det skäl att tolka en skiljeklausul i ett kommersiellt avtalsförhållande med särskild restriktivitet.⁵⁸ Praxis talar snarare för att ett skiljeavtals omfattning ska tolkas förhållandevis extensivt. HD har i NJA 2010 s. 734 ”Tupperware” uttryckt att en skiljeklausul som utgångspunkt omfattar huvudavtalet i dess helhet. Det råder härigenom en presumtion för att ett skiljeavtal

⁵² Ramberg och Ramberg (2022), s. 181 f., Madsen (2009), s. 74, Lindell (2021), s. 719, och Bernitz (2018), s. 92. Se även NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 13.

⁵³ Bernitz (2018), s. 92 f., och NJA 2015 s. 741, p. 10.

⁵⁴ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 13.

⁵⁵ Med tolkningsdata avses ”alla de för avtalssituationen speciella fakta som kan få betydelse vid bedömningen av vad som skall gälla mellan parterna”. Detta inkluderar avtalslydelsen, vad som sagts under förhandlingar och avtalsslut, avtalets syfte och en parts uppfattning om avtalets innebörd. Se Adlercreutz och Gorton (2010), s. 45.

⁵⁶ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 13 och 18. Se även NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 18, där HD hänvisar till uttalandena i NJA 2019 s. 171 ”Belgor”. HD har också tidigare gjort ett liknande uttalande i NJA 2015 s. 741, p. 10.

⁵⁷ Ramberg och Ramberg (2022), s. 188.

⁵⁸ Adlercreutz och Gorton (2010), s. 78 f., Heuman (1999), s. 71 f., och Lindell (2021), s. 720.

omfattar alla de tvister som kan uppkomma med anledning av huvudavtalet.⁵⁹ Klausulens formulering har endast betydelse i det avseende att ordalydelsen kan begränsa, och aldrig utvidga, tillämpligheten av skiljeförfarande som tvistlösningsform. Det krävs således en uttrycklig inskränkingsformulering i klausulen för att skiljeavtalets omfattning ska kunna begränsas. I övrigt, om en skiljeklausul har en standardiserad formulering utan sådana inskränkningar, ska den anses omfatta alla de tvistefrågor som kan uppkomma med anledning av det avtal som klausulen ingår i.⁶⁰

Utifrån detta uppstår frågan om vad som gäller för sammanhängande avtal. Omfattningen av en skiljeklausul som ingår i ett avtal, men inte i någon av de efterföljande avtalen, ska också bestämmas utifrån sedvanliga principer för avtalstolkning. Beroende på hur klausulen är formulerad kan dess omfattning utsträckas till andra avtal.⁶¹ Avgörande vid en sådan bedömning är avtalens materiella innehåll. En skiljeklausul kan omfatta ett annat ingånget avtal under förutsättning att avtalen i fråga har ett nära samband och inte är att betrakta som självständiga i förhållande till varandra. Det ska dock poängteras att det inte endast är klausulens formulering som styr hur vidsträckt ett skiljeavtals omfattning ska tolkas. Även identifieringskravet begränsar skiljebundenhetens möjliga räckvidd.⁶²

2.2.2 Identifieringskravet

Identifieringskravet i 1 § 1 st. 2 men. LSF innebär, som ovan konstaterats, att en framtida tvist endast kan hänskjutas åt en skiljenämnd om tvisten i fråga är uppkommen ur ett i skiljeavtalet identifierat rättsförhållande. Kravet medför en begränsning av parternas avtalsfrihet, bland annat för att inte samtliga framtida tvister som kan uppstå mellan två (eller flera) parter ska kunna komma att upptas av skiljenämnd.⁶³ Åberopar käranden ett rättsförhållande som i avtalet inte i tillräcklig mån individualiserats och konkretiserats saknar skiljeklausulen verkan. Detsamma gäller om det råder flera rättsförhållanden mellan parterna; åberopar käranden ett rättsförhållande som inte angivits i skiljeavtalet kan tvisten som anknyter till detta förhållande inte prövas av skiljenämnd. Ett rättsförhållande som inte angivits i skiljeavtalet kan alltså inte bli föremål för prövning av skiljemän.⁶⁴

⁵⁹ NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”, p. 7. Jfr även Heuman (1999), s. 71 ff.

⁶⁰ NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”, p. 7. Jfr även NJA 1984 s. 229. I detta mål menade HD att en skiljeklausul inte gav skiljenämnden behörighet att pröva en annan uppkommen fråga relaterad till huvudavtalet, då skiljeklausulen innehöll en explicit begränsning av skiljeavtalets omfattning.

⁶¹ En skiljeklausul med lydelsen ”tvister som härrör från eller som uppstår i samband med detta kontrakt ska prövas av skiljemän” hade kunnat tolkas så att även andra rättsförhållande än det som reglerats i huvudavtalet omfattas av skiljeklausul. Se Andersson m.fl. (2011), s. 49.

⁶² Lindell (2021), s. 721 f., Heuman (1999), s. 90, Lindskog (2020), s. 262 ff., Kvarth och Olsson (2023), s. 56, och Andersson m.fl. (2011), s. 49.

⁶³ Lindskog (2020), s. 262 ff., och Kvarth och Olsson (2023), s. 56.

⁶⁴ Bratt (2017/18), s. 706.

För att identifieringskravet ska anses uppfyllt krävs som regel att skiljeavtalet ska ta sikte på ett rättsförhållande som uppkommit före, eller samtidigt som, skiljeavtalets ingående. Denna aspekt av kravet har dock varit uppe för diskussion i den juridiska litteraturen. Till exempel har Heuman argumenterat för att det aktuella rättsförhållandet inte nödvändigtvis behöver existera, utan det räcker att det har angetts och därigenom individualiserats. Heuman menar att parterna undantagsvis kan ”beskriva ett ännu inte uppkommet rättsförhållande med en sådan grad av konkretion och tydlighet att en skiljeklausul blir giltig”.⁶⁵ Detsamma gäller om en skiljeklausul upptas i ett ramavtal; uppkommer en tvist gällande ett senare ingånget avtal som omfattas av ramavtalet kan tvisten hänskjutas till skiljeförfarande. Skiljeklausulen i ramavtalet medför således att parterna är att anse som skiljebundna även i de senare ingångna avtalen förutsatt att dessa omfattas av ramavtalet.⁶⁶

Av förarbetena framgår inte vilka skäl som ligger till grund för identifieringskravets begränsande inverkan på den annars rådande avtalsfriheten mellan parterna.⁶⁷ Däremot har det i doktrinen förts diskussioner om att kravet införts av vissa rättssäkerhetsskäl. Heuman och Lindskog menar att kravet hindrar en alltför långtgående skiljebundenhet. En ordning där parter kan avtala om att alla framtida tvister dem emellan ska prövas av skiljenämnd hade inneburit brister i förutsebarheten av avtalets verkningar. Identifieringskravet gör det enklare för parterna att förutse omfattningen av ett skiljeavtal. Kravet kan också anses tvinga fram en viss mån av eftertänksamhet hos de avtalsslutande parterna. Därigenom har identifieringskravet också en viss skyddsfunktion.⁶⁸

Det är normalt sett inte svårt att fastställa om identifieringskravet är uppfyllt i de fall det endast rör sig om *ett* avtal mellan parterna. Har en skiljeklausul med lydelsen ”Tvister i anledning av detta avtal ska avgöras genom skiljedom enligt den svenska lagen om skiljeförfarande”⁶⁹ intagits i avtalet är det just avtalet som är skiljeklausulens identifierade rättsförhållande, detta genom skrivelsen "detta avtal". Om en framtida tvist som grundas på detta avtal

⁶⁵ Heuman (1999), s. 48.

⁶⁶ Cars (2001), s. 33, Madsen (2009), s. 79, och Heuman (1999), s. 48. Jfr även NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 17.

⁶⁷ Det bör tilläggas att det finns generella respektive individuella gränser för avtalsfriheten. De *generella gränserna* innebär normalt sett att skiljeavtal som ingåtts innan uppkommen tvist inte får göras gällande om dessa blivit uttryckligen undantagna från det skiljedomsrättsliga området i lagstiftningen. De *individuella gränserna* innebär att skiljeavtal i enskilda fall kan lämnas utan avseende genom 36 § avtalslagen. Dessa gränser faller utanför utredningen, se avsnitt 1.4. För vidare diskussion hänvisas till Kvart och Olsson (2023), s. 57 ff.

⁶⁸ Lindskog (2020), s. 263, Heuman (2019), s. 537, och Heuman (1999), s. 48.

⁶⁹ Se det första exemplet på hur en skiljeklausul kan formuleras i Westberg och Maunsbach (2021), s. 61.

uppstår är identifieringskravet uppfyllt. En skiljenämnd kan därmed anse sig behörig att pröva tvisten.⁷⁰

Det blir mer problematiskt att fastställa om identifieringskravet är uppfyllt i avtalsituationer då det inte står klart vilket rättsförhållande en skiljeklausul avser. Problematik uppstår även i situationer då det mellan parterna föreligger sammanhängande avtal innehållande en eller flera tvistlösningsklausuler, varav en part påkallar skiljeförfarande under återopande av det ena avtalet men framför yrkanden som stöder sig på ett annat avtal. För att besvara frågan om identifieringskravet är uppfyllt krävs en bedömning av vilka omständigheter som är att hänföra till ett och samma rättsförhållande, detta enligt den så kallade *anknytningsdoktrinen*.⁷¹

2.2.3 Anknytningsdoktrinen

Genom NJA 2007 s. 475 ”Vägmaterialet” lanserades anknytningsdoktrinen. Enligt Bratt innebär doktrinen att ”det kan vara tillräckligt med en anknytning mellan återopade rättsfakta och det rättsförhållande som omfattas av skiljeklausulen, för att en skiljenämnd ska vara behörig”.⁷² Anknytningsdoktrinen möjliggör därigenom en utsträckning av skiljeklausulen i ett avtal till att även omfatta en tvist som grundar sig på ett annat avtal, förutsatt att de återopade faktiska omständigheterna förhåller sig till ett visst rättsförhållande som omfattas av det aktuella skiljeavtalet. En skiljenämnd eller domstol är därmed inte låst till hur käranden rättsligt kvalificerat sin talan. Doktrinen motverkar möjligheten att maskera en talan som egentligen omfattas av ett skiljeavtal, till att se ut som en talan av annat slag grundat på ett annat rättsförhållande. Anknytningsdoktrinen förhindrar därigenom parternas möjlighet att undgå skiljebundenhet.⁷³

Anknytningsdoktrinen kan förstås som en tolkningsmaxim som vid tillämpning innebär en utvidgning av en skiljeklausuls omfattning. HD betecknar tolkningssättet som en ”genomlysning”.⁷⁴ För att anknytningsdoktrinen ska aktualiseras måste det först fastställas att käranden har gjort gällande ett rättsförhållande som inte omfattas av en skiljeklausul. Detta första steg avgörs genom sedvanlig avtalstolkning.⁷⁵ Därefter kan den återopade talans syfte samt anknytning till det rättsförhållande som upptas av skiljeklausulen påverka hur långtgående skiljeavtalets räckvidd bör bedömas. Det andra steget är således en fråga om lagtolkning där det måste prövas om resultatet av den

⁷⁰ Cars (2001), s. 38. Detta under förutsättning att övriga behörighetskrav är uppfyllda, till exempel kravet på skiljedomsmässighet i 1 § LSF.

⁷¹ Lindell (2021), s. 720 f., Westberg och Maunsbach (2021), s. 60 f., och Heuman (1999), s. 89.

⁷² Bratt (2017/18), s. 707.

⁷³ NJA 2007 s. 475 ”Vägmaterialet” (s. 478), NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 17, Bratt (2017/18), s. 707, Heuman (2009/10), s. 337, och Westberg och Maunsbach (2021), s. 60.

⁷⁴ NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 17.

⁷⁵ Det vill säga en sådan typ av avtalstolkning som redogjorts för i avsnitt 2.2.1.

omfattningsbestämning som gjorts i första steget överensstämmer med lagkravet på att rättsförhållandet ska vara identifierat i skiljeavtalet. Tolkningen i detta andra steg bör särskiljas från avtalstolkning i vanlig mening, eftersom tolkningen här inte utgår från partsviljan vid avtalstidpunkten eller från tolkningsdata specifikt för det konkreta fallet.⁷⁶

I senare prejudikat har HD begränsat möjligheten att tillämpa anknytningsdoktrinen genom att förtydliga att doktrinen endast kan appliceras i särskilda undantagsfall. Om de åberopade omständigheterna relaterar till ett annat än av klausulen omfattat rättsförhållande kan förekomsten av ett samband ”inte annat än i vissa särskilda fall och under mycket speciella förhållanden” innebära att klausulen utsträcks till ett annat rättsförhållande.⁷⁷ I NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet” uttalade HD att det i enskilda fall kan uppstå problem att närliggande rättsförhållanden prövas i två skilda fora. Denna risk överväger emellertid inte de konsekvenser som kan uppstå vid en extensiv tillämpning av anknytningsdoktrinen. En generös tillämpning av doktrinen hade enligt HD kunnat leda till att en rättssökande part förmenas rätten till prövning i allmän domstol, att förutsebarheten av ett skiljeavtals effekter minskar, eller att tolkningen kommer i konflikt med identifieringskravet i 1 § 1 st. 2 men. LSF.⁷⁸

HD:s inställning har efter ovan nämnda prejudikat ändrats igen, det kan därför argumenteras för att pendeln har svängt tillbaka till att förespråka en extensiv tillämpning av anknytningsdoktrinen. Detta genom HD:s avgörande i ”Belgor” där HD utelämnade de särskilda restriktioner för tillämpning av doktrinen som tidigare uttalats i ”Tupperware” och ”Avräkningsavtalet”.⁷⁹ HD talar i målet snarare om fördelarna med en extensiv tolkning av en skiljeklausul, såsom att det finns skäl för att utgå från att parter i ett kommersiellt avtalsförhållande eftersträvar att tvister med anledning av deras relation ska avgöras i ett och samma forum.⁸⁰ Denna extensiva uppfattning klargjordes dock inte i det efterkommande avgörandet ”Husqvarnas skiljeavtal”.⁸¹ Rättsläget för om anknytningsdoktrinen ska tolkas extensivt eller restriktivt är därmed oklart.⁸² Hur HD har bedömt skiljebundenhetens omfattning, vari anknytningsdoktrinen spelar en central roll, diskuteras nedan i kapitel 3.

⁷⁶ Heuman (2009/10), s. 337, Heuman (2016/17), s. 200, Bratt (2017/18), s. 709, och Frank (2023), s. 628.

⁷⁷ NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 12, och NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”, p. 14.

⁷⁸ NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 13.

⁷⁹ Jfr NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 17.

⁸⁰ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 13 och 18. Jfr även avsnitt 2.2.1.

⁸¹ Jfr bland annat NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 14, 15 och 18. Häri hänvisas till NJA 2019 s. 171 ”Belgor” såvitt gäller det bakomliggande syftet med identifieringskravet, den extensiva tolkningen som förespråkas av internationell skiljedomsrätt, samt att avtalstolkning ska ske med ledning av sedvanliga tolkningsprinciper. I övrigt bemöts inte den omfattningsbestämning som fastställts i NJA 2019 s. 171 ”Belgor”.

⁸² Frank (2023), s. 626.

2.3 Behörighetsprövningen

2.3.1 Skiljenämndens behörighetsprövning

Enligt principen om behörighetskompetens och 2 § 1 st. LSF får skiljemän pröva sin egen behörighet att avgöra en tvist om en part påkallar skiljeförfarande.⁸³ I regel aktualiseras en skiljenämnds behörighetsprövning endast då någon av parterna gör en behörighetsinvändning, det vill säga en invändning om att skiljenämnden saknar behörighet att pröva tvisten. Skiljenämnden är därmed inte skyldig att *ex officio* pröva sin behörighet, det vill säga på eget bevåg.⁸⁴ En sådan invändning måste som huvudregel framställas senast i svaromålet.⁸⁵ Härigenom är alltså skiljemännen behöriga att pröva en tvist som egentligen faller utanför skiljeavtalets omfattning om svaren inte framställt en behörighetsinvändning inom rätt tid.⁸⁶

En behörighetsprövning enligt 2 § 1 st. LSF omfattar dels en prövning av skiljenämndens kompetens, dels en prövning av skiljenämndens domförhet. Prövningsförfarandet avser därmed inte att enbart pröva skiljenämndens behörighet i relation till om det finns ett giltigt skiljeavtal som omfattar den aktuella tvistefrågan, utan syftar även till att pröva frågor kopplade till skiljenämndens konstituering och sammansättning. En behörighetsprövning enligt denna bestämmelse ska därför anses omfatta samtliga frågor som uppkommer kring skiljenämndens behörighet.⁸⁷

Utgör ett skiljeavtal en del av ett annat avtal ska skiljeavtalet anses som ett särskilt avtal vid skiljenämndens behörighetsprövning, detta enligt den så kallade *separabilitetsdoktrinen* som är lagfäst i 3 § LSF.⁸⁸ Doktrinen innebär att en skiljeklausul ska anses utgöra ett eget avtal i förhållande till huvudavtalet, klausulen ska med andra ord betraktas som fristående från det materiella innehållet i avtalet. Detta medför att en skiljeklausul i ett avtal inte är att anse som ogiltig endast av den anledning att huvudavtalet är ogiltigt.⁸⁹ Frågor

⁸³ Prop. 1998/99:35, s. 74 f., och Lindell (2021), s. 724. Principen om behörighetskompetens kallas även *Kompetenz-Kompetenz*, se Madsen (2009), s. 91.

⁸⁴ Se NJA 2016 s. 264, p. 11, och Kvart och Olsson (2023), s. 72. Här ska dock nämnas att skiljenämnden, oberoende av om en part gjort en invändning eller inte, alltid är skyldig att pröva om den aktuella tvisten är skiljedomsrättslig och om en skiljedom i tvisten skulle strida mot *ordre public*, jfr 33 § LSF. Se Heuman (1999), s. 356 och 364 f.

⁸⁵ Kvart och Olsson (2023), s. 72 f., och Heuman (1999), s. 310 och 355 f.

⁸⁶ Heuman (1999), s. 317. Detta gäller trots att en förutsättning för prövning genom skiljeförfarande är att det ska råda skiljebundenhet mellan parterna. Däremot råder det då stor risk för att skiljedomen klandras enligt 34 § 1 st. LSF. Se Lindskog (2020), s. 293, 301 och 931 ff.

⁸⁷ Lindell (2021), s. 724, och NJA 2016 s. 264, p. 15 och 16.

⁸⁸ Separabilitetsdoktrinen benämns även som ”*separationsprincipen*”, ”doktrinen om *separability*” och ”doktrinen om *särskiljbarhet*”, se Lindskog (2020), s. 312, och Lindell (2019), s. 285. I följande framställning kommer denna doktrin, eller princip, dock endast hänvisas till som ”separabilitetsdoktrinen”, se Heuman (1999), s. 62.

⁸⁹ Heuman (1999), s. 62, Lindskog (2020), s. 314, Lindell (2019), s. 285, och Andersson m.fl. (2011), s. 39.

kring ett huvudavtals giltighet kan komma att prövas genom skiljeförfarande, eftersom skiljenämnden kan anse att själva skiljeavtalet är giltigt. Härigenom hindrar doktrinen parterna från att undgå skiljebundenhet med påståenden om att huvudavtalet inte gäller.⁹⁰

Skiljenämnden får pröva en behörighetsinvändning först i skiljedomen, men kan i vissa fall anses vara skyldiga att pröva frågan direkt. Skiljemännen anses ha en plikt att, i den mån det går, motverka betydande nackdelar för parterna. Denna plikt torde inte anses uppfylld i de situationer det finns risk för att ett skiljeförfarande kommer att pågå under en längre tid. Är skiljenämnden i en sådan situation obehörig medför det för parterna både ökade kostnader och försämrad rättssäkerhet.⁹¹

En skiljenämnds beslut i behörighetsfrågan är inte bindande, förutsatt att parterna inte har avtalat om det. En part kan således i princip alltid begära att behörighetsbeslutet överprövas av allmän domstol, under förutsättning att en sådan talan väcks inom rätt tid.⁹² Detta kommer att diskuteras mer ingående i avsnittet nedan.

2.3.2 Allmän domstols överprövning av skiljenämndens behörighetsprövning

Skiljenämndens kompetens sträcker sig som utgångspunkt endast till prövning av tvister som omfattas av skiljeavtalet. Går skiljenämnden utöver sin kompetens finns det risk för att behörighetsbeslutet angrips. Inkommer inte en invändning inom rätt tid kan skiljenämnden dock ändå anse sig behörig att pröva en fråga som egentligen faller utanför skiljeavtalets omfattning. En part kan genom sitt agerande, såsom sin passivitet, i ett sådant läge anses ha accepterat att även en annan tvist omfattas av skiljeavtalet.⁹³

Om skiljenämnden anser sig obehörig att pröva den aktuella tvisten avslutar nämnden skiljeförfarandet genom en skiljedom enligt 27 § 1 st. 2 men. LSF. En missnöjd part kan inom en tvåmånadersfrist väcka talan om att skiljedomen ska ändras, detta med stöd av 36 § LSF. En sådan talan ska enligt 43 § 1 st. LSF direkt tas upp av hovrätten. Angrips inte skiljedomen inom rätt tid vinner den rättskraft.⁹⁴

⁹⁰ Westberg och Maunsbach (2021), s. 71.

⁹¹ Prop. 2017/18:257, s. 25 f., och Lindskog (2020), s. 289 och 296 f. Skiljenämnden ska även beakta de krav på domstolsprövning som framgår av artikel 6 EKMR när den prövar om behörighetsfrågan ska avgöras genom skiljedom eller genom särskilt beslut under förfarandeprocessen, jfr prop. 2017/18:257, s. 26.

⁹² Lindskog (2020), s. 290, och prop. 2017/18:257, s. 25.

⁹³ NJA 2016 s. 264, p. 11, Heuman (1999), s. 317, och Lindskog (2020), s. 293, 301, 931 ff. och 976.

⁹⁴ Kvant och Olsson (2023), s. 74. Se även Lindskog (2020), s. 301 f. Det ska här noteras att skiljedomen dock torde sakna rättskraftsverkningar i de fall en part påkallar ett skiljeförfarande med stöd av samma skiljeavtal men i en annan tvistefråga.

Om skiljenämnden i stället anser sig behörig att pröva den aktuella tvisten kan deras ställningstagande i behörighetsfrågan antingen meddelas i form av ett särskilt beslut under skiljeförfarandet eller i form av en skiljedom i samband med att tvisten avgörs i sak.⁹⁵ Enligt 2 § 2 st. LSF får en missnöjd part inom trettio dagar begära att ett sådant särskilt beslut omprövas av hovrätten. Under tiden hovrätten prövar behörighetsfrågan kan skiljenämnden välja mellan att fortsätta skiljeförfarandet, och till och med meddela skiljedom, eller att tvisten ska vilandeförklaras.⁹⁶ Ett annat alternativ är att en missnöjd part väcker en klandertalan i hovrätten mot själva skiljedomen innehållande behörighetsbeslutet, detta enligt 34 § och 43 § 1 st. LSF. En sådan klandertalan ska väckas inom en tvåmånadersfrist, vilken börjar beräknas från den dag parterna fick del av skiljedomen.⁹⁷

En förutsättning för att en part ska nå framgång med en sådan klandertalan är att parten tidigare framfört en invändning mot skiljenämndens bedömning av skiljeavtalets omfattning. En part som inte gjort en invändning kan till följd av sin passivitet drabbas av den allmänna preklusionsregeln som framgår av 34 § 2 st. LSF. Preklusionsregeln innebär att en part kan bli fråntagen sin rätt att få skiljeavtalets giltighet och tillämplighet prövad av allmän domstol om parten deltagit i skiljeförfarandet utan att invända. I en sådan situation kommer domstolen att ogilla klandertalan utan att pröva skiljenämndens behörighetsbedömning.⁹⁸ Av invändningskravets motivuttalanden framgår att en part måste framställa sin invändning vid två tillfällen för att dennes klanderrätt inte ska gå förlorad. En behörighetsinvändning ska framföras för första gången då käranden påkallat skiljeförfarande, och andra gången då skiljenämnden funnit sig behörig.⁹⁹

Har en skiljenämnd prövat en tvist som faller utanför ett giltigt skiljeavtals omfattning aktualiseras särskilt klandergrunden i 34 § 1 st. 1 p. LSF. En skiljedom kan enligt denna punkt upphävas om den inte omfattas av ett mellan parterna giltigt skiljeavtal. Denna klandergrund kan också tillämpas i situationer då det inte föreligger något giltigt skiljeavtal överhuvudtaget.¹⁰⁰

⁹⁵ Detta nämndes ovan i avsnitt 2.3.1.

⁹⁶ Prop. 1998/99:35, s. 77.

⁹⁷ Lindskog (2020), 930 f. och 989.

⁹⁸ Prop. 1998/99:35, s. 76, Lindskog (2020), s. 302, och Heuman (1999), s. 293 ff. Jfr även RH 2003:55. Notera att detta inte gäller en invändning om bristande skiljedomsräddighet då en sådan brist är en ogiltighetsanledning enligt 33 § LSF. Se Kvarn och Olsson (2023), s. 73 f.

⁹⁹ Prop. 1998/99:35, s. 76, och Heuman (1999), s. 293.

¹⁰⁰ Lindskog (2020), s. 931 f. Det kan tänkas att en skiljedom också kan klandras enligt 34 § 1 st. 3 p. LSF, det vill säga att skiljemännen har överskridit sitt uppdrag och detta sannolikt har inverkat på utgången. Lindskog menar dock att klandergrunden i 1 st. 1 p. siktar in sig på den *yttre ramen* för uppdraget. Denna yttre ram bestäms av skiljeavtalet. Klandergrunden i 1 st. 3 p. handlar om den *inre ramen* för skiljenämndens behörighet. Denna inre ram är begränsad till vad som följer av parternas processrättshandlingar.

2.3.3 Delad behörighet

Det händer att ett skiljeavtal endast täcker en del av en tvist. Ett sådant partiellt täckande skiljeavtal medför att tvisten behöver delas upp till att till viss del prövas av domstol, och till viss del av skiljemän. Så är till exempel fallet om en kärandens talan innehåller både en inomobligatorisk och utomobligatorisk grund. Detta är en något opraktisk konsekvens av att skiljeavtalet utgör ett dispositivt rättegångshinder.¹⁰¹ Att en tvist på detta sätt delas upp i två skilda fora kan anses urholka skiljeförfarandets annars snabba och enkla karaktär.¹⁰² Lagstiftaren har detta till trots inte verkat för att upprätta någon slags sammanläggningsbestämmelse som möjliggör att sammanhängande tvistefrågor ska prövas av antingen allmän domstol eller av skiljenämnd. I förarbetena till LSF ansågs det inte lämpligt eftersom en sådan bestämmelse hade inneburit en inskränkning av antingen parternas rätt till domstolsprövning, eller en inskränkning av parternas avtalsfrihet. En sådan lösning bedömdes vara alltför långtgående oavsett åt vilket håll bestämmelsen hade formulerats. Åt ena hållet tvingas parterna att pröva hela sin tvist i skiljeförfarande trots att skiljeavtalet bara omfattar en del av tvisten. Åt andra hållet får allmän domstol full behörighet trots att det existerar ett skiljeavtal som partiellt omfattar tvisten.¹⁰³

Konflikten mellan skiljemäns och allmän domstols behörighet menade lagstiftaren i stället skulle lösas på ett rättstillämpande plan. Således ankommer det på rättstillämparen att lösa den forumsproblematik som uppstår när ett skiljeavtal endast täcker en av grunderna till stöd för en parts talan.¹⁰⁴ HD kan sägas ha försökt undvika denna problematik genom införandet av anknytningsdoktrinen i ”Vägmaterialet”. Härigenom lanserades anknytning som ett kriterium vid bedömning av ett skiljeavtals omfattning.¹⁰⁵ Utifrån efterkommande rättspraxis är det dock oklart hur extensivt denna doktrin ska tillämpas idag.¹⁰⁶

2.3.4 Påståendedoktrinen

Den så kallade *påståendedoktrinen* aktualiseras när en skiljenämnd står inför att pröva sin egen behörighet att avgöra en tvist. Doktrinen är inte reglerad i lag utan har sitt ursprung i en artikel författad av Lars Welamson år 1964. I artikeln diskuterade Welamson hur domstolen bör resonera när den bedömer om ett skiljeavtal utgör ett rättegångshinder.¹⁰⁷ Sedan dess har doktrinen

Denna klandergrund aktualiseras framför allt i situationer då skiljemännen åsidosätter dispositionsprincipen, se Lindskog (2020), s. 936 f. Det ska dock noteras att klanderkäranden i NJA 2019 s. 171 ”Belgor” valde att åberopa både 34 § 1 st. 1 p. och 3 p. LSF (i lagens nuvarande lydelse) till stöd för sin talan.

¹⁰¹ Heuman (1999), s. 188, och SOU 1994:81, s. 100.

¹⁰² Schöldström (2007/08), s. 473, Waerme (2010), s. 714 f., och Lindskog (2020), s. 42.

¹⁰³ Prop. 1998/99:35, s. 70 f., och Waerme (2010), s. 723.

¹⁰⁴ Prop. 1998/99:35, s. 71.

¹⁰⁵ Waerme (2010), s. 715.

¹⁰⁶ Anknytningsdoktrinen förklaras och redogörs för i avsnitt 2.2.3 ovan.

¹⁰⁷ Welamson (1964), 276 ff. Jfr även Falkman (2016), s. 258 f.

innebörd utvecklats och idag ska den enligt HD förstås som en etablerad grundsats då skiljenämnden prövar sin egen behörighet enligt 2 § LSF.¹⁰⁸ HD har i NJA 2008 s. 406 ”Petrobart” uttalat att påståendedoktrinen innebörd är följande:

Kärnan i påståendedoktrinen får anses vara att skiljenämnden, när den prövar sin behörighet, inte skall ta ställning till existensen av de rättsfakta som skiljekäranden påstår omfattas av ett rättsförhållande som täcks av skiljeavtalet. Vid behörighetsprövningen skall skiljenämnden utgå från att dessa rättsfakta föreligger.¹⁰⁹

Doktrinen innebär alltså att det finns en presumtion för att de grunder som käranden åberopar som stöd för sin talan de facto föreligger. Vid bedömning av ett skiljeavtals omfattning ska en skiljenämnd därmed inte pröva förekomsten av dessa grunder. Om det påstådda rättsförhållandet täcks av skiljeavtalet är skiljenämnden således behörig att pröva tvisten. Däremot behöver skiljenämnden alltid pröva existensen och omfattningen av ett skiljeavtal.¹¹⁰ Den som inte har ett bindande skiljeavtal kan således inte göras skiljebunden genom påståendedoktrinen, utan doktrinen öppnar bara upp för skiljenämnden att göra en fullständig behörighetsprövning.¹¹¹

En kärandes påståenden kan alltså, efter tillämpning av doktrinen, grunda behörighet för en domstol att pröva dennes anspråk i sak förutsatt att påståendet inte är uppenbart ogrundat. Påståendedoktrinen är också tillämplig då allmän domstol prövar om ett skiljeavtal utgör rättegångshinder. Doktrinen är således ett verktyg för sådana kompetenskonflikter som kan uppstå mellan allmän domstol och skiljenämnd. Har en svarande vid tingsrätt gjort en invändning om att ett käromål ska avvisas eftersom tvisten omfattas av ett skiljeavtal, ska tingsrätten tillämpa påståendedoktrinen för att undersöka om kärandens påståenden i den materiella frågan grundas på ett annat rättsförhållande än det som regleras i det skiljeavtal som föreligger mellan parterna. Därefter kan tingsrätten besluta om käromålet ska avvisas eller tas upp till sakprövning.¹¹²

Påståendedoktrinen betydelse aktualiseras främst vid förekomsten av *dubbelrelevanta rättsfakta*, det vill säga påståenden som har betydelse både för behörighetsfrågan och för den materiella tvistefrågan.¹¹³ Genom doktrinen krävs det inte att käranden bevisar de behörighetsgrundande

¹⁰⁸ Se NJA 2008 s. 406 ”Petrobart”, NJA 2012 s. 183 ”Concorp I” och NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”.

¹⁰⁹ NJA 2008 s. 406 ”Petrobart” (s. 416). Notera att HD har gjort ett liknande uttalande i NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 10.

¹¹⁰ NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 10 och 11, Heuman (2009/10), s. 335 f., Andersson m.fl. (2011), s. 55 f., Schöldström (2007/08), s. 470, och Lindskog (2020), s. 195.

¹¹¹ NJA 2008 s. 406 ”Petrobart” (s. 416 f.), Madsen (2013), s. 733, och Lindell (2021), s. 729.

¹¹² Westberg och Maunsbach (2021), s. 73 f., och Schöldström (2007/08), s. 472.

¹¹³ Heuman (2011/12), s. 652.

omständigheterna som ingår som en del i den materiella grunden för talan. Att käranden påstår att dessa omständigheter föreligger är tillräckligt för att skiljenämnden, eller den allmänna domstolen, ska vara behörig att pröva tvisten i sak. Härigenom bidrar påståendedoktrinen till vissa processekonomiska fördelar, då det i behörighetsprövningen varken krävs någon bevisupptagning eller annan rättslig analys. Skiljeförfarandet syftar till att vara en snabb och effektiv tvistlösningsform, av dessa vunna fördelar är det därför motiverat att domstolarna tillämpar påståendedoktrinen.¹¹⁴ Vidare är en tillämpning av doktrinen motiverad av det skäl att dubbelrelevanta rättsfakta ska tolkas med stor försiktighet. Domstolen bör i största möjliga mån undvika att pröva sådana rättsfakta närmre innan dess att de kommit upp till själva sakprövningen. Antagandet om att de påstådda omständigheterna faktiskt föreligger är därför nödvändigt, domstolen riskerar annars att utreda en komplex sakfråga redan vid sin behörighetsprövning. En viss prövning måste dock ske för att överhuvudtaget kunna identifiera de konkreta omständigheter som grundar domstolens behörighet.¹¹⁵

Av praxis framgår vissa viktiga undantag mot en tillämpning av påståendedoktrinen. För denna uppsats är undantagen om att påståendedoktrinen inte kan tillämpas när parterna är oense om huruvida det föreligger ett skiljeavtal mellan dem¹¹⁶ och när parterna är oense om ett skiljeavtals omfattning¹¹⁷ särskilt centrala. I praktiken torde en behörighetstvist uppstå just på grund av dessa anledningar. Påståendedoktrinen är i dessa fall inte tillräcklig för att grunda behörighet hos en domstol, då dessa frågor riktar in sig på *tolkning* av ett skiljeavtal. Frågor som uppstår i samband med ett skiljeavtals vara eller icke vara, samt ett skiljeavtals omfattning, ska i stället tas ställning till vid skiljenämndens behörighetsprövning enligt 2 § 1 st. LSF.¹¹⁸ Ett sista undantag, vilket nämnts ovan, är att påståendedoktrinen inte kan vara behörighetsgrundande då en omständighet som käranden åberopat som grund för sin talan är uppenbart ogrundad.¹¹⁹

2.4 New York-konventionen

För förevarande utredning är det centralt att också beakta den internationella skiljedomsrätten. Vid bedömning av ett skiljeavtals omfattning har ett internationellt perspektiv lyfts fram i både doktrin och praxis som ett argument för

¹¹⁴ Heuman (2017/18), s. 899, och Heuman (2009/10), s. 336 och 342.

¹¹⁵ Maunsbach (2015/16), s. 821, och Pålsson (1999), s. 326 ff.

¹¹⁶ Detta första undantag framgår bland annat av NJA 2008 s. 406 ”Petrobart” (s. 416 f.).

¹¹⁷ Detta andra undantag framgår bland annat av NJA 2008 s. 406 ”Petrobart” (s. 416 f.) och NJA 2012 s. 183 ”Concorp I”, p. 12.

¹¹⁸ NJA 2008 s. 406 ”Petrobart” (s. 417), Schöldström (2008/09) s. 141, och Heuman (2016/17), s. 198 f.

¹¹⁹ Detta tredje undantag framgår bland annat av NJA 1982 s. 738 ”Nykvarn” (s. 741). Se även Madsen (2013), s. 735.

en mer extensiv omfattningstolkning.¹²⁰ Särskilt 1958 års New York-konvention talar för en mer utvidgad räckvidd av ett skiljeavtal.¹²¹

New York-konventionen trädde i kraft år 1959 efter att FN arbetat för att skapa en internationell reglering på skiljedomsrättens område.¹²² Konventionen syftar till att underlätta erkännande och verkställighet av såväl utländska skiljeavtal som utländska skiljedomar. Sverige ratificerade konventionen år 1972 utan förbehåll och idag har New York-konventionen i princip en universell anslutning.¹²³

Konventionen innebär, för de stater som har ratificerat den, att skiljedomar som huvudregel ska erkännas och verkställas i samtliga konventionsstater.¹²⁴ Enbart de grunder som anges i konventionen får ligga till grund för att en konventionsstat ska kunna vägra erkännande och verkställighet av en skiljedom.¹²⁵ Förutsättningarna för en sådan vägran framgår av artikel V i New York-konventionen. Centralt för denna utredning är främst artikel V.1 (c) som stadgar att en konventionsstat får vägra erkännande och verkställighet av en skiljedom i de fall skiljedomen behandlar en tvist som inte avses med eller omfattas av skiljeavtalet, eller om skiljedomen innehåller beslut i ett ämne som faller utanför skiljeavtalet. Bestämmelsen i 54 § 3 p. LSF har senare tillkommit för att motsvara denna artikel.¹²⁶ Härigenom framhäver konventionen vikten av att kunna fastställa omfattningen av ett skiljeavtal. Emellertid finns det dock inga fastställda regler för hur en sådan tolkningsprocess ska genomföras.¹²⁷ Principerna i och syftet med New York-konventionen torde dock anses motivera en generös tolkning av skiljeavtalet.¹²⁸

Sverige har genom sin anslutning till New York-konventionen bundit sig till att låta skiljeavtal utgöra dispositiva rättegångshinder.¹²⁹ Skiljeavtalets processhindrande effekt framgår av New York-konventionens artikel II.1 som har följande lydelse:

Each Contracting State shall recognize an agreement in writing under which the parties undertake to submit to arbitration all or

¹²⁰ Se bland annat NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 15, NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 14, Seifert Palmlund (2005/06), s. 440, Heuman (2014/15), s. 454, och Runesson (2002/03), s. 679.

¹²¹ Jfr Born (2014), s. 1358.

¹²² Prop. 1971:131, s. 5.

¹²³ Kvart och Olsson (2023), s. 23, prop. 1998/99:35, s. 36, och SOU 2015:37, s. 66.

¹²⁴ Heuman (1999), s. 727.

¹²⁵ Prop. 1971:131, s. 24.

¹²⁶ Notera att samtliga bestämmelser i 54 § LSF motsvarar artikel V.1 i New York-konvention. Se prop. 1998/99:35, s. 199, NJA 2018 s. 504, p. 16, och Andersson m.fl. (2011), s. 184.

¹²⁷ Born (2014), s. 1318, och Madsen (2016), s. 670 f.

¹²⁸ Born (2014), s. 1318. Jfr även NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 14. I NJA 2018 s. 291, p. 13, uttalar också HD att ”konventionens syfte att underlätta verkställighet bör beaktas vid tolkning av de svenska bestämmelserna”.

¹²⁹ Madsen (2013), s. 736.

any differences which have arisen or which may arise between them in respect of a defined legal relationship, whether contractual or not, concerning a subject matter capable of settlement by arbitration.

En grundförutsättning för att ett skiljeavtal ska få verkan som rättegångshinder är att tvisten i fråga är uppkommen ur ett i skiljeavtalet ”defined legal relationship”. Formuleringen liknar det identifieringskrav som stadgas i 1 § 1 st. 2 men. LSF, med enda skillnad att New York-konventionen föreskriver att också utomobligatoriska anspråk kan omfattas av ett skiljeavtal genom skrivelsen ”whether contractual or not”. Denna utfästelse möjliggör att även andra tvister som uppkommer mellan parterna kan komma att omfattas av skiljeavtalet, eftersom rättsförhållandet inte är begränsat till enbart parternas kontrakt.¹³⁰ Emellertid ger konventionen ingen närmare ledning för när ett sådant utomobligatoriskt rättsförhållande kan komma att omfattas av ett skiljeavtal, men av artikelns ordalydelse torde inte ett utomobligatoriskt rättsförhållande tolkas mindre fördelaktigt än ett kontraktsrättsligt rättsförhållande.¹³¹ Vidare har Born anfört att New York-konventionens krav på ett identifierat rättsförhållande i praktiken inte har någon större betydelse, då såväl mycket vidsträckta skiljeklausuler som skiljeklausuler utan några uttryckliga begränsningar har godkänts.¹³²

HD har i ”Belgor” uttalat att en domstol, vid tolkning av ett skiljeavtal och det av LSF angivna identifieringskravet, bör beakta New York-konventionens bakomliggande principer. HD har vidare anfört att dessa principer, som syftar till att säkerställa ett enhetligt erkännande av skiljeavtal och till att underlätta verkställighet av skiljedomar, av utländsk rättspraxis samt internationell doktrin ansetts motivera en generös tolkning¹³³ av såväl skiljeavtalet som begreppet ”legal relationship”.¹³⁴ Genom detta uttalande går HD från den riktning som den svenska skiljedomsrätten tidigare utvecklats mot. Rättsutvecklingen för skiljebundenhetens utsträckning kommer diskuteras nedan i kapitel 3.

¹³⁰ van den Berg (1981), s. 148 f., och Born (2016), s. 50.

¹³¹ Born (2014), s. 1358.

¹³² Born (2014), s. 295.

¹³³ Heuman har i en artikel för Svensk Juristtidning kommenterat att ”i ordet generös ligger en extensiv tolkning”. Se Heuman (2019), s. 546.

¹³⁴ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 14. I detta uttalande jämföras New York-konventionens begrepp ”legal relationship” med ”rättsförhållande” som stadgas i LSF:s identifieringskrav. Denna punkt har också hänvisats till i det efterkommande målet NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 15.

3 Skiljeavtalets omfattning i rättspraxis

3.1 Introduktion

I syfte att undersöka hur ”Husqvarnas skiljeavtal” har påverkat den svenska skiljedomsrätten är det väsentligt att se till tidigare avgöranden från HD. I detta kapitel presenteras och analyseras därför fem särskilt uppmärksammade avgöranden från 2000-talet i avsnitten 3.2 till 3.6.¹³⁵ Dessa avgöranden avser att ge förståelse för hur ”Husqvarnas skiljeavtal”, som undersöks i avsnitt 3.7, har ritat om kartan avseende ett skiljeavtals omfattningsbedömning och ändrat rättsläget.

I den rättsfallskedja som grundar den nuvarande omfattningstolkningen av ett skiljeavtal ingår även de två äldre rättsfallen NJA 1973 s. 620 ”Agenturavtalet” och NJA 1982 s. 738 ”Nykvarn”. HD:s uttalanden i förevarande mål har emellertid inte hänvisats till i de avgöranden som HD meddelat under 2000-talet. Betydelsen av rättsfallen har således utspelats och är därför inte av central vikt för den nu gällande rätten. Därav kommer de äldre prejudikaten inte diskuteras närmare i detta kapitel.

3.2 NJA 2007 s. 475 ”Vägmaterialet”

3.2.1 Bakgrund och HD:s avgörande

I ”Vägmaterialet” förelåg det mellan B.P. och Gatu och Väg AB (G&V) ett nyttjanderättsavtal som parterna ingått år 1987. Nyttjanderättsavtalet gav G&V rätt att under tio år från avtalets ingående ta ut grus, sten och andra väghållningsämnen från ett markområde som tillhörde B.P. Avtalet innehöll en skiljeklausul med lydelsen: ”Eventuella tvister avgörs enligt lag om skiljedom”.

B.P. väckte år 2001 talan mot G&V i allmän domstol och yrkade att G&V skulle förpliktas att utge skadestånd till honom. Upprinnelsen till detta var att G&V, enligt B.P., hade vilselett länsstyrelsen att fatta beslut om täktillstånd som möjliggjorde att G&V hade kunnat disponera över det av B.P. ägda markområdet efter den tioårsperiod som nyttjanderättsavtalet föreskrev. Som grund för sin talan åberopade B.P. tre alternativa grunder. G&V invände att talan skulle avvisas med anledning av den skiljeklausul som intagits i avtalet.

Både tingsrätten och hovrätten biföll G&V:s invändning om rättegångshinder och avvisade därför käromålet i dess helhet. HD meddelade däremot

¹³⁵ Dessa fem avgöranden, som föregår NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, är NJA 2007 s. 475 ”Vägmaterialet”, NJA 2008 s. 120 ”Hamnfallet”, NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”, NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet” och NJA 2019 s. 171 ”Belgor”.

prövningstillstånd för den av B.P. åberopade tredjehandsgrunden.¹³⁶ Som tredjehandsgrund hade B.P. åberopat att skadeståndsskyldighet förelåg till följd av att den representant från G&V som ansökt om täktillståndet gjort sig skyldig till brott. Härigenom blev frågan i HD om skiljeklausulen också kunde utsträckas till att omfatta ett utomobligatoriskt anspråk.

HD kom slutligen fram till att också tredjehandsgrunden skulle anses omfattas av skiljeklausulen. HD avvisade därför talan och motiverade sitt beslut genom följande stycke i domskälen.

Skiljeklausulen kan läsas så att alla tvister som har anknytning till nyttjanderättsavtalet skall avgöras av skiljemän. Även om B.P. påstått att ersättningsanspråket inte grundar sig på avtalet utan avser ett anspråk grundat på vållande genom brott, har de faktiska omständigheter som åberopats direkt anknytning till nyttjanderättsavtalet. Med hänsyn härtill och då de två övriga grunderna enligt lagakraftvunnet beslut skall prövas av skiljemän bör även den tredje grunden anses omfattad av skiljeklausulen.¹³⁷

3.2.2 Egna reflektioner

Anknytningsdoktrinen gjorde intåg i den svenska skiljedomsrätten genom HD:s beslutsskäl i förevarande mål, vilket även redogjorts för ovan i avsnitt 2.2.3. HD menade att skiljeklausulens formulering kunde tolkas på ett sådant sätt att alla tvister, med anknytning till nyttjanderättsavtalet, kunde komma att omfattas av skiljeklausulen. Utgångspunkten vid en bedömning av anknytningskravet är de faktiska omständigheternas anknytning till avtalet och inte hur en part civilrättsligt rubricerat sitt anspråk. Utifrån omständigheterna i detta mål menade HD därför att skiljeklausulen omfattade också det utomobligatoriska rättsförhållandet, då detta hade *direkt anknytning* till det rättsförhållande som parterna angett i skiljeklausulen.¹³⁸

Anknytningsdoktrинens verkan i svensk skiljedomsrätt är idag något oklar. I efterföljande mål valde HD först att inskränka doktrинens tillämplighet¹³⁹ för att senare återigen ge uttryck för en mer positiv inställning till doktrинens applicerbarhet.¹⁴⁰ En teori kring HD:s velande i frågan om anknytningsdoktrинen är det faktum att även andra faktorer kan spela in vid bedömning av doktrинens tillämplighet. I domskälen till målet gjorde HD en poäng av att de två övriga grunderna, som var kontraktsrättsliga, skulle prövas av skiljemän. Detta, i kombination med att tredjehandsgrunden hade direkt anknytning till avtalet, resulterade i att även denna grund skulle prövas av en skiljenämnd.

¹³⁶ Notera att det härigenom också slutligt avgjordes att både den första och andra grunden skulle avgöras genom skiljeförfarande.

¹³⁷ NJA 2007 s. 475 ”Vägmaterialet” (s. 478).

¹³⁸ HD förklarade i målet inte vad som avses med ”direkt anknytning” eller vad som gäller i en situation då det enbart finns en indirekt anknytning. Se Heuman (2009/10), s. 354.

¹³⁹ NJA 2010 s. 734 ”Tupperware” och NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”.

¹⁴⁰ NJA 2019 s. 171 ”Belgor” och NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”.

Enligt min mening ger HD härigenom uttryck för att det ibland kan finnas skäl att utvidga doktrinen tillämplighet. Trots att det inte med säkerhet går att uttala sig om vilken vikt HD har tillmätt det processekonomiska intresset att inte splittra en tvist genom att pröva en sådan i två skilda fora, kan målet sägas ge uttryck för en vilja att undvika ett sådant scenario. Således menar jag att det i HD:s beslutsskäl finns ett ”dolt” processekonomiskt argument för anknytningsdoktrinen applicerbarhet. Målet tycks ställa upp två kumulativa kriterier för när en utomobligatorisk grund ska kunna omfattas av en skiljeklausul. Förutom att anknytningskravet behöver vara uppfyllt krävs också att det föreligger ett särskilt intresse att inte dela upp tvisten mellan skilda fora.¹⁴¹

Schöldström har uttalat att ”gränsdragningsfrågor är oundvikliga om man har ett system där olika fora är behöriga att sakpröva olika frågor”.¹⁴² Någonstans måste gränsen dras, men var och hur detta görs är förknippat med både för- och nackdelar. Det går inte att genom lag fastställa exakt under vilka omständigheter en rättslig grund bör anses omfattas av ett skiljeavtal, utan en sådan bedömning måste ta avstamp i när en sammanläggning lämpligen kan ske. En sådan lämplighetsbedömning måste göras i det enskilda fallet. Hade dessa två övriga grunder inte åberopats av B.P. är det inte säkert att skiljeklausulen också skulle anses omfatta den utomobligatoriska tredjehandsgunden, trots att denna grund direkt anknyter till det avtal som föreligger mellan parterna. Enligt min mening spelar detta i praktiken emellertid mindre roll, då en tvist som enbart baseras på en grund inte riskerar att delas upp i två instanser och det uppstår av den anledningen inte några särskilda processekonomiska konsekvenser.¹⁴³

Den internationella skiljedomsrätten i allmänhet, och New York-konventionen i synnerhet, har som ovan konstaterats en mer skiljedomsvänlig inställning än den som kommer till uttryck i svensk rätt.¹⁴⁴ Artikel II.1 i New York-konventionen utesluter inte utomobligatoriska anspråk som kan ha anknytning till det i skiljeavtalet reglerade rättsförhållandet. HD har i senare mål uttalat att tolkning av LSF:s bestämmelser ska utgå från de bakomliggande principerna för New York-konventionen.¹⁴⁵ Ett sådant beaktande har emellertid HD inte uttryckligen gjort i detta mål. Det centrala i målet menar jag i stället är den intresseavvägning som beskrivits ovan, det vill säga om det är lämpligt att sammanlägga även tredjehandsgunden för prövning av skiljemän. Utifrån det processekonomiska argumentet är det fördelaktigt att hela tvisten prövas vid samma instans. Det processekonomiska intresset ska emellertid inte kunna medföra att parterna tvingas in i ett skiljeförfarande som

¹⁴¹ Jfr Heuman (2009/10), s. 355, och Schöldström (2007/08), s. 473.

¹⁴² Se Schöldström (2007/08), s. 473.

¹⁴³ Jfr prop. 1998/99:35, s. 72, Madsen (2009), s. 102 f., Schöldström (2007/08), s. 473, och Heuman (2009/10), s. 355.

¹⁴⁴ New York-konventionen motiverar bland annat en mer generös tolkning av skiljeavtalet och begreppet ”rättsförhållande”. Se avsnitt 2.4 ovan.

¹⁴⁵ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 14, och NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 15.

saknar stöd i avtalet som föreligger mellan dem.¹⁴⁶ Vidare kan argument föras för att det ligger i parternas kommersiella intresse, och i deras avsikt med upprättandet av skiljeavtalet, att samtliga tvister som uppstår till följd av deras kontraktsförhållande upptas till prövning vid skiljenämnd.¹⁴⁷ Notera dock att HD i ”Vägmaterialet” inte diskuterat denna intresseavvägning närmare.

3.3 NJA 2008 s. 120 ”Hamnfallet”

3.3.1 Bakgrund och HD:s avgörande

I ”Hamnfallet” hade färjeoperatören BornholmsTrafikken och det kommunala hamnbolaget Ystad Hamn Logistik AB (Ystad Hamn) ingått ett investeringsavtal som reglerade ersättning för kapitalkostnader avseende investeringar verkställda av Ystad Hamn. Investeringsavtalet innehöll en skiljeklausul med lydelsen: ”Ev. tvist skall avgöras i Skiljedomstol enligt svensk lag”.

BornholmsTrafikken yrkade vid allmän domstol att Ystad Hamn skulle åläggas att betala cirka 12 miljoner kronor. BornholmsTrafikken åberopade att Ystad Hamns totala uttag av avgifter stred mot den kommunala självkostnadsprincipen och menade därför att avgifterna skulle sättas ned samt att överuttaget skulle återbetalas. Ystad Hamn menade å sin sida att vissa av avgifterna var hänförliga till sådana hamninvesteringar som reglerades av det mellan parterna upprättade investeringsavtalet. En del av talan skulle därför avvisas med anledning av den skiljeklausul som intagits i detta avtal.

HD anförde att en del av det yrkade beloppet avsåg sådana avgifter som reglerades i investeringsavtalet. Denna del menade HD hade en ”så stark anknytning till avtalet att talan i den delen måste anses vara omfattad av skiljeklausulen”.¹⁴⁸ HD poängterade att BornholmsTrafikkens utformning av talan, det vill säga det faktum att BornholmsTrafikken inte åberopade investeringsavtalet, inte kunde medföra att BornholmsTrafikken mot Ystad Hamns bestående skulle kunna undgå sitt åtagande om skiljeförfarande när det var fråga om en tvist som rörde de avgifter som reglerades i investeringsavtalet. Därigenom avvisades en del av käromålet på grund av rättegångshinder. Utgången blev således att en del av tvisten prövades vid skiljenämnd, och en del av tvisten vid allmän domstol.

3.3.2 Egna reflektioner

I förevarande mål tillmätte HD skiljeklausulen en extensiv omfattning. Trots att kärandens yrkande var utomobligatoriskt grundat menade HD att talans

¹⁴⁶ Har en part däremot åberopat både en kontraktsrättslig och utomobligatorisk grund innebär en tillämpning av anknytningsdoktrinen inte att en part ofrivilligt tvingas in i ett skiljeförfarande. Den kontraktsrättsliga grunden ska då prövas av skiljemän. En invändning om att den utomobligatoriska grunden inte ska prövas vid samma förfarande framstår i ett sådant läge som en efterhandskonstruktion. Jfr Waerme (2010), s. 724.

¹⁴⁷ Jfr Waerme (2010), s. 719, och HD:s uttalande i NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 18.

¹⁴⁸ NJA 2008 s. 120 ”Hamnfallet” (s. 216).

anknytning till investeringsavtalet innebar att käromålet, till viss del, omfattades av den i avtalet inkorporerade skiljeklausulen. ”Hamnfallet” är således ett exempel på att anknytningsdoktrinen också är applicerbar i situationer då det processekonomiska uppsplitringsargumentet egentligen talar emot att ett skiljeavtal ges en extensiv omfattning. Ur en processekonomisk synvinkel är det i förevarande mål fördelaktigt att ge skiljeavtalet en restriktiv innebörd eftersom detta medför att domstolen kan pröva tvisten i dess helhet. HD valde ändå att tillämpa doktrinen, varav den något opraktiska konsekvensen att tvisten splittrades mellan skilda fora uppstod. Härigenom tog HD ställning för att anknytningsdoktrinen också är tillämplig i situationer då en skiljenämnd blir partiellt behörig att pröva en tvist som omfattar många sammanhängande frågor.¹⁴⁹

Utgången i både ”Vägmaterialet” och ”Hamnfallet” grundades på anknytningsdoktrinen. Vad som i sammanhanget är intressant är HD:s skilda begreppsanvändning för anknytningskravet i dessa två rättsfall. Madsen har sammanfattat anknytningsdoktrinen som ”att en skiljeklausul kan vara tillämplig om tvisten har viss anknytning till det huvudavtal i vilket skiljeklausulen införts”.¹⁵⁰ Frågan om hur denna anknytning bör se ut framgår inte tydligt av HD:s domskäl i något av de två rättsfallen.¹⁵¹ Medan HD i ”Vägmaterialet” talar om en *direkt anknytning*, talar HD i ”Hamnfallet” om en *stark anknytning*. I domskälen till ”Hamnfallet” uppställer HD inget krav på att anknytningsdoktrinen endast är tillämplig då en tvist riskerar att delas upp mellan allmän domstol och skiljenämnd. Med beaktande av detta menar jag att ”Hamnfallet” torde tolkas som att det föreligger ett krav på att anknytningen ska vara stark i situationer då det saknas argument för att pröva en tvist i ett och samma forum. Om ett sådant processekonomiskt argument däremot föreligger, uppställer HD i ”Vägmaterialet” i stället att anknytningen ska vara direkt. Av målen framgår inte om HD avsett att göra någon gradskillnad mellan en stark respektive direkt anknytning, det är sannolikt att dessa anknytningsbegrepp avser samma grad av anknytning. Däremot anser jag det som lämpligt att ställa högre krav på anknytning i en situation då en tillämpning av doktrinen kommer innebära att tvisten delas upp i två olika fora. Ska dessa två anknytningsbegrepp anses ha olika innebörd, vilket dock inte framgår av domskälen i målen, menar jag därför att ”stark anknytning” bör avse en högre grad av anknytning än ”direkt anknytning”, eftersom en sådan tolkning i högre mån intar det processekonomiska uppsplitringsargumentet i bedömningen.¹⁵²

¹⁴⁹ Jfr Heuman (2009/10), s. 359, och Waerme (2010), s. 719.

¹⁵⁰ Madsen (2013), s. 731.

¹⁵¹ HD har i NJA 2008 s. 120 ”Hamnfallet” inte hänvisat till NJA 2007 s. 475 ”Vägmaterialet”. Tillämpningssättet för anknytningsdoktrinen i NJA 2007 s. 475 ”Vägmaterialet” har därmed inte bekräftats och det står således efter NJA 2008 s. 120 ”Hamnfallet” inte klart varken hur doktrinen ska förstås eller tillämpas.

¹⁵² Jfr Heuman (2009/10), s. 360.

3.4 NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”

3.4.1 Bakgrund och HD:s avgörande

I ”Tupperware” förelåg det mellan Facht Distribution Aktiebolag (Facht) och Tupperware Nordic A/S (Tupperware) ett franchiseavtal som innehöll en prorogationsklausul.¹⁵³ Tupperware sade sedermera upp avtalet på grund av Fachts bristande betalning. I samband med uppsägningen återtog också Tupperware de produkter som Facht köpt in från bolaget såsom en delbetalning för Fachts skuld. Facht försattes sedan i konkurs.

Fachts konkursbo väckte återvinningstalan i allmän domstol och yrkade att Tupperware skulle återställa de omhändertagna varorna, alternativt att Tupperware skulle förpliktas att ersätta dess värde. Tupperware yrkade å sin sida att talan skulle avvisas då den väckts vid fel domstol. Konkursboet invände att talan, i enlighet med prorogationsklausulen i franchiseavtalet, väckts vid rätt forum och domstolen således var behörig att uppta målet till prövning.

Behörighetstvisten i målet tar sikte på om talan, på grund av prorogationsklausulen, väckts vid rätt domstol. Notera därmed att tvisten inte berör om talan på grund av en skiljeklausul kan upptas till prövning vid allmän domstol. HD lät emellertid sina uttalanden i målet omfatta både prorogations- och skiljeklausuler, därför är rättsfallet också intressant för denna utredning.

Det finns flera likheter mellan prorogations- och skiljeavtal. Ett prorogationsavtal tar, likt ett skiljeavtal, sikte på ordningen för parternas tvistlösning.¹⁵⁴ Ett prorogationsavtal har i 10 kap. 16 § RB en motsvarighet till skiljeavtalets identifieringskrav. Enligt denna bestämmelse måste ett prorogationsavtal för att vara bindande, då det är fråga om en framtida tvist, avse ett angivet rättsförhållande.¹⁵⁵ Därutöver omfattar både en prorogationsklausul och en skiljeklausul som utgångspunkt huvudavtalet i dess helhet.¹⁵⁶

I domskälen inledde HD med att först konstatera att prorogationsklausulens ordalydelse inte begränsade dess tillämplighet. Härigenom uppstod frågan om återvinningstalan avseende ett huvudavtal, alternativt en prestation enligt detta, kunde komma att omfattas av ett för huvudavtalet gällande prorogationsavtal med hänsyn till bland annat kravet på ett angivet rättsförhållande.¹⁵⁷

¹⁵³ En prorogationsklausul är enligt NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”, p. 3, och 10 kap. 16 § RB ett avtal om att en viss domstol ska vara behörig att uppta en tvist till prövning. Se även Lindell (2021), s. 249.

¹⁵⁴ NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”, p. 3.

¹⁵⁵ NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”, p. 4.

¹⁵⁶ NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”, p. 7. Klausulens formulering har, vad gäller avtalets omfattning, endast en begränsande funktion av avtalets tillämplighet. Jfr avsnitt 2.2.1.

¹⁵⁷ NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”, p. 8. Det andra kravet som uppställs är att tvisten ska vara förlikningsbar. För prorogationsavtal finns detta krav inte lagstadgat i 10 kap. 16 §

HD konstaterade att återvinningstalan inte vilar på konkursgäldenärens (Fachts) avtal i den meningen att gäldenärens rättigheter enligt avtalet tas i anspråk av konkursboet. HD menade att återvinningstalan snarare var av utomobligatorisk karaktär, eftersom det var fråga om ett på lag grundat anspråk. Fachts avtalsförhållande med Tupperware, genom det mellan dem ingångna franchiseavtalet, var därför att betrakta som ett annat rättsförhållande än det som följer av bestämmelserna om återvinning i konkurslagen. Således ansåg HD att det i 10 kap. 16 § RB uppställda identifieringskravet inte var uppfyllt.¹⁵⁸ Vidare menade HD att faktumet att det förelåg ett samband mellan det omtvistade rättsförhållandet (här återvinningsanspråket) och ett annat av ett prorogations- eller skiljeavtal omfattat rättsförhållande (här franchiseförhållandet) inte annat än ”i vissa särskilda fall och under mycket speciella förhållanden” kan föranleda en utsträckning av tvistlösningsavtalet till att också omfatta det omtvistade rättsförhållandet. Ett sådant undantagsfall ansåg HD förelåg i ”Vägmaterialet”, vilket nämnades ovan.¹⁵⁹ HD kom därför till slutsatsen att ett konkursbo, vid en återvinningstalan, varken var bundet av eller kunde grunda någon rätt på prorogationsavtalet. Således ansågs prorogationsklausulen sakna betydelse för domsrätts- och forumfrågorna i målet.¹⁶⁰

3.4.2 Egna reflektioner

I förevarande mål ställde HD upp en tvåstegsmodell för när en tvist kan hänskjutas åt en skiljenämnd.¹⁶¹ Av domskälen framgår att HD som ett första steg bedömer om det omtvistade rättsförhållandet har angivits i prorogationsavtalet enligt 10 kap. 16 § RB, vilket som nämnts ovan i princip motsvarar identifieringskravet i 1 § 1 st. 2 men. LSF.¹⁶² När detta resulterar i ett nekande svar går HD vidare till att pröva om anknytningsdoktrinen är tillämplig på situationen.

I de mål som har redogjorts för ovan, ”Vägmaterialet” och ”Hamnfallet”, klargjorde HD att en skiljeklausuls omfattning kan utsträckas till att också uppta det omtvistade rättsförhållandet under förutsättning att detta har tillräcklig anknytning till det rättsförhållande som konkretiserats i skiljeavtalet. Målen medger vidare att också utomobligatoriska anspråk kan komma att omfattas av ett skiljeavtal med hjälp av anknytningsdoktrinen. HD:s uttalande i ”Tupperware” innebar en särskild poängtering av att anknytningsdoktrinen endast är tillämplig i vissa särskilda fall och under vissa mycket speciella förhållanden. En skiljeklausul i ett avtal gäller som regel inte för ett annat sammanhängande avtal om det utgör ett annat rättsförhållande, klausulens verkan

RB, men ska likväl anses gälla. Se NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”, p. 4, och Maunsbach (2015), s. 105.

¹⁵⁸ NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”, p. 13.

¹⁵⁹ NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”, p. 14.

¹⁶⁰ NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”, p. 15.

¹⁶¹ En sådan steg-för-steg-bedömning redogjordes inte för i varken NJA 2007 s. 475 ”Vägmaterialet” eller NJA 2008 s. 120 ”Hamnfallet”.

¹⁶² Det här första steget, bedömning av om identifieringskravet är uppfyllt, avgörs genom sedvanliga principer för avtalstolkning. Se avsnitt 2.2.1 och avsnitt 2.2.3.

kan endast utsträckas i vissa undantagsfall. HD:s uttalanden i ”Tupperware” medför i detta sammanhang alltså en begränsning av anknytningsdoktrинens räckvidd, till skillnad från den räckvidd som dessförinnan upphöjts i svensk rätt.¹⁶³

Vad som krävs för att ett särskilt fall och mycket speciella förhållanden ska anses föreligga förtydligades inte av HD i målet, vilket resulterar i att den uppställda undantagsregeln kan tyckas vara något oklar. HD pekade däremot på situationen i ”Vägmaterialet” som ett exempel på ett sådant undantagsfall som möjliggör tillämpning av anknytningsdoktrinen. Vilka omständigheter som resulterade i att ”Vägmaterialet” skulle värderas som ett sådant undantag angavs emellertid inte. Vidare antyddes ingenstans i domskälen till ”Vägmaterialet” att det var fråga om något undantagsfall. Utifrån HD:s resonemang i ”Tupperware” anser jag emellertid att kravet för att ett undantagsfall ska anses föreligga är högt uppställt. Det framgår dels av att det ska vara fråga om ”mycket” speciella förhållanden, dels av att HD ställer upp två kumulativa rekvisit varav endast ett ”särskilt fall” under ”mycket speciella förhållanden” kan undantas. Kravet är emellertid inte så pass högt ställt att anknytningsdoktrinen släcks ut. Uppstår en liknande situation som den i ”Vägmaterialet”, vilket enligt min mening inte är en alltför sällsynt situation, ska ett undantag anses vara för handen. Vidare framgår det inte av ”Tupperware” om omständigheterna måste vara exakt desamma som de i ”Vägmaterialet” för att ett undantagsfall ska anses föreligga. Andra situationer torde därför också kunna undantas.¹⁶⁴

Intressant i sammanhanget är att ”Hamnfallet” inte nämndes i domskälen. Som konstaterats ovan tillämpade HD anknytningsdoktrinen utifrån olika kriterier i ”Vägmaterialet” och ”Hamnfallet”. Till följd av detta menar jag att det inte står klart huruvida HD i ”Tupperware” också ansåg att situationen i ”Hamnfallet” utgjorde ett accepterat undantag. Att HD valde att utelämna detta mål i sina domskäl kan anses vara en indikation på att HD faktiskt inte tycker att omständigheterna i ”Hamnfallet” motiverar en tillämpning av anknytningsdoktrinen, det vill säga att situationen inte utgör ett godtagbart undantagsfall.¹⁶⁵ Ett sådant antagande ska dock inte göras lättvindigt, och därför får vi nöja oss med att vi inte med säkerhet vet hur HD värderar ”Hamnfallet” efter den undantagsregel som uppställts i ”Tupperware”.

Heuman har senare kommit att kritisera HD:s beslut i ”Tupperware” med anledning av HD:s bedömning av identifieringskravet som, enligt hans mening, har likställts med tolkningen av skiljeavtalets omfattning. Detta menar

¹⁶³ Jfr Heuman (2014/15), s. 454, och Heuman (2011/12), s. 666.

¹⁶⁴ Jfr Heuman (2016/17), s. 201 f.

¹⁶⁵ Heuman har i en artikel för Juridisk Tidskrift uttalat att prejudikatet i NJA 2010 s. 734 ”Tupperware” innebär att äldre praxis till anknytningsdoktrinen behöver ”omvärderas och granskas kritiskt” då målet innebär att en mer noggrann prövning av kravet på att skiljeavtalet avser ett bestämt rättsförhållande behöver ske. Se Heuman (2011/12), s. 665.

Heuman har skett utan att HD redovisat några överväganden om detta.¹⁶⁶ Som ovan framförts bestäms ett skiljeavtals räckvidd dels utifrån en tolkning av skiljeavtalets omfattning, dels utifrån identifieringskravets begränsande inverkan på den annars rådande avtalsfriheten mellan parterna.¹⁶⁷ Jag håller med Heuman om att det är olyckligt att HD inte närmare redogör för relationen mellan dessa två komponenter av omfattningsbestämningen. HD borde i sammanhanget vara mer angelägen om att meddela både tydliga och klagörande prejudikat.

3.5 NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”

3.5.1 Bakgrund och HD:s avgörande

I ”Avräkningsavtalet” var I.H., L. Consulting AB (Consulting), B.S. och det av L.M.L. ägda Kemisten AB (Kemisten) alla aktieägare i Arvika Gjuteri Holding AB (Bolaget). I samband med att samtliga aktier i Bolaget såldes upprättade säljarna ett avräkningsavtal, vari Kemisten fick i uppdrag att motta köpeskillingen för alla aktieägares räkning samt distribuera överskottet dem emellan. Avräkningsavtalet innehöll en skiljeklausul med lydelsen ”Tvister med anledning av tolkningen eller tillämpningen av detta avräkningsavtal skall avgöras genom skiljedom enligt reglerna för Stockholms Handelskamrars skiljedomsinstitut”.

Efter försäljningen av Bolaget väckte I.H., Consulting och B.S. talan vid allmän domstol och yrkade att Kemisten och L.M.L. solidariskt skulle betala skadestånd med vissa belopp. Till stöd för sin talan åberopade kändena att L.M.L. gjort sig skyldig till ett uppsåtligt brott i samband med utbetalningen av köpeskillingen, vilket har orsakat kändena skada. Käromålet grundades således inte på det mellan parterna upprättade avräkningsavtalet. Vidare menade kändena att Kemisten hade ett principal- eller organansvar för L.M.L., då L.M.L. var verkställande direktör för Kemisten vid tiden för aktieförsäljningen. Svarandena invände att käromålet skulle avvisas på grund av rättegångshinder med anledning av den skiljeklausul som intagits i avräkningsavtalet.

I domskälen inledde HD med att diskutera påståendedoktrinen och dess innebörd.¹⁶⁸ HD:s resonemang i detta avseende har i stora drag redogjorts för ovan i avsnitt 2.3.4 och kommer således inte redogöras för igen i detta avsnitt. Centralt för förevarande utredning är i stället att HD i domskälen poängterade väsentligheten av att ”skilja mellan det fallet att åberopade omständigheter är att hänföra till ett rättsförhållande som skiljeklausulen avser och det fallet att det rör sig om ett annat och inte av klausulen omfattat rättsförhållande”. I det

¹⁶⁶ Heuman (2014/15), s. 455. Jfr även avsnitt 2.2.1 vari jag redovisar att skiljeavtalets omfattning som första steg avgörs genom sedvanlig avtalstolkning, därefter kan identifieringskravet komma att begränsa skiljeavtalets räckvidd.

¹⁶⁷ Se avsnitt 2.2.1 och 2.2.2.

¹⁶⁸ Se NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 10 och 11.

första fallet är skiljeklausulen tillämplig, medan det andra fallet endast i vissa särskilda fall och under mycket speciella förhållanden kan föranleda att skiljeklausulens omfattning utsträcks till också det andra rättsförhållandet.¹⁶⁹ Härav menade HD att den ordning som uppställdes i ”Tupperware” var eftersträvansvärd. Vidare angav HD tre argument mot en extensiv tolkning av ett skiljeavtals omfattning. För det första menade HD att en sådan tolkning kan komma att medföra att en rättssökande part förmenas sin rätt att få en sak prövad i domstol trots att denne inte avsett att avtala bort denna rätt. För det andra påstod HD att en sådan tolkning kan innebära en minskad förutsebarhet för parterna, då en extensiv tolkning medför en större osäkerhet kring de framtida effekterna av ett skiljeavtal. För det tredje angav HD att en extensiv tolkning kan komma i konflikt med det identifieringskrav som uppställs i 1 § 1 st. 2 men. LSF. HD bemötte det processekonomiska splittringsargumentet med att konstatera att det i enskilda fall kan leda till problem att närliggande rättsförhållanden prövas i två skilda fora, men en sådan problematik bör endast i enskilda fall föranleda att den anknytningsdoktrin som kommer till uttryck i ”Vägmaterialet” tillämpas.¹⁷⁰ Med anledning av detta intog HD ståndpunkten att en skiljeklausul i ett kontrakt i princip enbart omfattar det eller de rättsförhållanden som regleras i kontraktet, andra rättsförhållanden omfattas därmed inte fastän de anknyter till de i kontraktet angivna rättsförhållandena. Till ett rättsförhållande i aktuell mening hör även efterföljande rättsfakta som påverkar rättsförhållandet, och sålunda inte enbart rättsfakta som grundar rättsförhållandet.¹⁷¹

Avseende existensen av en skiljeklausul i relation till ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk uttalade HD följande. Ett skadeståndsanspråk kan grundas på vad som gäller kontraktuellt mellan parterna eller på utomobligatoriska regler. Aktualiserat skadestånd enligt andra rättsregler än sådana som är hänförliga till det kontraktuella förhållandet är det enligt HD fråga om ett rättsförhållande som ligger utanför kontraktshandlingen, detta ska således i princip inte omfattas av skiljeklausulen.¹⁷² Däremot, att ett kontraktsbrott kan grunda skadeståndsansvar även på utomobligatorisk grund, föranleder inte nödvändigtvis att en tvist om ersättning på den grunden faller utanför en skiljeklausul i kontraktet. En skiljeklausul bör i vissa fall omfatta ett utomobligatoriskt anspråk, till exempel då culpaansvar eller den straffbara handlingen föranleds eller utgörs av ett åsidosättande av kontraktet. HD konstaterade emellertid att detta förutsätter att de rättsfakta som käranden åberopar för utomobligatoriskt ansvar i allt väsentligt motsvarar de rättsfakta som skulle kunna grunda ansvar på inomobligatorisk grund.¹⁷³ Således är det avgörande

¹⁶⁹ NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 12. För det andra fallet hänvisade HD till den undantagsregel som uppställdes i NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”.

¹⁷⁰ NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 13.

¹⁷¹ NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 14. HD angav att efterföljande rättsfakta som kan påverka rättsförhållandet bland annat är uttryckliga eller konkludenta justeringar av avtalsinnehållet samt handlande i strid mot kontraktsåtaganden.

¹⁷² NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 15.

¹⁷³ NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 16.

för behörighetsfrågan inte hur kändan rättsligt har kvalificerat sin talan, utan vad talans egentliga innebörd är. Genom en hänvisning till ”Hamnfallet” menade HD att en part inte ska kunna undgå skiljebundenhet genom att maskera en talan som egentligen faller in under ett skiljeavtal. HD benämnde detta förfarande som en ”genomlysning” av käromålet. Detta genomlysningsresonemang bör, enligt HD, dock endast tillämpas i klara fall.¹⁷⁴

Vid bedömningen i det aktuella fallet konstaterade HD att ”talan [...] utformats så att den vilar på utomobligatorisk grund, och inte avser en tillämpning av avräkningsavtalet”.¹⁷⁵ Att syftet med talan egentligen skulle vara att åstadkomma samma effekt som en talan grundad på avräkningsavtalet, ett fullgörande av avtalet, menade HD inte kunde tillmätas någon avgörande betydelse. Av större vikt var i stället huruvida talan hade samma rättsliga innebörd och förutsatte en prövning av väsentligen samma omständigheter.¹⁷⁶ HD anförde i denna fråga att avräkningsavtalet förvisso var en förutsättning för det skadeståndsgrundande påstående som riktats mot L.M.L. Däremot kan inte avräkningsavtalet anses grunda ett rättsförhållande mellan kändanerna och L.M.L. Avtalet grundar endast ett rättsförhållande mellan säljarna på den ena sidan, vari L.M.L. ingår, och Kemisten på den andra. Talan som förts mot L.M.L. bygger således inte på att denne skulle vara part i avräkningsavtalet. Redan av denna anledning ansåg HD att talan mot L.M.L. inte omfattades av skiljeklausulen. Inte heller talan mot Kemisten ansågs bygga på avräkningsavtalet, då kändanerna gentemot Kemisten endast gjort gällande ett principal- eller organansvar för L.M.L.¹⁷⁷

HD fortsatte bedömningen med att ställa sig frågan om talan enligt ett anknytnings- eller genomlysningsresonemang kunde likställas med en talan direkt grundad på avräkningsavtalet, vilket i sådana fall kunde möjliggöra en utsträckning av skiljeklausulens tillämpning. Omständigheterna i målet ansågs i detta avseende dock inte vara tillräckligt speciella för att vare sig anknytningsdoktrinen eller ett genomlysningsförfarande kunde aktualiseras.¹⁷⁸ HD konstaterade därför att allmän domstol var behörig att uppta målet till prövning.¹⁷⁹

3.5.2 Egna reflektioner

3.5.2.1 Huvudregeln och dess tre undantag

Den huvudregel som kom till uttryck i ”Tupperware” – att en skiljeklausul i ett kontrakt som regel enbart omfattar det rättsförhållande som regleras i kontraktet – bekräftades av HD:s uttalanden i ”Avräkningsavtalet”. Vidare

¹⁷⁴ NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 17.

¹⁷⁵ NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 19.

¹⁷⁶ NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 20.

¹⁷⁷ NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 21 och 22.

¹⁷⁸ NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 23.

¹⁷⁹ NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 24.

förtydligades även rättsförhållandebegreppet i ”Avräkningsavtalet” då HD anförde att till ett rättsförhållande hör inte bara de rättsfakta som grundar rättsförhållandet, utan också efterföljande rättsfakta som kan påverka detta rättsförhållande. I förevarande mål cementerades således den grundläggande uppfattningen om att det legala identifieringskravet i 1 § 1 st. 2 men. LSF innebär en begränsning av ett skiljeavtals räckvidd. Härigenom utesluts som regel såväl utomobligatoriska rättsförhållanden som självständiga kontraktsrättsliga förhållanden från en skiljeklausuls omfattning. Parter som har ingått ett kontrakt innehållande en skiljeklausul, som sedan ingår ett nytt kontrakt utan en sådan klausul, kan emellertid ändå anses bundna av skiljeklausulen i det första kontraktet under förutsättning att det andra kontraktet enbart förändrar det ursprungliga rättsförhållandet.¹⁸⁰

Till denna huvudregel finns emellertid vissa undantag. HD bekräftade i förevarande mål den undantagsregel som uppställdes i ”Tupperware”; i vissa särskilda fall och under mycket speciella förhållanden kan en skiljeklausul omfatta ett rättsförhållande som inte finns reglerat i kontraktet, under förutsättning att detta rättsförhållande har anknytning till det rättsförhållande som anges i kontraktet. Inte heller i förevarande mål förklarades dock vad som utgör ett sådant särskilt fall och mycket speciella förhållanden, utan HD pekade återigen på situationen i ”Vägmaterialet” som ett exempel som kan föranleda tillämpning av undantaget.¹⁸¹ Trots att HD härigenom ger uttryck för att anknytningsdoktrinen ska tillämpas med restriktivitet är det i sammanhanget intressant att HD i domskälen erkände att det i enskilda fall är problematiskt att en prövning uppdelas mellan skilda fora.¹⁸² Trots att det processekonomiska splittringsargumentet i det här fallet inte ansågs väga tyngre än rätten till domstolsprövning och förutsebarheten av ett skiljeavtals effekter, kan HD:s redovisande av argumentet enligt min mening ses som en tendens till den mer extensiva omfattningsbedömning HD framför i efterkommande mål.¹⁸³ Denna intresseavvägning kommer diskuteras mer ingående nedan i avsnitt 3.5.2.2.

Det är möjligt att argumentera för att HD i ”Avräkningsavtalet” medgivit ytterligare två godtagbara undantag till huvudregeln.¹⁸⁴ Ett av undantagen tar sikte på fall då den utomobligatoriska grunden och den kontraktsrättsliga grunden består av samma rättsfakta, medan det andra undantaget avser fall då en kärandes talan är maskerad och därför kräver en ”genomlysning”.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Jfr Heuman (2019), s. 543 f., och NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 14.

¹⁸¹ Se NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 13.

¹⁸² Jfr Bratt (2017/18), s. 707 f.

¹⁸³ Jfr Heuman (2019), s. 544. Dessa efterkommande mål redovisas i avsnitt 3.6 och 3.7.

¹⁸⁴ Man kan ifrågasätta om dessa två undantag är fristående i relation till det undantag som redovisats för ovan. Heuman menar att domskälen i NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet” ger stöd för att de tre undantagen ska uppfattas som fristående från varandra. Se Heuman (2017/18), s. 901. Jfr även Heuman (2019), s. 545.

¹⁸⁵ Jfr Heuman (2017/18), s. 901.

Ett kontraktsbrott kan stundom grunda skadeståndsansvar både på en kontraktuell och en utomobligatorisk grund. Det är i en sådan situation det förstnämnda undantaget i stycket ovan aktualiseras. HD medgav i domskälen till "Avräkningsavtalet" att en tvist inte nödvändigtvis faller utanför skiljeklausulen i ett kontrakt trots att käranden väckt en utomobligatorisk talan grundad på culparegeln eller brottsligt handlande. Om det är just åsidosättandet av kontraktet som föranleder culpaansvar eller utgör den straffbara handlingen krävs, för att det utomobligatoriska anspråket ska anses omfattas av skiljeklausulen, att handlandet "kontraktet förutan" skulle ha varit straffritt och inte ha föranlett culpaansvar.¹⁸⁶ Heuman förklarar att detta innebär att "kontraktet ska ha varit en nödvändig betingelse för kärandens utomobligatoriska talan".¹⁸⁷ Tvisten ska således vara orsakad av kontraktet och därmed uppställs ett krav på kausalitet. För att ett sådant anspråk ska anses omfattas av skiljeklausulen förutsätts vidare att de rättsfakta som åberopas för utomobligatoriskt ansvar *i allt väsentligt överensstämmer* med de rättsfakta som skulle grunda ansvar på kontraktuell grund. Det är då fråga om en hypotetisk kontraktuell grund.¹⁸⁸ Detta innebär således att i situationer då en domstol ställs inför frågan om en skiljeklausul omfattar ett utomobligatoriskt anspråk behöver domstolen i ett första steg identifiera om de rättsfakta som käranden åberopar som stöd för sin talan motsvarar de rättsfakta som käranden inte åberopat, men hade kunnat åberopa. Som ett andra steg behöver domstolen bedöma om dessa rättsfakta, de åberopade och de icke åberopade, i allt väsentligt motsvarar varandra. Att avgöra om ett åberopat rättsfaktum motsvarar ett hypotetiskt rättsfaktum framstår som en uppgift som svårligen kan ske med en fullkomlig grad av säkerhet. Väsentlighetsprövningen ställer därefter till det ytterligare; att avgöra om dessa rättsfakta motsvarar varandra i allt väsentligt kan anses vara en svår, om inte omöjlig, uppgift. Härmed ger denna beskrivna prövningsgång ett stort utrymme för både godtyckliga och skönsmässiga bedömningar, vilket resulterar i brister i såväl förutsebarheten som rättssäkerheten. Undantaget som framgår av domskälen lämnar därför mer att önska.¹⁸⁹

Det sista undantaget som medgavs av "Avräkningsavtalet" kan beskrivas enligt följande. En skiljeklausul kan omfatta en utomobligatorisk talan i en situation då talans egentliga innebörd bygger på ett kontrakt innehållande en skiljeklausul. En domstol kan genom en "genomlysning" fastställa talans egentliga innebörd för att avgöra om käromålet ska omtolkas till att anses falla under skiljeavtalet.¹⁹⁰ I avgörandet uttryckte HD att en sådan genomlysning dock endast är tillämplig i "klara fall". Omständigheterna i förevarande mål var inte tillräckligt speciella för att motivera en genomlysning.

¹⁸⁶ Se NJA 2017 s. 226 "Avräkningsavtalet", p. 16.

¹⁸⁷ Heuman (2017/18), s. 904.

¹⁸⁸ Se NJA 2017 s. 226 "Avräkningsavtalet", p. 16. Jfr även Heuman (2017/18), s. 904.

¹⁸⁹ Jfr Schöldström (2017/18), s. 720 f.

¹⁹⁰ Det ankommer alltså på domstolen att utröna en talans egentliga innebörd och avgöra om denna avviker från talans oegentliga innebörd. Hur ett sådant fastställande ska gå till i praktiken framstår som både problematiskt och svårförståeligt. Jfr Schöldström (2017/18), s. 721 f.

Innebörden av ett ”klart fall” preciserades därefter inte närmare. Däremot, i samband med sitt genomlysningsresonemang, pekade HD på ”Hamnfallet” vilket kan vara en antydning om att käromålet i detta mål var en så kallad maskerad talan som innebär att en genomlysning är för handen.¹⁹¹ En konsekvens av att undantaget endast är tillämpligt vid ”klara fall” är att samtliga grunder som regel då kommer prövas av domstol, trots att det kan finnas grunder som är kontraktuella. Det går att kalla detta för en slags omvänd anknytningsdoktrin, vilken har uppstått till följd av HD:s tystnad kring hur och när genomlysningsförfarandet ska tillämpas.

Sammanfattningsvis begränsas de tre undantagen i målet främst av ett starkt rättssäkerhetsargument, varav ett intresse är att minska osäkerheten kring ett skiljeavtals framtida effekter.¹⁹² Enligt min mening går det här att argumentera för att HD faktiskt bidrar till denna osäkerhet genom sina resonemang i domskälen. De uppställda undantagen skapar en osäkerhet kring ett skiljeavtals omfattning för framtida tvister då HD negligerar att precisera när undantagen kan tillämpas. I stället framstår undantagen som varken särskilt förutsebara eller lättbegripliga.¹⁹³

3.5.2.2 *Intresseavvägningen mellan processekonomi och rättssäkerhet*

Till stöd för huvudregeln som nämnts ovan framförde HD i ”Avräkningsavtalet” olika skäl, eller argument, till varför denna regel är motiverad. Skälen mot en extensiv tolkning av ett skiljeavtals omfattning är bland annat rätten till domstolsprövning, den osäkerhet en sådan tolkning skapar avseende vilka effekter ett skiljeavtal kommer att få i framtiden, samt att skiljeklausulen kan komma att hamna i konflikt med identifieringskravet i 1 § 1 st. 2 men. LSF.¹⁹⁴ Som nämnts ovan ställdes dessa argument, som jag menar är hänförliga till ett mer övergripande rättssäkerhetsargument, mot det processekonomiska splittringsargumentet. HD kom slutligen fram till att de processekonomiska skälen fick ge vika för rättssäkerhetsskälen, då situationen att närliggande rättsförhållanden prövas i skilda fora enbart i enskilda fall kan leda till problem som motiverar en utsträckning av ett skiljeavtal. Det processekonomiska argumentet gavs i sammanhanget därför en ringa betydelse.¹⁹⁵

I den kedja av mål som ovan redogjorts för är det först i detta mål dessa motstående intressen uttryckligen ställs mot varandra i domskälen. Det är denna intresseavvägning som i efterkommande mål är utgångspunkten för om en restriktiv eller extensiv tolkning av skiljeavtalet ska ske. Som nämnts ovan

¹⁹¹ Se NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 17 och 23.

¹⁹² Se NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 13 och 17.

¹⁹³ Jfr Heuman (2017/18), s. 908 f.

¹⁹⁴ Jfr Bratt (2017/18), s. 708, och NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 13.

¹⁹⁵ Se NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 13, och Heuman (2019), s. 544 f.

menar jag därför att man kan argumentera för att den intresseargumentation som förs i förevarande mål är en föraning om vad som senare komma skall.¹⁹⁶

3.6 NJA 2019 s. 171 ”Belgor”

3.6.1 Bakgrund

I ”Belgor” förelåg det ett gällande entreprenadavtal mellan det belarusiska bolaget Joint Stock Company Belgorkhimprom (Belgor) och det turkiska bolaget Koca İnşaat Sanayi İhracat Anonim Şirketi (Koca). Parterna hade i entreprenadavtalet intagit en skiljeklausul med följande lydelse:

Any disputes, disagreements and claims between the Employer and the Contractor emerged because of or in connection with the present Contract or upon violation, termination or invalidity of the present Contract shall be finally settled by arbitration in accordance with the Arbitration Court of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce.¹⁹⁷

Sedan Belgor, som var beställare (Employer) i avtalsförhållandet, hävt entreprenadavtalet påkallade Koca, som var entreprenör (Contractor) i avtalsförhållandet, skiljeförfarande och yrkade att Belgor skulle betala ersättning för utförda arbeten, tilläggsarbeten, maskiner och utrustning. Kocas utförda tilläggsarbeten hade inte utförts enligt entreprenadavtalet, utan enligt fem separata serviceavtal. Var och ett av serviceavtalen innehöll i sin tur en prorogationsklausul som gav parterna rätt att hänskjuta tvister med anledning av dessa avtal till en domstol i Minsk.

Belgor invände att skiljenämnden inte var behörig att pröva Kocas talan avseende tilläggsarbetena då dessa, enligt Belgor, inte omfattades av skiljeklausulen i entreprenadavtalet. Skiljemännen ansåg sig emellertid vara behöriga att ta upp och pröva tvisten i sin helhet, varpå de meddelade en skiljedom till fördel för Koca. Av denna anledning väckte Belgor en klandertalan där bolaget anförde att skiljenämnden hade prövat ett yrkande som inte täcktes av det skiljeavtal som förelåg mellan parterna. Frågan i både hovrätten och HD var således om skiljeklausulen också skulle anses täcka tvister relaterade till tilläggsarbetena. För tydlighetens skull kommer hovrättens respektive HD:s avgörande delas upp i två separata avsnitt nedan.

3.6.2 Hovrättens avgörande

I domskälen inledde hovrätten med att presentera vissa rättsliga utgångspunkter.¹⁹⁸ Hovrätten uttalade inledningsvis att om en klandrande part påstår att det inte finns ett skiljeavtal, ankommer det på svaranden att visa att ett sådant

¹⁹⁶ Jfr Heuman (2019), s. 544 f.

¹⁹⁷ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 2.

¹⁹⁸ Följande framställning grundas på Svea hovrätts dom i mål T 5437-17.

avtal föreligger. I förevarande mål ankom det alltså på Koca att visa att det fanns ett skiljeavtal som täckte det påstådda rättsförhållandet. Vidare, då en skiljenämnd ställs inför att pröva sin egen behörighet, uttryckte hovrätten att en etablerad grundsats är att påståendedoktrinen ska tillämpas. En förutsättning för en sådan tillämpning är emellertid att det finns ett bindande skiljeavtal och således kan en part inte göras skiljebunden med stöd av påståendedoktrinen om denne inte ingått ett sådant avtal. Råder det oenighet mellan parterna i fråga om skiljeavtalets omfattning kan detta inte lösas genom doktrinen, utan omfattningen måste i ett sådant fall bestämmas vid behörighetsprövningen.¹⁹⁹ Vidare återupprepade hovrätten huvudregeln: bara det rättsförhållande som regleras i kontraktet (i detta fall entreprenadavtalet) omfattas som regel av skiljeklausulen. En skiljeklausul kan enbart utsträckas till ett annat rättsförhållande i vissa särskilda fall och under mycket speciella förhållanden.²⁰⁰ Med detta som grund gjorde hovrätten sedan en samlad bedömning.

Hovrätten började med att konstatera att Koca inte förmått visa att parterna avtalat om att skiljeklausulen även skulle omfatta de i målet aktuella tilläggsarbetena. Av denna anledning gick hovrätten vidare till att pröva om skiljeklausulen kunde vara tillämplig på annan grund. Denna prövning delades upp i två delfrågor.

Den första delfrågan inriktade sig på om Kocas åberopade omständigheter till stöd för sin talan var hänförliga till det rättsförhållande som skiljeklausulen i entreprenadavtalet avsåg. Utifrån det underlag som Koca lagt fram menade hovrätten att Koca inte i tillräcklig mån styrkt att tilläggsarbetena var hänförliga till det rättsförhållande som identifierats i skiljeklausulen. Hovrätten ansåg snarare att Kocas åberopade omständigheter talade för att tilläggsarbetena omfattades av senare, självständiga, rättsförhållanden. Dessa arbeten omfattades därför inte av entreprenadavtalets skiljeklausul.

Den andra delfrågan var om omständigheterna ändå hade en sådan anknytning till entreprenadavtalet att skiljeklausulen skulle utvidgas till att omfatta tilläggsarbetena. Hovrätten kom till slutsatsen att anknytningsdoktrinen enligt svensk rättspraxis endast är tillämplig i undantagsfall. I förevarande mål ansåg hovrätten att det saknades förutsättningar att genom anknytningsdoktrinen tillämpa entreprenadavtalets skiljeklausul också på de aktuella tilläggsarbetena. Hovrätten fann härigenom att skiljenämnden ”dömt över något som inte omfattas av ett giltigt skiljeavtal mellan parterna”.

3.6.3 HD:s avgörande

HD anförde, likt hovrätten, inledningsvis vissa rättsliga utgångspunkter till grund för sin bedömning. HD uttalade att det vid tolkning av ett skiljeavtal är naturligt att ”utgå från att skiljeavtalet ska fylla en förnuftig funktion och

¹⁹⁹ I denna del hänvisade hovrätten till NJA 2008 s. 406 ”Petrobart”, se avsnitt 2.3.4.

²⁰⁰ I denna del hänvisade hovrätten till NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, se avsnitt 3.5.1.

utgöra en rimlig reglering av parternas intressen”. HD menade att parternas avsikt vid ingående av ett skiljeavtal således kan antas vara att uppkomna tvister dem emellan ska lösas snabbt och i ett sammanhållet förfarande vid en skiljenämnd.²⁰¹ HD anförde därefter att principerna bakom New York-konventionen ska beaktas vid tolkning av såväl ett skiljeavtal som begreppet ”rättsförhållande” i 1 § 1 st. 2 men. LSF. Dessa bakomliggande principer har i utländsk rättspraxis och i internationell doktrin motiverat en generös tolkning av både skiljeavtalet och begreppet ”legal relationship” i artikel II.1 New York-konventionen.²⁰²

HD fortsatte med att poängtera att efterföljande rättsfakta, som förändrar avtalsinnehållet, faller inom rättsförhållandebegreppet och därmed också inom skiljeklausulens omfattning i det ursprungliga avtalet.²⁰³ Detsamma gäller i vissa fall en grund för en parts talan som egentligen ligger utanför det kontraktuella förhållandet. Med hänvisning till ”Vägmaterialet” uttalade HD att en sådan grund kan bedömas ligga innanför en skiljeklausuls omfattning, förutsatt att denna grund har ett nära samband med andra grunder som omfattas av skiljeklausulen.²⁰⁴ Vid skiljenämndens bedömning av om en tvist täcks av ett skiljeavtal ansåg HD det som rimligt att anta att parter i ett kommersiellt avtalsförhållande eftersträvar att tvister inom ramen för deras relation ska avgöras i ett och samma forum. En annan ordning kan medföra risk för långdragna processer, ökade kostnader samt motstridiga avgöranden i frågor med nära samband till varandra.²⁰⁵

Slutligen uttalade HD att det vid en klanderprocess i domstol, då domstolen ska överpröva en skiljenämnds behörighetsbedömning, bör beaktas att skiljenämnden normalt har bäst förutsättningar att pröva sin egen behörighet. Således bör utgångspunkten i klanderdomstolens bedömning vara att skiljenämndens tolkning och bevisvärdering är riktig. I en klanderprocess ska det av denna anledning prövas om klanderkäranden har lyckats visa att skiljenämnden gjort en felaktig bedömning av skiljeavtalets omfattning. Endast om så är fallet ska skiljedomen upphävas.²⁰⁶

Utifrån dessa rättsliga utgångspunkter framförde HD sedan sin bedömning i förevarande fall. Till stöd för sin bedömning redogjorde HD för de omständigheter som skiljenämnden styrkt sin behörighet på. Skiljenämnden hade i sin utredning funnit att de aktuella tilläggsarbetena hade utförts inom entreprenadavtalets ram. Det var i målet ostridigt att tilläggsarbetena hade ett samband med entreprenadarbetena, att tilläggsarbetena hade beställts efter

²⁰¹ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 13. I denna del hänvisade HD till NJA 2015 s. 741, p. 10, se avsnitt 2.2.1.

²⁰² NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 14.

²⁰³ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 15. I denna del hänvisade HD till NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 14, se avsnitt 3.5.1.

²⁰⁴ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 16 och 17.

²⁰⁵ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 18.

²⁰⁶ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 19 och 20.

uppsägningen av entreprenadavtalet, samt att parterna hade etablerat en ordning för att avveckla deras avtalsrelation. Mot bakgrund av detta fann skiljenämnden att Kocas ersättningsanspråk för tilläggsarbetena skulle anses omfattas av entreprenadavtalets skiljeklausul.²⁰⁷ De prorogationsklausuler som hade intagits i de fem separata serviceavtalen som reglerade tilläggsarbetena gav parterna en rätt, och inte en skyldighet, att hänskjuta tvister åt domstolen i Minsk. Härigenom utslöt inte prorogationsklausulerna behörighet för skiljenämnden. Parternas gemensamma avsikt kunde vidare, enligt skiljenämnden, antas vara att samtliga tvister dem emellan skulle upptas i ett och samma forum. Då parterna i första hand, genom skiljeklausulen i entreprenadavtalet, valt att pröva uppkomna tvister genom skiljeförfarande var detta att bedöma som det som stod i bäst överensstämmelse med den gemensamma partsavsikten.²⁰⁸ HD slog slutligen fast att det som Belgor hade anfört till stöd för sin klandertalan inte utgjorde grund för att underkänna skiljenämndens bedömning. Av denna anledning avslog HD Belgors klandertalan.²⁰⁹

3.6.4 Egna reflektioner

3.6.4.1 Särskilt relevanta aspekter i domskälen

Mest anmärkningsvärt i förevarande mål är att HD frångår sina tidigare uttalanden i bland annat ”Tupperware” och ”Avräkningsavtalet”. I domskälen till ”Belgor” angav HD vissa utgångspunkter för en skiljenämnds omfattningsbedömning av ett skiljeavtal. Dessa utgångspunkter ger uttryck för att skiljeavtalet ska tillmätas en mer extensiv omfattning än vad som tidigare accepterats.²¹⁰ De tre särskilt relevanta domskälspunkterna för mitt antagande är punkterna 13, 14 och 18 som redogörs för i det följande.

I punkten 13 gav HD uttryck för att skiljeavtalet ska tolkas extensivt. I punkten anförde HD att det vid tolkning av ett skiljeavtals tillämpningsområde är naturligt att anta att parterna, då de intagit en skiljeklausul i kontraktet, ”avsett att uppkomna tvister ska lösas snabbt och i ett sammanhållet förfarande inför en av parterna vald skiljenämnd”.²¹¹ HD tycks härigenom utsträcka en skiljeklausuls möjliga omfattning, trots att detta inte uttryckligen uttalas.²¹²

Även av punkten 14 tycks det framgå att ett skiljeavtal ska tolkas extensivt. HD framförde i denna punkt att både skiljeavtalet och identifieringskravet ska tolkas mot bakgrund av principerna i New York-konventionen. På ett internationellt plan har dessa principer motiverat en generös²¹³ tolkning av såväl

²⁰⁷ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 22.

²⁰⁸ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 23.

²⁰⁹ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 24.

²¹⁰ Jfr Heuman (2019), s. 546 f.

²¹¹ Se NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 13.

²¹² Jfr Heuman (2019), s. 546.

²¹³ Heuman har uttalat att det ”i ordet generös ligger en extensiv tolkning”. Se Heuman (2019), s. 546.

identifieringskravet som skiljeavtalet.²¹⁴ Trots att HD inte uttryckligen uttalade att en sådan generös tolkning också ska tillämpas på skiljeavtal enligt svensk rätt, kan HD enligt min mening anses indikera att en sådan tolkning också ska ske här. Detta särskilt med tanke på utfallet i målet som tillerkände skiljeavtalet ett sådant extensivt omfång. Eftersträvar man en internationellt uniform rättstillämpning är det enligt mig motiverat att HD frångår tidigare praxis och i stället lyfter blicken till de internationella regelverken. HD har i målet dock inte uttalat att det funnits något sådant bakomliggande syfte. Begreppet ”rättsförhållande” och identifieringskravet som diskuteras i denna domskälpunkt kommer diskuteras mer ingående nedan i avsnitt 3.6.4.3.

Den sista särskilt centrala punkten i domskälen är punkten 18. I denna punkt fastslog HD att en skiljenämnd ska presumera att kommersiella parter eftersträvar att tvister inom ramen för deras relation ska prövas i ett och samma forum.²¹⁵ Häri ligger att en skiljenämnd är behörig att avgöra inte bara frågor hänförliga till ett kontrakt med en skiljeklausul, utan också frågor som grundar sig på ett annat avtal eller utomobligatoriska rättsförhållanden under förutsättning att dessa har samband med det kontrakt som innehåller skiljeklausulen.²¹⁶ Till skillnad från den tidigare utgångspunkten, att en skiljeklausul som regel omfattar det *kontrakt* skiljeklausulen intagits i, kan HD:s uttalande i denna punkt anses låta skiljebundenheten sträcka sig längre. Formuleringen ”inom ramen för deras *relation*”²¹⁷ menar jag framstår som något mer omfattande än det som kan tänkas framgå av själva kontraktet. Tvister grundade på parternas relation kan tänkas innefatta parternas samtliga mellanhavanden.²¹⁸

3.6.4.2 Avgörandet i relation till tidigare rättspraxis

Hovrättens avgörande följde HD:s tidigare uttalanden genom att bland annat upprepa huvudregeln och anknytningsdoktrinen starkt begränsade tillämpningsområde.²¹⁹ HD valde i sin tur att ta en mer extensiv ställning till skiljeavtalets omfång. I domskälen angav HD anknytningsdoktrinen innebörd men valde att utelämna en närmare diskussion kring doktrinen begränsade tillämpningsområde.²²⁰ Utifrån detta, tillsammans med de uttalanden som redovisats för i avsnittet ovan, uppstår frågan om ”Belgor” skiljer sig så markant från tidigare rättspraxis att HD:s praxisomläggning är motiverad.

²¹⁴ Se NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 14.

²¹⁵ Se NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 18. Notera att denna grund är nära förknippad med den i p. 13.

²¹⁶ Den underförstådda partsavsikten som möjliggör en bred tillämpning av parternas skiljeavtal medför även att en skiljenämnd *in dubio* anses ha behörighet att pröva tvisten. Se Frank (2023), s. 624.

²¹⁷ Se NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 18.

²¹⁸ Jfr Heuman (2019), s. 547.

²¹⁹ Det vill säga huvudregeln att en skiljeklausul i ett kontrakt som regel i princip enbart omfattar det rättsförhållande som regleras i kontraktet. Se avsnitt 3.5.2.1 och 3.6.2.

²²⁰ Se NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 17, där HD hänvisade till NJA 2007 s. 475 ”Vägmaterialet” utan att nämna de undantag som uppställdes i NJA 2010 s. 734 ”Tupperware” och NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”.

Det kan konstateras att ”Belgor” skiljer sig från tidigare avgöranden i det hänseende att det i målet är fråga om en klandertalan, medan övrig rättspraxis som varit föremål för diskussion i förevarande kapitel har avsett skiljeavtal som dispositivt rättegångshinder i allmän domstol. Det är möjligt att HD valt att göra en distinktion avseende tolkningsutrymmet vid dessa olika förfaranden; tolkningen av ett skiljeavtal ska vid en klandertalan vara extensiv, medan tolkningen av ett skiljeavtal vid fråga om processhinder i allmän domstol ska vara restriktiv. Dessa två tolkningar kan då tillämpas parallellt. En tänkbar konsekvens av en sådan ordning är dock att skiljeavtalets räckvidd kan vara beroende av vem av parterna som först hinner väcka talan. Prövning i skiljeförfarande tillåter då en mer extensiv tolkning av skiljeavtalet än en likadan prövning vid allmän domstol. Jag menar att det är osannolikt att HD avsett att skapa en sådan kapplöpning mellan parterna. Att två motstridiga tolkningar skulle kunna appliceras parallellt innebär för rättsläget också en ökad oklarhet respektive en minskad förutsebarhet. Således torde HD:s uttalanden i ”Belgor” vara avsedda att tillämpas på samma sätt i alla sammanhang.²²¹

En annan skillnad som framgår av ”Belgor” är HD:s intresseavvägning. I ”Vägmaterialet” motiverades anknytningsdoktrinen av de processekonomiska fördelar som tillkommer då en tvist inte uppdelas i två skilda fora.²²² I de efterkommande målen, ”Tupperware” och ”Avräkningsavtalet”, begränsades emellertid anknytningsdoktrinen i syfte att öka förutsebarheten av ett skiljeavtals effekter, samt för att inte förmena en part rätten till domstolsprövning, det vill säga rättssäkerhetsintressen.²²³ I ”Belgor” svängde pendeln om igen genom den uppställda presumtionen att parter antas ha avsett att tvister som uppstår ur deras relation ska prövas i ett och samma forum. Hierarkin av intressen att ta i beaktning vid en bedömning av skiljeavtalets omfattning har således skiftat fram och tillbaka. Därmed är jag av åsikten att ”Belgor” delvis kan sägas innebära en tillbakagång till den syn HD uttryckte i ”Vägmaterialet”; det processekonomiska intresset trumfar intressen hänförliga till en förbättrad rättssäkerhet.²²⁴ Det är emellertid olyckligt att HD i domskälen till ”Belgor” inte uttryckligen vägde dessa intressen mot varandra, utan presumtionen underbyggs enbart av ett effektivitetsargument.²²⁵ För den fortsatta rättstillämpningen hade det varit önskvärt att den extensiva tolkningen av ett skiljeavtal ställdes i relation till rätten till domstolsprövning samt intresset för förutsebarhet av ett skiljeavtals effekter.

3.6.4.3 *Extensiv tolkning av rättsförhållandebegreppet*

I samband med den diskussion som förts ovan är det relevant att också diskutera identifieringskravets betydelse. Identifieringskravet i 1 § 1 st. 2 men. LSF

²²¹ Jfr Heuman (2019), s. 550.

²²² Jfr avsnitt 3.2.2.

²²³ Jfr avsnitt 3.4 och 3.5.

²²⁴ Jfr Heuman (2019), s. 550.

²²⁵ Se NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 18.

begränsar såväl parternas avtalsfrihet som skiljeavtalets omfattning.²²⁶ I bland annat ”Tupperware” och ”Avräkningsavtalet” tolkades identifieringskravet restriktivt, vilket resulterade i att skiljeklausulerna inte kunde utsträckas till ett annat rättsförhållande än det som reglerats i skiljeklausulskontrakten. Genom ”Belgor” gjorde HD emellertid en helomvändning då begreppet ”rättsförhållande” gavs en mer extensiv omfattning än vad de tidigare avgörandena gett för handen. Till skillnad från äldre rättspraxis hänvisade HD i förevarande mål för första gången till internationell skiljedomsrätt i allmänhet, och till New York-konventionen i synnerhet. Som skäl för rättsförhållandebegreppets mer utsträckta fång framhölls de bakomliggande principerna för New York-konventionen, eftersom dessa i internationell doktrin och internationell rättspraxis motiverat en mer generös tolkning av begreppet.²²⁷ Grundat på detta ger ”Belgor” uttryck för en extensiv tolkning av identifieringskravet.²²⁸

Identifieringskravets mer utsträckta omfattning motiverades vidare av den presumtion som HD uppställde i ”Belgor”. HD angav att det går att anta att parterna, då de intagit en skiljeklausul i ett mellan dem gällande kontrakt, avsett att pröva samtliga tvister inom deras relation i ett och samma forum.²²⁹ Detta menar jag medför att identifieringskravet inte längre förhindrar att en skiljeklausul i ett avtal enbart kan omfatta det rättsförhållande som anges i avtalet, utan också andra anknytande rättsförhållanden vilka inte behövt existera då skiljeavtalet ingicks.²³⁰ Den extensiva tolkningen av identifieringskravet torde innebära att en skiljeklausul i ett kontrakt även kan omfatta anspråk som grundas på ett annat kontrakt. Det är i en sådan situation inte absolut nödvändigt att pröva om de två kontrakten utgör samma eller två till varandra självständiga rättsförhållanden. Under förutsättning att rättsförhållandet i det kontrakt som innehåller skiljeklausulen och rättsförhållandet i det kontrakt som käranden grundat sin talan på har en anknytning till varandra, är det avgörande inte längre om dessa två kontrakt identifierar exakt samma rättsförhållande. Det intressanta vid prövningen av skiljeklausulens omfattning är i stället om rättsförhållandena i dessa två kontrakt har tillräckligt nära samband med varandra. En sådan sambandsbedömning kan medföra att en domstol behöver göra en ingående analys av parternas mellanhavanden.²³¹

Frågan är dock om den uppställda presumtionen och anknytningsdoktrinen bör betraktas som samma sak uttryckt på två olika sätt. Enligt min mening borde dessa åtskiljas och inte förstås som samma sak. Heuman har beskrivit anknytningsdoktrinen som en tolkningsmaxim, eller en utfyllande dispositiv rättsregel, vilken främst syftar till att begränsa parternas möjlighet att undgå skiljebundenhet. Doktrinen bör således förstås som ett *krav* på sammanhållen

²²⁶ Se avsnitt 2.2.2.

²²⁷ Se NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 14. Jfr även Madsen (2020), s. 88, och avsnitt 2.4.

²²⁸ Jfr Heuman (2019), s. 534 och 538.

²²⁹ Se NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 18.

²³⁰ Jfr Heuman (2019), s. 534.

²³¹ Se NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 18. Jfr även Madsen (2020), s. 92 f.

prövning.²³² Den presumtion som uppställdes i ”Belgor” ger parterna snarare en *möjlighet* att pröva samtliga av sina tvister i ett och samma forum.²³³ Viktigt att konstatera är dock att de processekonomiska intressen som ligger till grund för doktrinen tycks vara desamma som de intressen som underbygger presumtionen.²³⁴ Vidare ger både presumtionen och doktrinen skiljeavtalet en vidsträckt omfattning, vilket i sin tur innebär att de vid tillämpning ger samma effekt. Således är det kanske mindre viktigt att göra en tydlig åtskillnad mellan presumtionen och doktrinen. Vid tillämpning uppnår de samma resultat, men har två olika bakomliggande syften.²³⁵

3.7 NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”

3.7.1 Bakgrund och HD:s avgörande

KB Components Plastunion AB (KB Plastunion) väckte i ”Husqvarnas skiljeavtal” talan mot Husqvarna AB (Husqvarna) vid allmän domstol. KB Plastunion yrkade att Husqvarna skulle förpliktas att betala drygt 330 000 kr avseende återstående betalning för tanklock som levererats år 2020. Husqvarna invände att talan skulle avvisas eftersom tvisten omfattades av ett skiljeavtal mellan parterna. Både tingsrätten och hovrätten avvisade kändens talan med hänvisning till att parternas skiljeavtal utgjorde ett rättegångshinder. I HD yrkade KB Plastunion att båda dessa avvisningsbeslut skulle undanröjas och att målet skulle återvisas till tingsrätten. Frågan i HD var således om det fanns ett gällande skiljeavtal mellan parterna som hindrar allmän domstol från att pröva KB Plastunions talan.

Till stöd för sin talan anförde Husqvarna följande. KB Plastunion är skiljebundet genom avtal som Husqvarna träffat med andra bolag i KB-koncernen år 1995 respektive år 2005. Vidare har Husqvarna och KB Plastunion år 2007 träffat ett avtal titulerat ”Supply Agreement”, vari en skiljeklausul intagits. Därutöver har Husqvarna år 2014 skickat inköpsordrar till KB Plastunion avseende de tanklock som är aktuella i målet. I inköpsordrarna hänvisas till Husqvarnas allmänna villkor, i vilka en skiljeklausul ingår. I Husqvarnas beställning samt KB Plastunions fakturor avseende leveranserna år 2020 framgår att dessa grundas på de inköpsordrar som skickats år 2014. Även till följd av detta är KB Plastunion skiljebundet.

Till stöd för sin talan anförde KB Plastunion följande. KB Plastunion har inte varit part i 1995 eller 2005 års avtal, vidare har Husqvarna år 2006 sagt upp dessa avtal. Avtalet som träffades år 2007 har blivit överksamt eftersom Husqvarna inte gjorde någon beställning till KB Plastunion förrän efter år 2012, detta i samband med att viss produktion från ett bolag i KB-koncernen

²³² Se Heuman (2009/10), s. 337. Jfr även Heuman (2019), s. 539.

²³³ Presumtionen menar jag kan betraktas som en annan utfyllande dispositiv rättsregel, vilken skiljer sig från anknytningsdoktrinens utfyllande regel.

²³⁴ Jfr NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 18. Jfr även avsnitt 3.2.2.

²³⁵ Jfr Heuman (2019), s. 543 f.

flyttades över till KB Plastunion. 2007 års avtal innebär vidare inte skiljebundenhet då detta har sagts upp av Husqvarna. Vad gäller inköpsordrarna från år 2014 har hänvisningarna till Husqvarnas allmänna villkor inte varit något KB Plastunion haft anledning att fästa avseende vid, då hänvisningarna i inköpsordrarna utgjorts av sifferkombinationer. KB Plastunion menade således att bolaget inte blivit skiljebundet heller genom detta.

Husqvarna gjorde en invändning avseende KB Plastunions påstående om att Husqvarna sagt upp avtalen från år 1995, 2005 och 2007. Husqvarna menade att någon uppsägning av avtalen inte kommit till stånd då KB Components (moderbolaget i KB-koncernen) tillsammans med KB Plastunion vägrade att acceptera en avveckling av avtalsrelationen. Då KB Plastunion därefter fortsatte att tillverka Husqvarnas plastkomponenter menar Husqvarna att parterna accepterat de tidigare gällande avtalsvillkoren, inklusive skiljeklausulerna.

I sina domskäl anförde HD inledningsvis vissa rättsliga utgångspunkter till stöd för sin bedömning. HD bemötte först frågan om ett skiljeavtal överhuvudtaget ingåtts. En sådan bedömning ska enligt HD grundas på allmänna avtalsrättsliga principer.²³⁶ HD uttalade att en part som utgångspunkt ”måste få kännedom om ett standardavtal före avtalsslut för att det ska bli en del av avtalet”.²³⁷ En hänvisning till ett standardavtal, innehållande en skiljeklausul, kan vara tillräckligt för att parterna ska anses bundna av skiljeklausulen. Skiljebundenheten uppkommer även om motparten rent faktiskt inte tagit del av standardavtalet före avtalets ingående, under förutsättning att hänvisningen framgår tydligt samt att villkoren funnits tillgängliga för motparten att ta del av. I kommersiella avtalsförhållanden är en skiljeklausul inte att betrakta som vare sig överraskande eller särskilt betungande, således råder inte de högre ställda kraven för att skiljebundenhet ska uppstå.²³⁸

I fråga om bedömning av skiljeavtalets omfattning anförde HD följande. Ett rättsförhållande behöver inte finnas redan då skiljeavtalet träffades. För att LSF:s identifieringskrav ska anses uppfyllt krävs i stället att rättsförhållandet blivit *fullt individualiserat* i skiljeavtalet.²³⁹ HD uttalade vidare att ett skiljeavtal enligt förarbetena till LSF inte kan avse samtliga framtida tvister mellan parterna, utan skiljeavtalet måste konkretiseras till ett visst rättsförhållande.²⁴⁰ Vid tolkning av begreppet ”rättsförhållande” poängterade HD, likt HD gjorde i ”Belgor”, att de bakomliggande principerna till New York-

²³⁶ NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 10.

²³⁷ NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 11.

²³⁸ NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 11. För förståelsen bör detta förklaras kort. Är en skiljeklausul att betrakta som oväntad, överraskande eller särskilt betungande behöver klausulen i regel särskilt uppmärksammas för motparten för att bundenhet ska uppstå. Detta gäller emellertid inte i kommersiella avtalsförhållanden. Jfr NJA 1980 s. 46 och avsnitt 2.2.1.

²³⁹ NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 13. I denna del hänvisade HD till Dillén (1933), s. 84 f. och 107 ff.

²⁴⁰ NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 14. Jfr även prop. 1998/99:35, s. 212.

konventionen bör beaktas. HD tillade att principerna som regel motiverar en generös tolkning av begreppet.²⁴¹

HD gick sedermera vidare till att diskutera ramavtalets betydelse (avtalet från år 2007) för omfattningsbedömningen. När en part gör ett avrop under ett mellan parterna gällande ramavtal anförde HD att ramavtalets villkor som utgångspunkt kommer att fylla ut avropsavtalet samt bli en del av det. Således kan den beskrivna avtalsrelationen i ramavtalet vara tillräckligt konkretiserad för att anses uppfylla identifieringskravet i 1 § 1 st. 2 men. LSF. Eftersom ramavtalet utfyller och blir en del av avropsavtalet, ansåg HD att en skiljeklausul i ett ramavtal kan bli bindande även för tvister som uppstår ur ett senare ingånget avropsavtal.²⁴² Skiljeavtalets tillämpningsområde i övrigt ska bestämmas enligt sedvanliga principer för avtalstolkning.²⁴³

HD anförde slutligen sin bedömning i målet. HD inledde med att konstatera att KB Plastunion inte varit part i 1995 och 2005 års avtal. Utredningen i målet gav inte heller stöd för att KB Plastunion senare blivit bundet av de nämnda avtalen.²⁴⁴ Vad gällde 2007 års ramavtal fann dock HD att avtalets skiljebindande effekt inte hade upphört att gälla.²⁴⁵ Skiljeklausulen i 2007 års ramavtal angav att tvister ”arising out of or in connection with this Agreement or Purchase Order” ska avgöras genom skiljeförfarande. Husqvarna uppgav att en inköpsorder utfärdades vid ett tillfälle, denna order ligger därefter till grund för senare beställningar. År 2014 upprättade Husqvarna inköpsordrar för de i målet aktuella tanklocken, vilka sedermera levererades av KB Plastunion vid flera tillfällen under en period mellan år 2014 och 2016. Dessa beställningar avsåg därmed sådana produkter som omfattades av inköpsordrar som Husqvarna utfärdat i enlighet med 2007 års ramavtal. Trots att inga beställningar hade gjorts innan år 2014 menade HD att tvister som uppkommit med anledning av beställningarna i princip skulle omfattas av skiljeklausulen i 2007 års ramavtal.²⁴⁶ HD fann inte att KB Plastunion hade stöd för sitt påstående om att Husqvarna sagt upp det förevarande avtalet och således var det inget i målet som medförde att skiljeklausulen i 2007 års ramavtal skulle ha upphört att gälla eller vara otillämplig på de ifrågavarande leveranserna.²⁴⁷

Hade HD kommit till slutsatsen att skiljeklausulen i 2007 års ramavtal hade upphört att gälla skulle parterna ändå ha blivit skiljebundna genom hänvisningen till Husqvarnas allmänna villkor i inköpsordrarna. Detta då inköpsordrarna tydligt hänvisade till de aktuella villkoren, vilka också funnits

²⁴¹ NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 15. HD hänvisade i denna del till NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 14.

²⁴² NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 16 och 17.

²⁴³ NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 18. HD hänvisade i denna del till NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 13.

²⁴⁴ NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 19.

²⁴⁵ NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 28.

²⁴⁶ NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 20, 21, 22 och 23.

²⁴⁷ NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 26, 27 och 28.

tillgängliga för KB Plastunion att ta del av. KB Plastunion hade inte heller framfört någon invändning mot skiljeklausulen i dessa villkor, utan hade levererat i enlighet med beställningarna.²⁴⁸

3.7.2 Egna reflektioner

3.7.2.1 Avgörandet i relation till tidigare rättspraxis

HD:s uttalanden i ”Belgor” orsakade en stor diskussion i den juridiska litteraturen.²⁴⁹ Genom ”Belgor” skapades en presumtion för att parter eftersträvar att tvister inom ramen för deras avtalsrelation ska avgöras i ett och samma forum. Detta har följaktligen ansetts motivera en regelmässigt extensiv avtalstolkning av ett skiljeavtals omfattning. Härigenom har en slags typiserad underförstådd partsavsikt uppstått i den svenska skiljedomsrätten, vilken ger uttryck för att parternas skiljeavtal ska tillämpas brett. I sin tur medför detta att en skiljenämnd *in dubio* anses ha behörighet att pröva en uppkommen tvist. Anmärkningsvärt för ”Husqvarnas skiljeavtal” är att HD bemötte de omdiskuterade uttalandena i ”Belgor” med tystnad. HD bemödade sig i ”Husqvarnas skiljeavtal” endast med att upprepa utgångspunkten för avtalstolkning i ”Belgor”, men lät bli att diskutera *in dubio*-tolkningen.²⁵⁰

In dubio-tolkningen kan betraktas som en hjälpregel, eller en utfyllande rättsregel, vilken aktualiseras då en domstol står inför att tolka ett skiljeavtals omfattning. Presumtionen är enligt ”Belgor” tillämplig förutsatt att det inte finns särskilda omständigheter som talar emot en sådan tillämpning.²⁵¹ Att HD i ”Husqvarnas skiljeavtal” bortser från att bemöta detta kan enligt mig närmast ses som ett avståndstagande från ”Belgor” i nämnda avseende.²⁵² HD har kritiserats på liknande grund för domskälen i ”Belgor”, där uttalanden från tidigare rättspraxis, särskilt ”Tupperware” och ”Avräkningsavtalet”, inte heller bemöttes. Kritikerna menade att HD inte i tillräcklig mån klargjorde praxisbildningens betydelse i relation till tidigare rättspraxis. Till följd av detta uppstod frågan om HD i ”Belgor” överhuvudtaget syftat till att skapa en ny prejudicerande tolkningslinje eller om en sådan extensiv omfattningstolkning enbart skulle vara tillämplig vid en klandertalan.²⁵³ Det var oklart om HD avsiktligt tagit avstånd från den praxis som meddelats dessförinnan. På samma grund är det i ”Husqvarnas skiljeavtal” oklart om HD avsiktligt tagit avstånd från HD:s bedömning i ”Belgor”, eller om det rört sig om en situation som inte har ansetts motivera en *in dubio*-tolkning. Den oklarhet i rättsläget

²⁴⁸ NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 29.

²⁴⁹ Se bland annat Relden och Frank (2020), s. 72 ff., Heuman (2019), s. 545 ff., och Lindskog (2020), s. 262 f. (not 1049).

²⁵⁰ Se NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 12 och 18. Jfr NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 12 och 13. Jfr även Frank (2023), s. 624.

²⁵¹ Se NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 13 och 18.

²⁵² Jfr Frank (2023), s. 625.

²⁵³ Jfr Relden och Frank (2020), s. 76, och Heuman (2019), s. 546. Se även avsnitt 3.6.4.2.

som uppstod redan vid HD:s avgörande i ”Belgor” kan således anses ha förstärkts ytterligare genom avgörandet i ”Husqvarnas skiljeavtal”.²⁵⁴

Frank har presenterat att en möjlig tolkning av ”Husqvarnas skiljeavtal” är att HD avsiktligt tagit avstånd från såväl sådana utökade presumtionstolkningsregler som framgår av ”Belgor” som sådana begränsande restriktivitetsregler som framgår av ”Avräkningsavtalet”. Det som HD i ”Husqvarnas skiljeavtal” särskilt framhäver är i stället att det är de sedvanliga principerna för avtals-tolkning som ska gälla vid tolkning av ett skiljeavtals tillämpningsområde. De sedvanliga principerna talar i sin tur varken för restriktivitet eller extensivitet.²⁵⁵ Emellertid har det tidigare justitierådet Lars Edlund, som deltog i ”Belgor”, motsatt sig Franks tolkning. Edlund menar att HD:s val att inte fullt ut återge *in dubio*-tolkningen inte innebär ett avståndstagande från ”Belgor”. Detta styrks särskilt av att ”Belgor” hänvisas till i beslutsskäl i ”Husqvarnas skiljeavtal”. Edlund anser därför att principerna som uttalades i ”Belgor” fortfarande bör anses gälla.²⁵⁶ Frank har därefter replikerat Edlunds kommentar med att uttrycka att HD:s förtigande i delar, som i den juridiska litteraturen diskuterats flitigt, innebär oklarheter om rättsläget oavsett om denna tystnad varit avsiktlig eller inte. Frank anser att HD borde verka för en minskad osäkerhet och oenighet i den framtida rättstillämpningen, det är därför uppseendeväckande att HD inte närmare förklarar hur ”Husqvarnas skiljeavtal” förhåller sig till ”Belgor”. Avsaknaden av en förklaring kan tolkas som att HD själva är osäkra på hur dessa avgörande förhåller sig till varandra och till de tidigare avgörandena.²⁵⁷ Jag är beredd att hålla med i Franks tolkning, rättsläget har genom meddelandet av ”Husqvarnas skiljeavtal” inte klarnat. Med tanke på den diskussion som uppstod till följd av ”Belgor” är det förvånande att HD i förevarande mål inte valt att närmare kommentera vad uttalandena i ”Belgor” innebar för bedömningen i ”Husqvarnas skiljeavtal”. Gällande rätt kan ha förflyttats till ett mer neutralt läge, vilket i det enskilda fallet kan innebära antingen en restriktiv eller extensiv tolkning av det aktuella skiljeavtalet. HD har dock underlåtit att klargöra var exakt det aktuella rättsläget befinner sig.²⁵⁸

Det kan noteras att inga av justitieråden som deltog i ”Belgor” medverkade i ”Husqvarnas skiljeavtal”.²⁵⁹ Runesson, som var referent i ”Belgor”, har tidigare gett uttryck för en skiljedomsvänlig inställning och uttalat att en extensiv skiljeavtals-tolkning är att föredra.²⁶⁰ Lindskog har kommenterat det som

²⁵⁴ Jfr Frank (2023), s. 626 f.

²⁵⁵ Se Frank (2023), s. 627.

²⁵⁶ Jfr Edlund (2024).

²⁵⁷ Jfr Frank (2024).

²⁵⁸ Jfr Frank (2023), s. 626 f.

²⁵⁹ I NJA 2019 s. 171 ”Belgor” deltog justitieråden Johnny Herre, Ingemar Persson, Lars Edlund, Stefan Johansson och Eric M. Runesson (referent). I NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal” deltog justitieråden Gudmund Toijer, Svante O. Johansson, Malin Bonthron, Johan Danelius och Jonas Malmberg (referent).

²⁶⁰ Se Runesson (2002/03), s. 680. Jfr även Frank (2020), s. 627.

besvärande att flera av de deltagande justitieråden i ”Belgor” själva var aktiva skiljemän.²⁶¹ Emellertid deltog Lindskog i ”Tupperware” och ”Avräkningsavtalet”.²⁶² Med anledning av detta uppstår frågan om det finns något samband mellan uppsättningen av justitieråd och i vilken riktning HD:s praxis utvecklas.²⁶³ Personligen ser jag mycket allvarligt på om utgången i målen är beroende av ett justitieråds egna intressen och ståndpunkter. Det finns vissa indikationer för detta, men det ska emellertid inte blåsas upp till något större än vad det är. Det går inte att med säkerhet uttala att rättsutvecklingen är beroende av domaruppsättningen.

3.7.2.2 *Identifieringskravet i relation till omfattningsbedömningen och sammanhängande avtal*

En förutsättning för att ett skiljeavtal överhuvudtaget ska vara giltigt är att det legala identifieringskravet i 1 § 1 st. 2 men. LSF är uppfyllt. I teorin uppkommer således alltid två frågor för en domstol som står inför att bedöma ett skiljeavtals objektiva omfattning. Den första frågan tar sikte på avtalstolkning, ett skiljeavtals omfattning ska bestämmas genom tolkning av det aktuella skiljeavtalet.²⁶⁴ Den andra frågan är en lagtolkningsfråga, resultatet av den omfattning som bestämts enligt den första frågan ska överensstämma med det i lag ställda kravet om att rättsförhållandet ska vara identifierat i skiljeavtalet. Som konstaterats vid flera tillfällen ovan kan två parter inte avtala om att samtliga framtida tvister dem emellan ska hänskjutas till prövning inför en skiljenämnd, och är det legala identifieringskravet inte uppfyllt är skiljeavtalet ogiltigt.²⁶⁵

I ”Belgor” gällde talan fem avtal som avsåg de i målet aktuella tilläggsarbetena. De fem avtalen ingicks *efter* att entreprenadavtalet innehållande en skiljeklausul sades upp. Tilläggsavtalen saknade egna skiljeklausuler, men innehöll prorogationsklausuler vilka gav parterna rätt att hänskjuta tvister till en domstol i Minsk. HD kom i målet till slutsatsen att skiljeklausulen i det uppsagda entreprenadavtalet var bindande avseende de fem tilläggsavtalen.²⁶⁶ Talan i ”Husqvarnas skiljeavtal” gällde ett antal avropsavtal som ingicks mellan Husqvarna och KB Plastunion flera år *efter* det att ramavtalet, som innehöll den omtvistade skiljeklausulen, ingicks mellan dem. Det hade mellan parterna varit flera uppehåll i leveranserna och år 2016 uttryckte Husqvarna en eventuell avsikt om att avsluta samarbetet. Trots detta fortsatte KB Plastunion att leverera de beställda tanklocken enligt vanliga rutiner fram till år

²⁶¹ Se Lindskog (2020), s. 262 f. (not 1049). Jfr även Frank (2020), s. 627.

²⁶² I NJA 2010 s. 734 ”Tupperware” var Lindskog referent.

²⁶³ Jfr Frank (2023), s. 627.

²⁶⁴ Frågan om avtalstolkning av ett skiljeavtal har diskuterats i avsnitt 3.7.2.1 ovan.

²⁶⁵ Jfr Frank (2023), s. 627 f., och prop. 1998/99:35, s. 210. Jfr även avsnitt 2.2.2.

²⁶⁶ Se avsnitt 3.6.1 och 3.6.3.

2020.²⁶⁷ HD fann slutligen att ramavtalets skiljeklausul var bindande avseende de senare ingångna avropsavtalen.²⁶⁸

En tidigare uppfattning avseende identifieringskravet har varit att kravet inte träffar rättsförhållanden som uppstår efter det att skiljeavtalet ingåtts. Denna aspekt har emellertid varit omdiskuterad i doktrinen samt frångåtts genom domskälen till ”Belgor” och ”Husqvarnas skiljeavtal”.²⁶⁹ Yrkandena i dessa mål har avsett rättsförhållanden som uppkommit efter de aktuella skiljeavtalens ingående och HD har i båda mål ansett att identifieringskravet trots detta har varit uppfyllt.²⁷⁰ Som redogjorts för ovan har Heuman argumenterat för att parter i vissa fall kan beskriva ett ännu inte uppkommet rättsförhållande i sådan grad av konkretion och tydlighet att ett skiljeavtal är att anse som giltigt.²⁷¹ HD har i liknande ordalag redogjort för att ett rättsförhållande i ett skiljeavtal inte behöver finnas redan då skiljeavtalet träffas, avsikten med identifieringskravet är i stället att det utpekade rättsförhållandet ska ha blivit ”fullt individualiserat”. För detta krävs att rättsförhållandet i tillräcklig mån har konkretiserats.²⁷² Enligt min mening tycks detta innebära att man redan utifrån ett ramavtals ordalydelse kan dra slutsatsen att ett senare ingånget rättsförhållande kan träffas av skiljebundenhet. Den tidigare uppfattningen är således inte verksam längre.²⁷³ En sådan innebörd av identifieringskravet överensstämmer i högre grad med den generösa tolkning av begreppet ”rättsförhållande” som motiveras av principerna i New York-konventionen.²⁷⁴

En annan möjlighet är att den tidigare uppfattningen av identifieringskravet består, men senare ingångna rättsförhållanden kan uppfylla identifieringskravet under förutsättning att dessa grundar sig på ett ramavtal. En sådan tvistlösningsordning godtas av Lindskog. Lindskog har uttryckt att senare avrop kan omfattas av en skiljeklausul i ett ramavtal eftersom skiljebundenheten då inte grundar sig på de viljeförklaringar som framgår av ramavtalet, utan på ”konkludent uttryckta viljeförklaringar som ligger i leveransens genomförande och som måste anses inbegripa vad som föreskrivs i ramavtalet”.²⁷⁵ Skiljeklausulen i ramavtalet blir således bindande avseende de senare ingångna avtalen, eftersom skiljeklausulen härigenom fyller ut och blir en del av de aktuella avtalen.²⁷⁶ Frank menar att detta kan anses bygga på ett fingerat

²⁶⁷ I domskälen går att utläsa att uppsägningen endast verkar ha skett med bindande verkan mellan Husqvarna och KB Plastunions moderbolag. Jfr NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 26, och Frank (2023), s. 628.

²⁶⁸ Se avsnitt 3.7.1.

²⁶⁹ Jfr avsnitt 2.2.2.

²⁷⁰ Jfr NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 13, NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 22 och 23, Relden och Frank (2020), s. 75, och Frank (2023), s. 628.

²⁷¹ Jfr avsnitt 2.2.2.

²⁷² Se NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 13 och 14.

²⁷³ Jfr Frank (2023), s. 630.

²⁷⁴ Jfr NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 15. Jfr även avsnitt 2.4.

²⁷⁵ Se Lindskog (2020), s. 266.

²⁷⁶ Jfr NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 17, och Lindskog (2020), s. 266 (not 1062).

antagande om att parterna vid varje efterföljande avtal konkludent och indirekt tar förnyad ställning till det tidigare ingångna skiljeavtalet.²⁷⁷ Att skiljebundenhet uppstår till följd av konkludenta viljeförklaringar anser jag utgöra en mindre extensiv tolkning av identifieringskravet än om skiljebundenhet kan grundas enbart på ett ramavtals ordalydelse. HD har i ”Husqvarnas skiljeavtal” inte klargjort om bedömningen i det konkreta fallet avsåg att de efterföljande avropsavtalen skulle anses omfattade av skiljeklausulen på grund av ramavtalets ordalydelse, eller på grund av en tolkning av parternas viljeförklaringar vid ingåendet av avropsavtalen. Det går således inte att avgöra om tolkningen av identifieringskravet har utvidgats ytterligare, eller om den uppfattning Heuman har presenterat står kvar oförändrad. Jag anser emellertid att det i avgörandet åtminstone finns en tendens till att identifieringskravet ges en mer extensiv räckvidd, detta särskilt med tanke på att det i högre grad överensstämmer med HD:s ökade fokus på den internationella skiljedomsrätten.²⁷⁸

3.8 Sammanfattande reflektioner

Rättsläget innan ”Belgor” talade närmast för en restriktivitet vad gällde tolkningen av ett skiljeavtals omfattning. Genom ”Belgor” utbyttes denna restriktivitet mot en extensiv, eller generös, omfattningstolkning. Visserligen återställdes balansen något genom avgörandet i ”Husqvarnas skiljeavtal”, men det är möjligt att argumentera för att också detta prejudikat ger uttryck för en mer extensiv omfattningstolkning än den tolkning som uppställts i målen som föregick ”Belgor”. Rättsbildningen kan ske genom att flera prejudikat stegvis utvecklar en rättsuppfattnings innebörd. Om de viktigaste domskälen i det första prejudikatet inte upprepas i det nästkommande prejudikatet uppstår en situation där det är svårt att avgöra om domskälen i övrigt överensstämmer eller strider mot varandra. Väljer HD att förbigå vissa tidigare uttalanden med tystnad ger domstolen sig själva utrymme att frångå dessa äldre domskäl. Detta medför emellertid en ökad oklarhet om vad som gäller.²⁷⁹ I detta avseende är det relevant att diskutera bestämmelsen i 3 kap. 6 § RB.

Av 3 kap. 6 § 1 st. 1 men. RB följer att om det vid överläggning till dom eller beslut framkommer att den mening som råder i rätten avviker från en rättsgrundsats eller lagtolkning, som förut har varit antagen av HD, får rätten besluta att målet ska avgöras i plenum. Ett sådant plenumavgörande innebär att samtliga justitieråd i HD är med och deltar i avgörandet.²⁸⁰ I 3 kap. 6 § 2 st. RB uppställs ett undantag till denna regel. Om det i olika domar eller beslut av HD har gjorts sig gällande mot varandra stridande åsikter i fråga om en viss rättsgrundsats eller lagtolkning, gäller 3 kap. 6 § 1 st. 1 men. RB endast om rätten finner att den rådande meningen avviker från den dom eller det beslut som meddelades senast. Ett avgörande från HD är inte bindande och därav är

²⁷⁷ Jfr Frank (2023), s. 629.

²⁷⁸ Jfr Frank (2023), s. 631.

²⁷⁹ Jfr Heuman (2023/24), s. 465, och Frank (2023), s. 626 f.

²⁸⁰ Se 3 kap. 6 § 4 st. RB.

det möjligt att HD meddelar ett avgörande i strid mot ett tidigare meddelat avgörande. I praktiken respekteras ett plenumavgörande i princip undantagslöst och innebär således en stabilisering av praxisbildningen. Däremot, om HD väljer att inte avgöra ett mål i plenum, trots att det förekommer stridiga avgöranden, tillmäts det senare avgörandet större betydelse än det tidigare.²⁸¹

Möjligen går det att argumentera för att ett beslut om att frångå den ordning som etablerats genom ”Tupperware” och ”Avräkningsavtalet” borde ha föregåtts av ett plenumavgörande. Bestämmelsen i 3 kap. 6 § 1 st. 1 men. RB är emellertid fakultativ då den stadgar att HD *får* besluta om att målet ska avgöras i plenum. Det finns vidare exempel från praxis där HD frångått tidigare fastlagda rättsgrundsatser utan att sådana avgöranden skett i plenum.²⁸² Utifrån detta, tillsammans med att det är sällsynt med sådana typer av avgöranden, anser jag att ett frånträde från den restriktiva huvudregel som fastställts i ”Tupperware” och ”Avräkningsavtalet” inte kräver ett plenumavgörande. Det är förstås önskvärt att HD:s prejudikat är tydliga och enkla att förstå i relation till varandra, och det kan av denna anledning anses som motiverat att ändå avgöra ett mål i plenum. Förståelsen för avgörandet i ”Husqvarnas skiljeavtal” hade i detta avseende antagligen gynnats av ett sådant avgörande. Emellertid har HD ansett att ett sådant avgörande inte var nödvändigt och utifrån vad som redovisats ovan bör således det senaste avgörandet, det vill säga ”Husqvarnas skiljeavtal”, tillmätas större betydelse än tidigare avgöranden.

Det är emellertid också nödvändigt att diskutera det faktum att majoriteten av de diskuterade målen i förevarande kapitel handlar om huruvida ett skiljeavtal har utgjort hinder för domstolsprövning. Det är endast i ”Belgor” som HD har överprövat en skiljenämnds egen behörighetsbedömning. Som diskuterats ovan i avsnitt 3.6.4.2 uppstår därför frågan om ett skiljeavtals omfattningsbedömning ska ske på samma sätt oavsett om det är en skiljenämnd som prövar sin egen behörighet, allmän domstol som prövar om det föreligger rättegångshinder eller allmän domstol som, till följd av en klandertalan, prövar om skiljenämndens behörighetsbedömning är riktig. Enligt min mening bör omfattningsbedömningen företas på samma sätt av både domstol och skiljenämnd. HD:s praxis kan tyckas motsäga denna uppfattning, men ur ett rättsbildningsperspektiv är det otänkbart att HD avsett att skapa parallella tolkningssätt för frågor som egentligen berör samma sak.²⁸³ Vidare styrks min uppfattning av doktrinen, där det uttalats att bedömningen av ett skiljeavtals omfattning ska göras på samma sätt i såväl skiljenämnd som i domstol.²⁸⁴ Det finns en klar

²⁸¹ Jfr Welamson och Munck (2022), s. 172 f.

²⁸² Jfr Heuman (2023), s. 171. Enligt Welamson och Munck är HD dock generellt av uppfattningen att bestämmelsen i princip utgör en obligatorisk regel, avvikelser från tidigare praxis förekommer därför sällan medvetet utan plenum. Se Welamson och Munck (2022), s. 173.

²⁸³ Jfr avsnitt 3.6.4.2.

²⁸⁴ Se Madsen (2020), s. 81, Heuman (1999), s. 177 f., Heuman (2019), s. 538, och Madsen (2013), s. 731.

fördel med att ett skiljeavtals omfattning bedöms utifrån samma parametrar i alla sammanhang. Att det i ”Belgor” är fråga om ett klanderfall är inte i sig ett hinder för allmän domstol att ta fasta på de uttalanden som HD uttrycker i målet. Detsamma gäller det mer neutrala läge som framgår av domskälen till ”Husqvarnas skiljeavtal”, en sådan tolkning ska slå igenom vid prövning i såväl skiljenämnd som allmän domstol. En annan ordning hade bidragit till en minskad förutsebarhet av ett skiljeavtals eventuella effekter eftersom en extensiv respektive restriktiv tolkning av dess omfattning hade varit beroende av var och hur omfattningsfrågan upptas. I sin tur går det att argumentera för att ett sådant förfaringsätt hade urholkat rättssäkerheten på skiljedomsrättens område. Det ska dock noteras att det i enskilda fall kan finnas sådana skillnader i omständigheterna att det är befogat att göra motstridiga bedömningar.²⁸⁵ Ett sådant förhållande ska dock inte grunda parallella bedömningssätt, utan utgångspunkten ska vara att HD:s allmänna uttalanden får effekt på rättsområdet i dess helhet.

²⁸⁵ Jfr Frank (2023), s. 632.

4 Intresseavvägningen som grundar omfattningsbedömningen

4.1 Introduktion

Det särskilt relevanta vid en läsning av de ovan presenterade rättsfallen är enligt min mening HD:s resonemang kring vilka intressen som grundar en restriktiv respektive extensiv omfattningstolkning. Utgången i målen beror i stor utsträckning på om HD väljer att tillmäta större betydelse åt rättssäkerhetsintresset eller det processekonomiska intresset. Genom ”Belgor” och ”Husqvarnas skiljeavtal” har ytterligare ett intresse uppkommit: det internationella intresset. I förevarande kapitel kommer dessa intressen, eller argument, presenteras närmare i syfte att ligga till grund för min slutgiltiga analys i kapitel 5. Argumenten är hämtade från de rättsfall som presenterats ovan, men underbyggs även av den diskussion som förts i den juridiska litteraturen.

4.2 Rättssäkerhetsargumentet

Till försvar för en restriktiv omfattningstolkning finns *rättssäkerhetsargumentet*, vilket grundas på tanken att parterna ska kunna förutse vilka effekter ett skiljeavtal kan få redan när skiljeavtalet ingås. Innebörden av argumentet är att parterna ska kunna överblicka vilka framtida tvister som kan bli föremål för prövning i skiljeförfarande, det vill säga när en skiljenämnd kan anse sig behörig. Om en sådan förutsebarhet saknas är rättssäkerhetskravet inte uppfyllt. Även rätten till domstolsprövning är hänförlig till detta argument. Till denna rätt hör att en part inte ska förnekas rätten att få sin sak prövad av domstol om parten inte avsett att avtala bort denna rättighet.²⁸⁶

Förutsebarheten av ett skiljeavtals effekter är nära kopplat till identifieringskravet i 1 § 1 st. 2 men. LSF. Enligt rättssäkerhetsargumentet ska parterna kunna förutse vilka konsekvenser skiljeavtalet kan medföra för det i skiljeavtalet identifierade rättsförhållandet.²⁸⁷ Enligt argumentet kan emellertid inte en part förväntas förutse att en tvist med samband till det identifierade rättsförhållandet, men som grundar sig på ett annat rättsförhållande, skulle falla under skiljeavtalets räckvidd. Enligt argumentet ska således skiljenämnden vid en behörighetsprövning av en sådan anknytande tvist inte anse sig

²⁸⁶ Begreppet ”rättssäkerhet” är svårdefinierat och det finns delade uppfattningar om vad som exakt innefattas i rättssäkerhetsbegreppet. En allmän uppfattning är emellertid att det ligger ett *förutsebarhetskrav* i begreppet och att kravet är identiskt, eller nästintill identiskt, med rättssäkerhet. Rätten till domstolsprövning omfattas inte språkligt av förutsebarhetskravet, men kan i stället uppfattas som en rättssäkerhetsgaranti och ett demokrativärde. Således menar jag att både kravet på förutsebarhet samt rätten till domstolsprövning inbegrips i det av mig benämnda rättssäkerhetsargumentet. Se Peczenik (1995b), s. 87 ff., och Frändberg (2019), s. 25 f. och 28 f.

²⁸⁷ Detta enligt huvudregeln om att skiljeavtalet omfattar alla de tvister som grundar sig på det i skiljeavtalet angivna rättsförhållandet. Se avsnitt 3.5.2.1.

behörig.²⁸⁸ I ”Avräkningsavtalet” angav HD rättssäkerhetsargumentet som skäl för den då gällande synen på ett skiljeavtals omfattning. I målet uttalade HD att skiljeavtalets omfattning endast kan utsträckas till andra rättsförhållanden i vissa särskilda fall och under mycket speciella förhållanden.²⁸⁹ Som skäl till detta angav HD att en extensiv omfattningstolkning skulle kunna medföra att en rättssökande part förmenas sin rätt att få en sak prövad i domstol trots att denne inte avsett att avtala bort denna rätt, samt att en sådan tillämpning ökar osäkerheten om vilka effekter ett skiljeavtal kan komma att få i framtiden. En sådan tolkning skulle också kunna komma i konflikt med identifieringskravet.²⁹⁰

Lindskog har i doktrinen uttryckt stöd för rättssäkerhetsargumentet. Han anser att en alltför utsträckt tolkning av skiljeavtalet inte i tillräcklig mån värnar om parter som valt att inte underkasta sig prövning i skiljeförfarande, men till följd av en extensiv omfattningstolkning trots det har blivit indragna i ett skiljeförfarande. Enligt Lindskog bör man inte låta effektivitetsskäl diktera prövningens genomförande om detta innebär att rättssäkerheten offras. En utvidgning av skiljenämndens behörighet att pröva tvister grundade på andra rättsförhållanden än de som angivits i parternas skiljeavtal skulle följaktligen riskera att ske på bekostnad av parternas rättssäkerhet.²⁹¹ Lindskog deltog i ”Tupperware” och ”Avräkningsavtalet”, vilka är avgöranden som båda ger uttryck för en restriktiv tolkning av ett skiljeavtals omfattning. Således är det föga förvånande att Lindskog delar HD:s restriktiva uppfattning i förevarande mål.²⁹²

Rättssäkerhetsargumentet har emellertid kritiserats i den juridiska litteraturen. De kritiserande rättsvetarna menar att identifieringskravet fyller en nödvändig skyddsfunktion eftersom nivån av rättssäkerhet inte hade mötts om kravet hade saknats i lagstiftningen. Däremot ställer de sig kritiska till en restriktiv tolkning av identifieringskravet. Skiljeavtalet har i vissa fall en större räckvidd än vad det konkretiserade rättsförhållandet medger. I sådana fall kan parterna i viss mån förutse vilka typer av tvister som kan uppkomma i framtiden och således torde identifieringskravet kunna tolkas mer extensivt.²⁹³ Vidare menar kritikerna att det är högst osannolikt att kommersiella avtalsparter, som valt att ingå skiljeavtal, skulle föredra att tvister uppkomma ur

²⁸⁸ Lindskog (2020), s. 269 ff. Se även avsnitt 3.5.2.1.

²⁸⁹ Se avsnitt 3.5.1.

²⁹⁰ NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 13.

²⁹¹ Lindskog (2020), s. 34 f. och 262 ff.

²⁹² Se avsnitt 3.7.2.1.

²⁹³ Detta är särskilt fallet då det i ett avtal mellan parterna intagits en standardskiljeklausul. En standardformulering som stadgar att alla tvister ”i anledning av avtalet” ska prövas i skiljeförfarande kan utifrån ordalydelsen anses utsträckas till också andra tvister grundade på andra rättsförhållanden, förutsatt att dessa har samband med det avtal vari skiljeklausulen intagits. Parterna kan då förutse att även andra tvister än sådana som har uppkommit ur det identifierade rättsförhållandet omfattas av skiljeklausulen. Se Heuman (2014/15), s. 455 f.

skiljeavtalet respektive tvister med samband till skiljeavtalet skulle delas upp i två skilda fora.²⁹⁴

Frågan om identifieringskravets räckvidd är nära förknippad med anknytningsdoktrinen. Heuman och Madsen menar att identifieringskravet kan tolkas som en skyldighet för parterna att i skiljeavtalet identifiera ett rättsförhållande. Enligt dem föreligger det emellertid inget krav på att framtida tvister måste grundas på det specifika rättsförhållandet för att kunna hänskjutas till skiljenämnd för prövning. Har en uppkommen tvist tillräcklig anknytning till det rättsförhållande som identifierats i skiljeavtalet ska en skiljenämnd kunna anse sig behörig att pröva tvisten. Identifieringskravets skyddssyfte motiverar att skiljeavtal blir ogiltiga i situationer då en skiljeklausul tar sikte på *alla* framtida tvister. Skiljeavtalet är emellertid giltigt i en situation då en talan, med nära samband till avtalet, innebär en utvidgning av skiljenämndens behörighet.²⁹⁵

Ser man till internationell skiljedomsrätt har utvecklingen gått mot en alltmer extensiv omfattningstolkning av skiljeavtalet, där identifieringskravet numeras en generös tolkning. Den internationella skiljedomsrätten ger även stöd för att skiljeavtal kan komma att omfatta utomobligatoriska anspråk. Sverige har genom ratificeringen av New York-konventionen förbundit sig att respektera konventionens bakomliggande principer. Den restriktiva tolkningen av identifieringskravet som förespråkas av rättssäkerhetsargumentet är mot bakgrund av detta inte konform med bland annat New York-konventionen.²⁹⁶ Det internationella perspektivet kommer redovisas mer ingående nedan i avsnitt 4.4.

Betydelsen av rättssäkerhetsargumentet är vidare beroende av hur situationen i det enskilda fallet ser ut. Argumentet bör spela än större roll i en situation där en tvist *i sin helhet* ska prövas av antingen skiljenämnd eller allmän domstol. Är det däremot redan rättsligt fastställt, eller ostridigt mellan parterna, att en del av tvisten ska prövas av skiljenämnd bör rättssäkerhetsargumentet anses vara av mindre vikt.²⁹⁷ I en sådan situation har parterna av sagt sig rätten till domstolsprövning vad gäller en del av tvisten och det står då inte klart att parternas rättssäkerhet verkligen förstärks av att tvisten delas upp i två skilda fora. Tvärtom kan parterna då förmodas ha önskat att skiljenämnden skulle ges en mer vidsträckt behörighet.²⁹⁸

²⁹⁴ Heuman (2016), s. 669 ff., Heuman (2014/15), s. 455 f., Madsen (2013), s. 747 ff., och Waerme (2010), s. 724 f.

²⁹⁵ Heuman (2014/15), s. 457 f., Madsen (2013), s. 747 f., och Waerme (2010), s. 724 f. Jfr även avsnitt 2.2.3.

²⁹⁶ Heuman (2016), s. 669 f., Runesson (2002/03), s. 679, Madsen (2013) s. 747 f., och Lindskog (2020), s. 262 f. (not 1049).

²⁹⁷ Så var fallet i NJA 2007 s. 475 ”Vägmaterialet”. Se avsnitt 3.2.

²⁹⁸ Heuman (1999), s. 72, och Waerme (2010), s. 724 f.

4.3 Det processekonomiska argumentet

Som stöd för en extensiv omfattningstolkning finns *det processekonomiska argumentet*. Argumentet aktualiseras främst i situationer då tillämpningen av gällande rätt innebär en tvistuppdelning mellan olika fora, där det finns risk för att en del av tvisten prövas i skiljeförfarande och en annan del prövas i allmän domstol.²⁹⁹ Det processekonomiska argumentet syftar i ett sådant läge till att undvika en uppdelning mellan fora genom att ge skiljenämnden mandat att pröva samtliga frågor. Av denna anledning saknar argumentet betydelse i en situation där en tvist ska prövas *i sin helhet* av antingen skiljenämnd eller allmän domstol.³⁰⁰

Uppdelningsfrågan uppstår främst i situationer då käranden åberopar flera grunder som stöd för sin talan, varav en grundas direkt på ett avtal innehållande en skiljeklausul och de övriga på andra fristående avtal som saknar skiljeklausuler. Utgångspunkten efter ”Tupperware” och ”Avräkningsavtalet” var att skiljenämnden endast var behörig att pröva tvister direkt hänförliga till skiljeavtalet. En hopläggning kunde endast anses motiverad i vissa särskilda fall och under mycket speciella förhållanden. I ett sådant läge tvingades prövningen således att delas upp mellan skiljenämnd och allmän domstol.³⁰¹ Denna konsekvens har kritiserats i doktrinen. Madsen och Heuman har uttalat att det i en sådan situation bör finnas utrymme för en skiljenämnd att av processekonomiska skäl utvidga sin egen behörighet till att omfatta samtliga grunder.³⁰²

En framhållen fördel med skiljeförfarandet är dess snabba och enkla karaktär.³⁰³ I ”Belgor” framhövdes att parternas gemensamma avsikt vid ingående av ett skiljeavtal rimligen är att samtliga tvister dem emellan ska lösas i ett och samma forum. Prövning i skiljeförfarande bör då stå i bäst överensstämmelse med den gemensamma partsavsikten, särskilt vad gäller parter i ett kommersiellt avtalsförhållande. En annan ordning medför risk för långdragna processer, ökade processkostnader, samt oförenliga avgöranden i frågor med nära samband till varandra.³⁰⁴ Utifrån det processekonomiska argumentet är det således önskvärt att sammanlägga sammanhängande tvistefrågor till en

²⁹⁹ En tvist kan i vissa situationer också delas upp mellan olika skiljenämnder. Så är till exempel fallet om det i ett partsförhållande finns flera skiljeavtal som har samband med varandra, men skiljeavtalen hänskjuter uppkomna tvister till olika skiljenämnder.

³⁰⁰ Bratt (2017/18), s. 713, och Heuman (2009/10), s. 355.

³⁰¹ Se avsnitt 3.4 och 3.5.

³⁰² Heuman (2014/15), s. 455, och Madsen (2016), s. 671 f. Se även Heuman (1999), s. 72 och 79 f., Schöldström (2007/08), s. 473, Bratt (2017/18), s. 713, och Waerme (2010), s. 720.

³⁰³ Prop. 1998/99:35, s. 40, SOU 1994:81, s. 68, Waerme (2010), s. 723 ff., och Madsen (2016), s. 671.

³⁰⁴ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 13 och 18.

sammanhållen prövning, eftersom detta är den mest processekonomiskt fördelaktiga lösningen för parterna.³⁰⁵

Kritiker till det processekonomiska argumentet menar att argumentet endast i undantagsfall bör tillmätas betydelse vid en skiljenämnds behörighetsprövning. En omfattningsbedömning grundad på rättssäkerhetsargumentet kan i enskilda fall innebära processekonomiska nackdelar om en tvist uppkommen ur ett närliggande rättsförhållande prövas i ett annat forum. Denna problematik är enligt kritikerna emellertid inte så omfattande att det är motiverat att regelmässigt tillmäta de processekonomiska skälen större vikt än rättssäkerhetsskälen. En part kan i en sådan ordning riskera att bli skiljebunden i en vidare omfattning än denne genom avtalet egentligen åtagit sig.³⁰⁶

4.4 Det internationella argumentet

Det internationella argumentet förespråkar en extensiv omfattningstolkning. Argumentet består enligt mig av två delar, varav den första är att svensk rätt ska vara konform till den internationella skiljedomsrätten i enlighet med Sveriges konventionsåtaganden. Den andra är att HD:s tidigare uttalanden om att ett skiljeavtal enbart omfattar tvister direkt grundade på skiljeavtalet *inte* bör tillämpas vare sig i internationella skiljeförfaranden som äger rum i Sverige eller i inhemska skiljeförfaranden mellan svenska parter.³⁰⁷

Förespråkare av det internationella argumentet menar att det finns flera fördelar med att svensk skiljedomsrätt står i ett nära förhållande till den internationella skiljedomsrätten. Som redogjorts för i avsnitt 4.2 utvecklas den internationella skiljedomsrätten mot en mer extensiv omfattningstolkning av skiljeavtalet och har i allmänhet en mer skiljedomsvänlig inställning. I utländsk praxis och internationell doktrin har kravet på ett identifierat rättsförhållande i praktiken inte någon större betydelse.³⁰⁸ En tvist faller som regel in i ett skiljeavtals omfattning under förutsättning att den uppkomna tvisten har ett samband med skiljeavtalet i fråga.³⁰⁹ Vid ett internationellt skiljeförfarande med säte i Sverige kan de utländska parterna ha utgått från att även svensk skiljedomsrätt överensstämmer med utvecklingen i den internationella skiljedomsrätten. En snäv tolkning av skiljeavtalets omfång utgör i en sådan situation ett överraskningsmoment eftersom parterna inte kunnat förutse det svenska rättsläget. I sin tur innebär det risk för att utländska parter väljer bort Sverige som säte för skiljeförfarande.³¹⁰ Detta skiljer sig från vad lagstiftaren anför i förarbetena till LSF, där en enhetlig reglering av skiljeförfaranden i

³⁰⁵ Madsen (2016), s. 672, och Heuman (1999), s. 72. Jfr även Bolding (1962), s. 101 f.

³⁰⁶ Schöldström (2007/08), s. 473, och Lindskog (2020), s. 34 f., 215 f. och 262 ff. Jfr NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”, p. 13.

³⁰⁷ Här åsyftas HD:s uttalanden i NJA 2010 s. 734 ”Tupperware” och NJA 2017 s. 226 ”Avräkningsavtalet”. Se avsnitt 3.4 och 3.5.

³⁰⁸ Se avsnitt 2.4.

³⁰⁹ Born (2014), s. 295, och Heuman (2014/15), s. 454.

³¹⁰ Waerme (2010), s. 721 f., och Madsen (2016), s. 667 ff.

olika länder framhölls vara av svenskt intresse.³¹¹ Det finns en tänkbar fördel med att utländska skiljemän och ombud kan tillämpa LSF utan att ha en särskilt djupgående kunskap om hur bestämmelserna ska tolkas enligt svensk rättspraxis. Det svenska skiljeförfarandet blir i en sådan ordning mer attraktivt för utländska parter.³¹²

Genom att ratificera New York-konventionen utan förbehåll har Sverige förpliktats att erkänna skiljeavtal som också avser utomkontraktuella tvister.³¹³ Konventionen föreskriver inte några uttryckliga tolkningsregler av skiljeavtalets tillämpningsområde. Genom artikel V.1 (c) står det emellertid klart att det är nödvändigt att tolka skiljeavtalets räckvidd, eftersom erkännande och verkställighet av en skiljedom får vägras om skiljedomen behandlar en tvist som inte avses med eller omfattas av skiljeavtalet, eller om skiljedomen innehåller beslut i ett ämne som faller utanför skiljeavtalet. Nationella domstolar har med anledning av detta utvecklat generösa tolkningsprinciper avseende internationella skiljeavtal mellan kommersiella parter, detta med stöd av de skiljedomsvänliga principer som ligger till grund för New York-konventionen. Inte sällan har de nationella domstolarna utvecklat en presumtiv partsavsikt, vilken innebär att parter som ingår ett internationellt skiljeavtal med kommersiellt syfte ska anses eftersträva att alla tvister inom deras affärsförhållande ska prövas i ett sammanhållet eninstansförfarande. En sådan tolkningsregel vilar på New York-konventionens mål att främja skiljeförfaranden samt artikel II:s krav på att fördragsslutande stater ska erkänna och verkställa internationella skiljeavtal. Artikel II.1 och II.3 kräver att domstolarna i de fördragsslutande staterna ska ge verkan åt dessa presumtiva avsikter, med undantag för om de enskilda parterna har kommit överens om något annat. Den presumtiva tolkningsregeln är sålunda generell tillämplig på sådana skiljeavtal som omfattas av konventionen.³¹⁴

Artikel II.1 i New York-konventionen har, i samband med Sveriges tillträde, tolkats så att en konventionsstat inte får uppställa strängare formkrav än de som anges i konventionen. Således kan inte begreppet ”rättsförhållande” i 1 § 1 st. 2 men. LSF förväntas begränsa en skiljeklausuls omfattning till att enbart fånga upp tvister grundade på det kontrakt som skiljeklausulen ingår i. Härav kan en skiljedomstol finna att en tvist har sådan anknytning till skiljeavtalet att tvisten ska anses omfattas av skiljeklausulen.³¹⁵ Detta står i överensstämmelse med den presumerade partsavsikt som redogjorts för ovan, vilken även uppställdes i ”Belgor” där utländska parter i ett kommersiellt avtalsförhållande presumerades eftersträva en sammanhållen prövning av samtliga

³¹¹ Prop. 1998/99:35, s. 45.

³¹² Kvart och Olsson (2023), s. 30, Lindell (2021), s. 743, och Heuman (2014/15), s. 439. Enligt 48 § 1 st. LSF blir LSF tillämplig på internationella skiljeavtal om parterna inte avtalat om något annat. Till detta hör att antalet skiljeförfaranden som äger rum i Sverige mellan parter som saknar svensk anknytning ökar. Se SOU 2015:37, s. 85.

³¹³ Detta gäller utländska skiljeavtal som New York-konventionen är tillämplig på.

³¹⁴ Born (2014), s. 1318 ff. Se även avsnitt 2.4.

³¹⁵ Madsen (2013), s. 747 f., och Madsen (2016), s. 668 ff.

tvister inom ramen för deras relation.³¹⁶ En tolkning enligt New York-konventionen ansågs också motiverad i det efterkommande avgörandet ”Husqvarnas skiljeavtal”, där det var fråga om ett inhemskt skiljeförfarande.³¹⁷

I LSF görs ingen distinktion mellan inhemska och internationella skiljeförfaranden. 48 § 1 st. LSF stadgar att så länge ett skiljeförfarande har sitt säte i Sverige är utgångspunkten att LSF är tillämplig, detta gäller oavsett om tvisten har internationell anknytning eller inte.³¹⁸ Emellertid saknas det i LSF regler för hur omfattningstolkningen ska genomföras. Det är således möjligt att vid ett skiljeavtal som avser internationella förhållanden ta särskild hänsyn till New York-konventionens bakomliggande principer och i ett sådant läge ge skiljeavtalet en vidare omfattning än om det hade varit fråga om ett inhemskt förhållande.³¹⁹

³¹⁶ NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 13 och 18. Se avsnitt 3.6. Jfr även Born (2014), s. 1319.

³¹⁷ NJA 2023 s. 437 ”Husqvarnas skiljeavtal”, p. 15. Se avsnitt 3.7.

³¹⁸ LSF ska tillämpas för skiljeförfaranden som har sitt säte i Sverige, förutsatt att parterna inte kommit överens om något annat.

³¹⁹ Värt att notera är dock att jag inte kunnat hitta något rättsfall där HD:s bedömning uttryckligen har påverkats av att målet rörde utländska parter. Jfr bland annat NJA 2019 s. 171 ”Belgor” där det ingenstans i domskälen finns presenterat att omfattningsbedömningen har getts en vidare omfattning på grund av att det var fråga om en tvist mellan två utländska parter.

5 Avslutande diskussion och slutsats

Arbetets syfte har varit att undersöka i vilken omfattning sammanhängande avtal kan träffas av skiljebundenhet, samt hur ”Husqvarnas skiljeavtal” har förändrat bedömningen av skiljebundenhetens omfattning i svensk rätt. Med avstamp i praxisutvecklingen på området, vilken redovisats i kapitel 3, finns det flera aspekter som är av relevans. Omfattningsbedömningen i HD har under de senaste åren präglats av vissa särskilda intressen, vilka sedermera har legat till grund för domstolens val att tolka skiljeavtalets omfattning extensivt eller restriktivt. Dessa intressen, eller argument, har redovisats för i kapitel 4. Denna avslutande analys syftar till att knyta ihop säcken. Genom att väga de presenterade intressena mot varandra är min ambition med förevarande kapitel att presentera hur jag tycker att det nu rådande rättsläget ska tolkas, samt hur jag menar att skiljenämnd och allmän domstol bör bedöma skiljeavtalets omfattning härnäst.

De tvära kasten mellan ordningen som uppställdes i ”Tupperware” och ”Avräkningsavtalet” respektive ordningen som uppställdes i ”Belgor” balanserades något genom HD:s avgörande i ”Husqvarnas skiljeavtal”. Den presumerade partsavsikten som HD slog fast i ”Belgor”, vilken medförde att en skiljenämnd *in dubio* anses ha behörighet att pröva en uppkommen tvist, upptogs i ”Husqvarnas skiljeavtal” inte till diskussion. Som presenterats i avsnitt 3.7.2.1 kan tystnaden förstås som en neutralisering av rättsläget, vilken varken talar för ökad restriktivitet eller ökad extensivitet. Vad avgörandet i ”Husqvarnas skiljeavtal” främst bidrog till var i stället framhävandet av de sedvanliga principerna för avtalstolkning, samt klargörandet av att skiljeklausuler i ramavtal omfattar tvister om senare träffade avropsavtal.³²⁰

I situationer då en talan inte grundas på det mellan parterna aktuella huvudavtalet, trots att en skiljeklausul intagen häri åberopas, ställs frågan om skiljeklausulens omfattning på sin spets. I ”Husqvarnas skiljeavtal” uttalade HD att avrop som gjorts under ett gällande ramavtal som utgångspunkt medför att ramavtalets villkor fyller ut och blir en del av de senare ingångna avropsavtalen. Parternas mellanhavanden efter ingåendet av ramavtalet innebär således en skepnadsförändring av det i ramavtalet identifierade rättsförhållandet. HD:s uttalanden kan anses bygga på ett fingerat antagande om att parterna vid varje efterföljande avtal konkludent och indirekt tar förnyad ställning till det tidigare ingångna skiljeavtalet; skiljeklausulens skiljebindande verkan utsträcks till avropsavtalen genom parternas konkludenta viljeförklaringar. Det ska dock noteras att denna bedömning inte är tillämplig universellt på alla typer av avtal med anknytning till ett identifierat rättsförhållande i ett skiljeavtal. Till skillnad från andra sammanhängande avtal utgör ramavtal en rättslig ram för parternas framtida avtal. Saknas ett sådant avtal med rättslig utgångspunkt behöver en anknytningsbedömning göras utifrån

³²⁰ Se avsnitt 3.7.2.1 och 3.7.2.2.

omständigheterna i det enskilda fallet. Det finns av ”Husqvarnas skiljeavtal” emellertid anledning att tro att den tidigare stränga anknytningsbedömningen har lättats upp.³²¹

Vid en domstols omfattningsbedömning finns det totalt tre intressen att beakta: rättssäkerhetsintresset, det processekonomiska intresset och det internationella intresset. Det internationella intresset tar sikte på ett främjande av utländska aktörer i det svenska skiljeförfarandet samt det svenska intresset av att skapa en internationellt konform skiljeförfarandereglering (*det internationella argumentet*). De två intressen som emellertid främst ställs mot varandra i såväl den juridiska litteraturen som av rättspraxis är intresset att inte bli skiljebunden i större utsträckning än vad parten i fråga kunnat förutse, kontra intresset att få en snabb lösning på en tvist genom prövning i ett sammanhållet förfarande. Dessa intressen har av mig benämnts som *rättssäkerhetsargumentet* respektive *det processekonomiska argumentet*.

Den extensiva tolkningslinje som presenterades i ”Belgor” baserades på ett internationellt intresse, där principerna bakom New York-konventionen beaktades vid tolkning av rättsförhållandebegreppet vid bedömningen av identifieringskravet. I tidigare praxis diskuterades inte den internationella aspekten överhuvudtaget. Antagligen beror dock detta på avsaknaden av internationella inslag i dessa mål samt att den internationella skiljedomsrätten ännu inte hade fått lika stort genomslag i den svenska rätten. Som redovisats för i avsnitt 2.4 och 4.4 motiverar internationell doktrin och internationell rättspraxis en generös tolkning av rättsförhållandebegreppet i identifieringskravet. I relation till det presenterade argumentet finns det flera fördelar att vinna på att premiera en rättslig ståndpunkt som beaktar utvecklingen som sker inom den internationella skiljedomsrätten. Det svenska skiljeförfarandet får genom en sådan ordning ökad attraktivitet, då utländska aktörer kan tillämpa LSF utan förkunskap om hur dess bestämmelser ska tolkas enligt den svenska rättspraxisen. En enhetlig reglering av skiljeförfaranden har i förarbetena till LSF uppmuntrats och ansetts vara av svenskt intresse. För den svenska rättstillämpningen innebär den internationella skiljedomsrättens inflytande främst att identifieringskravets betydelse nedtonas ordentligt. Direkt av ordalydelsen i artikel II.1 i New York-konventionen följer att ett skiljeavtal kan omfatta utomobligatoriska rättsförhållanden, vilket är en motsvarighet som saknas i LSF:s identifieringskrav. New York-konventionen accepterar således att även andra uppkommande tvister mellan parterna kan komma att omfattas av skiljeavtalet, då kravet på ett identifierat rättsförhållande inte enbart begränsas till det kontrakt vari skiljeklausulen ingår. Vidare har kravet på ett identifierat rättsförhållande inte särskilt stor betydelse inom den internationella skiljedomsrätten då såväl mycket vidsträckta skiljeklausuler som skiljeklausuler utan några uttryckliga begränsningar godtagits. Den presumerade partsavsikt som presenterades i ”Belgor” överensstämmer vidare i stor mån med de presumtioner som uppställts i flera andra utländska domstolar,

³²¹ Se avsnitt 3.7.2.2.

där dessa nationella domstolar syftat till att efterlikna principerna som ligger bakom New York-konventionen. Utgången i ”Belgor” kan emellertid vara beroende av att det där var fråga om en tvist mellan två utländska parter. I svensk rätt finns det inget hinder för att ett skiljeavtals omfattning i ett internationellt skiljeförfarande tolkas mer extensivt än i ett inhemskt skiljeförfarande. Enligt min mening är det därför inte otänkbart att HD gjort en avsiktlig åtskillnad mellan den tolkning som görs i internationella skiljeförfaranden med utländska parter respektive den tolkning som görs i inhemska skiljeförfaranden med svenska parter. Om en domstols omfattningsbedömning emellertid ska beakta samtliga intressen är en sådan uppdelning problematisk av flera anledningar. Dessutom har en sådan tolkning inte gjort sig gällande i ”Husqvarnas skiljeavtal”, där HD ansåg att tolkning av identifieringskravet skulle ske i enlighet med New York-konvention, trots att det i målet var fråga om en tvist mellan två svenska parter.³²²

I HD:s tidigare rättspraxis är det främst rättssäkerhetsargumentet och det processekonomiska argumentet som ställts mot varandra. Rättssäkerhetsargumentet grundas på tanken att parterna ska kunna förutse vilka effekter ett skiljeavtal kan få redan när skiljeavtalet ingås, samt en parts rätt till domstolsprövning. I min mening har HD:s bedömning i ”Tupperware” och ”Avräkningsavtalet” vilat på en rättssäkerhetstanke, där syftet främst varit att utsläcka osäkerheten om ett skiljeavtals framtida effekter. Införandet av identifieringskravet i LSF motiverades också av rättssäkerhetsskäl. Det processekonomiska argumentet har å sin sida motiverats av de processekonomiska fördelar som kan vinnas genom att pröva en uppkommen tvist tillsammans med andra anknytande tvistefrågor i ett sammanhållet förfarande. Skiljeförfarandets snabba och enkla karaktär bevaras i situationer då tvister med samband till varandra inte uppdelas till prövning i skilda fora. Det är för mig tydligt att det finns självklara fördelar med båda argument, men de kan i sin praktiska kontext kritiseras.³²³

För det nu gällande rättsläget menar jag att det finns mycket som tyder på att den svenska skiljedomsrätten tillmäter mindre betydelse åt rättssäkerhetsargumentet än vad som tidigare gjorts. I min mening finns det fog för den kritik som riktats mot argumentet i avsnitt 4.2. Jag instämmer med Heuman och Madsen när de påpekar att identifieringskravet inte bör tolkas så strikt att det begränsar framtida tvister till att enbart grundas på det specifika rättsförhållande som anges i skiljeavtalet. Det vore mer gynnsamt ur både ett internationellt och processekonomiskt perspektiv att även tvister med anknytning till det identifierade rättsförhållandet träffas av skiljebundenhet. Vidare, genom det att skiljeförfarandet har accepterats som alternativ till domstolsprocess, tillgodoses per automatik flera delar av rättssäkerhetsargumentet då skiljeförfarandet anses uppfylla de grundläggande rättssäkerhetskrav som följer av artikel 6 EKMR. HD har i ”Tupperware” och ”Avräkningsavtalet” därför tolkat

³²² Se avsnitt 2.4 och 4.4.

³²³ Se avsnitt 4.2 och 4.3.

identifieringskravet på ett sätt som är mer begränsande än vad som faktiskt är nödvändigt för att uppnå syftet med kravet. Varken lagtexten eller förarbetena till LSF föreskriver att identifieringskravet ska tolkas som att framtida tvister i princip måste grundas på ett i skiljeavtalet identifierat rättsförhållande. Enligt min mening är det felaktigt att påstå att de rättssäkerhetsskäl som ligger till grund för identifieringskravet automatiskt skulle anses strida mot bestämmelsens syfte om ett skiljeavtal skulle utsträckas till att omfatta sambandsfrågor. Under förutsättning att ett rättsförhållande har identifierats i skiljeavtalet anser jag att parterna också kan förutse att en skiljenämnd kan bli behörig att pröva tvister med anknytning till det identifierade rättsförhållandet.³²⁴

En part bör visserligen inte intvingas i ett skiljeförfarande om denne inte avtalat att få saken prövad på sådant vis. Det är enligt mig viktigt att också denna aspekt beaktas när man kritiserar rättssäkerhetsintresset. Emellertid har det i den juridiska litteraturen framförts att det är högst osannolikt att kommersiella avtalsparter, vilka valt att ingå skiljeavtal, skulle föredra att tvister som direkt omfattas av skiljeklausulen respektive tvister med samband till skiljeklausulen uppdelas till prövning i skilda fora.³²⁵ När andra tvistlösningsklausuler intagits i efterföljande avtal uppstår dock frågan varför parterna överhuvudtaget valt att införa sådana klausuler. Om parterna vill undvika att skiljeklausulen utvidgas till att omfatta efterföljande rättsförhållanden uppstår också frågan om hur detaljerade och specifika parterna måste vara för att kunna frånga skiljeklausulen. Vid avtalstillfället för de efterföljande avtalen kan parterna ha varit överens om den nya tvistlösningsklausulen, men när en tvist väl uppkommer kan den ena parten påstå att den initiala skiljeklausulen även omfattar senare rättsförhållanden. En tänkbar risk som då kan uppstå är att det blir både godtyckligt och osäkert i vilket forum tvisten hamnar. Enligt min mening är emellertid detta en risk som parterna borde anses bära själva. Detta hänger ihop med skiljeförfarandets inneboende eftertänksamhetsfunktion. Parterna ansvarar själva för deras noggrannhet vid formulering av avtal.³²⁶

Vidare kan en ordning som påtvingar parterna en uppdelning mellan tvistefrågor till följd av en restriktiv tolkning av identifieringskravet och anknytningsdoktrinen kritiseras som rättsosäker i sig, särskilt med tanke på utländska parters förväntningar om att skiljeavtalets omfattning enligt svensk rätt ska tolkas lika generöst som i den internationella skiljedomsrätten i övrigt. En omvänd ordning, en sådan som gör åtskillnad mellan omfattningstolkningen i olika sammanhang, kan emellertid också kritiseras som rättsosäker. Detta gäller både i sammanhang då det görs en åtskillnad mellan tolkningen i internationella respektive inhemska skiljeförfaranden, samt då det görs en åtskillnad mellan tolkningen vid en skiljenämnds behörighetsprövning, en

³²⁴ Se avsnitt 4.2. Jfr även avsnitt 2.1.

³²⁵ Notera att detta överensstämmer med den presumerade partsavsikt som uppställdes i NJA 2019 s. 171 ”Belgor”, p. 18.

³²⁶ Se avsnitt 4.2. Jfr även avsnitt 2.2.2.

allmän domstols prövning av rättegångshinder, samt en klanderdomstols prövning av skiljenämndens behörighetsbedömning. Ett upprättande av parallella tolkningssätt för frågor som egentligen berör samma sak, men är tillämpliga på olika sorters prövningar, menar jag i sig innebär en försämrad förutsebarhet för parterna. En sådan ordning bidrar inte heller till klarhet av rättsläget i stort eftersom sådana parallella system blir både svåröverskådliga och svårbegripliga. Det är osannolikt att detta har varit HD:s avsikt.³²⁷ Även här är det värt att påpeka att skiljeförfaranden enligt förarbetena till LSF har jämförts med domstolsprövning. Att en prövning i skiljeförfarande då per automatik skulle vara mindre rättssäker än en prövning vid allmän domstol är en uppfattning som kan ifrågasättas.³²⁸

Ser man i stället till det processekonomiska argumentet kan konstateras att det processekonomiska intresset i stor mån inbegrips i det internationella argumentet, där det generellt finns en presumerad partsavsikt om att parterna avser att samtliga tvister inom ramen för deras relation ska prövas i ett och samma förfarande. Det processekonomiska argumentet är inriktat på att upprätthålla skiljeförfarandets snabba och enkla karaktär. Den extensiva tolkning som argumentet tillåter medför att anknytande tvistefrågor relaterade till det i skiljeavtalet identifierade rättsförhållandet ska prövas i ett sammanhållet förfarande. En annan ordning medför risk för långdragna processer, ökade processkostnader, samt oförenliga avgöranden i frågor med nära samband till varandra. Det processekonomiska argumentet riskerar emellertid att göra en part skiljebunden i vidare omfattning än denne genom skiljeavtalet egentligen åtagit sig. Trots att parter till ett skiljeavtal typiskt sett avser att framtida tvister mellan dem ska prövas i ett och samma skiljeförfarande menar jag att det är riskabelt att utsträcka skiljeavtalets tillämpningsområde med endast denna genomsnittliga partsavsikt som grund. En möjlig lösning på problematiken är den nyansering som görs genom anknytningsdoktrinen. För att processekonomiska skäl ska kunna tillmätas betydelse vid en skiljenämnds behörighetsprövning krävs att det finns en tillräcklig anknytning mellan de grunder som hänför sig till ett skiljeavtal och de grunder som hänför sig till ett annat rättsförhållande. Avsaknaden av en sådan anknytning borde inte leda till en utvidgning av skiljeavtalets omfattning.³²⁹

Sammantaget anser jag att det finns goda skäl att tillmäta det internationella och det processekonomiska argumentet större betydelse än rättssäkerhetsargumentet. Detta menar jag också har skett i den bedömning som gjordes i ”Husqvarnas skiljeavtal”.

Jag anser att den huvudregel som fastställdes i ”Tupperware” och ”Avräkningsavtalet” är överspelad genom de senare avgörandena ”Belgor” och ”Husqvarnas skiljeavtal”, där rättssäkerhetsargumentet fått ge vika för det

³²⁷ Se avsnitt 4.2. Jfr även avsnitt 3.8.

³²⁸ Jfr avsnitt 2.1.

³²⁹ Se avsnitt 4.3.

internationella och det processekonomiska argumentet. Identifieringskravets skyddsfunktion kan i de senast meddelade målen förstås som att skiljeavtal blir ogiltiga om de tar sikte på parternas samtliga framtida tvister. Detta föranleder inte att kravet ska tolkas restriktivt, utan även senare ingångna avtal kan anses identifierade i skiljeavtalet under förutsättning att dessa i tillräcklig mån har *konkretiserats*. Det bör mot bakgrund av ”Belgor” och ”Husqvarnas skiljeavtal” dock stå klart att en tvist inte heller behöver grundas på det specifika rättsförhållandet som skiljeklausulen tar sikte på för att kunna hänskjutas åt skiljeförfarande. Här aktualiseras anknytningsdoktrinen, vilken jag utifrån ”Husqvarnas skiljeavtal” och de ovan presenterade argumenten menar ska vara tillämplig på alla uppkomna tvister med *tillräcklig anknytning* till det rättsförhållande som identifierats i skiljeavtalet. Eftersom parter som ingått skiljeavtal högst troligt menat att samtliga tvister inom ramen för deras avtalsrelation ska prövas genom skiljeförfarande står en sådan ordning normalt sett inte i strid med parternas avtalsavsikt. En sådan ordning innebär inte heller något processekonomiskt ont för parterna. Utifrån de presenterade argumenten är en sådan tolkning logisk, då detta upprätthåller skiljeförfarandets effektiva karaktär samt gynnar utländska parter medverkan i svenska skiljeförfaranden.

Mot bakgrund av detta är jag av uppfattningen att en skiljeklausul kan omfatta senare ingångna avtal, eller sammanhängande avtal, antingen för att beskrivningen av avtalsrelationen är så konkretiserad att såväl huvudavtalet som det efterföljande avtalet kan anses utgöra ett rättsförhållande i sig, eller för att det senare ingångna avtalet har sådant samband med det identifierade rättsförhållandet att en uppdelning av tvisten antingen står i strid mot parternas intressen eller medför processekonomiska nackdelar. Det ska dock poängteras att detta måste vägas mot rättssäkerhetsargumentet. Den presumerade partsavsikt som premieras i den internationella skiljedomsrätten, samt uttalats av HD i ”Belgor”, är inte en önskvärd riktning att ta. En bedömning av vad parterna kan antas vilja behöver nyanseras. En sådan nyansering menar jag emellertid sker genom tillämpning av anknytningsdoktrinen. En aspekt som behöver belysas är också parternas ansvar att formulera skiljeklausulen på ett tydligt sätt så att den också speglar parternas verkliga avsikt. Det bör av klausulens ordalydelse framgå att även senare ingångna avtal ska omfattas av skiljeavtalet, om det är parternas önskan. Skiljenämnden behöver då inte bedöma sambandet mellan de olika avtalen eftersom det tydligt framgår att också efterföljande avtal omfattas av skiljeklausulen. Vidare får parterna alltid hänskjuta en redan uppkommen tvist till skiljeförfarande, oavsett om tvisten grundas på ett identifierat rättsförhållande i ett skiljeavtal eller inte.

Sammanfattningsvis är jag av uppfattningen att den fortsatta rättsbildningen borde utvecklas mot den internationella skiljedomsrätten, vari processekonomiska intressen inbegrips. Genom en sådan ordning kommer skiljeklausuler att tolkas extensivt med följderna att färre tvister behöver delas upp till prövning i skilda fora. Detta innebär i sin tur vunna processekonomiska fördelar då

sammanhållna förfaranden minimerar risken för långdragna processer, ökade kostnader samt motstridiga avgöranden i frågor med nära samband till varandra. Vill parterna absolut inte att anknytande rättsförhållanden ska inbegripas i ett skiljeavtals omfattning gör de bäst i att tydligt formulera detta när skiljeavtalet ingås.

Avslutningsvis kan konstateras att frågan om ett skiljeavtals omfattning har stor praktisk betydelse och det är därför beklagligt att det råder stor osäkerhet om rättsläget. Jag har svårt att tro att "Husqvarnas skiljeavtal" är det sista vi hör om denna fråga. För den fortsatta rättsbildningen finns det behov av fler klagörande uttalanden från HD.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1971:131, *Förslag till lag om ändring i lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar m.m.*

Prop. 1998/99:35, *Ny lag om skiljeförfarande.*

Prop. 2010/11:128, *Medling och förlikning – ökade möjligheter att komma överens.*

Prop. 2017/18:257, *En modernisering av lagen om skiljeförfarande.*

SOU 1994:81, *Ny lag om skiljeförfarande – Delbetänkande av Skiljedomsutredningen.*

SOU 2015:37, *Översyn av lagen om skiljeförfarande.*

Rättsfall

Högsta domstolens avgöranden

NJA 1973 s. 620

NJA 1980 s. 46

NJA 1982 s. 738

NJA 1984 s. 229

NJA 2007 s. 475

NJA 2008 s. 120

NJA 2008 s. 406

NJA 2010 s. 734

NJA 2012 s. 183

NJA 2015 s. 741

NJA 2016 s. 264

NJA 2017 s. 226

NJA 2018 s. 291

NJA 2018 s. 504

NJA 2019 s. 171

NJA 2023 s. 437

Hovrättsavgöranden

RH 2003:55 (Svea hovrätts dom 2003-05-15 i mål nr T 8735-01)

Svea hovrätts dom 2017-10-31 i mål nr T 5437-17

Litteratur

Adlercreutz, Axel och Gorton, Lars (2010), *Avtalsrätt II*, Sjätte upplagan. Juristförlaget, Lund. [Cit. Adlercreutz och Gorton (2010)]

Andersson, Fredrik, Isaksson, Therese, Johansson, Marcus, Nilsson, Ola och Herre, Johnny (red.) (2011), *Arbitration in Sweden*. Swedish Arbitration Association, Stockholm. [Cit. Andersson m.fl. (2011)]

van den Berg, Albert Jan (1981), *The New York Arbitration Convention of 1958*. Kluwer Law and Taxation Publishers, Deventer. [Cit. van den Berg (1981)]

Bernitz, Ulf (2018), *Standardavtalsrätt*, Nionde upplagan. Norstedts Juridik, Stockholm. [Cit. Bernitz (2018)]

Bolding, Per Olof (1962), *Skiljedom: studier i rättspraxis beträffande svensk skiljedoms giltighet och verkställbarhet*. Norstedt & Söners förlag, Stockholm. [Cit. Bolding (1962)]

Born, Gary B. (2014), *International Commercial Arbitration – Volume I*, Andra upplagan. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn. [Cit. Born (2014)]

Born, Gary B. (2016), *International Arbitration: Law and Practice*, Andra upplagan. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn. [Cit. Born (2016)]

Bratt, Stina (2017/18), 'Skiljeklausuler och utomobligatoriska skadeståndsanspråk – Piercing the Contractual Veil?', *Juridisk Tidskrift*, nr 3 2017/18, s. 702–718. [Cit. Bratt (2017/18)]

Cars, Thorsten (2001), *Lagen om skiljeförfarande – En kommentar*, Tredje upplagan. Fakta Info Direkt, Stockholm. [Cit. Cars (2001)]

Dahlman, Christian (2019), 'Begreppet rättskälla' i Dahlman, Christian och Wahlberg, Lena (red.), *Juridiska grundbegrepp*, s. 21–53. Studentlitteratur, Lund. [Cit. Dahlman (2019)]

Dillén, Nils (1933), *Bidrag till läran om skiljeavtalet*. Gustaf Larssons bokhandels förlag, Stockholm. [Cit. Dillén (1933)]

Dillén, Nils (1937), 'Om skiljeklausul vid ogiltigt huvudavtal', *Svensk Juristtidning*, 1937, s. 674–694. [Cit. Dillén (1937)]

Edlund, Lars (2024), 'En kommentar till "Husqvarnas skiljeavtal" NJA 2023 s. 437', preprint i *Svensk Juristtidning*, den 24 april 2024, <https://svjt.se/content/en-kommentar-till-husqvarnas-skiljeavtal-nja-2023-s-437>. [Cit. Edlund (2024)]

Ekelöf, Per Olof och Boman, Per (1996), *Rättegång – Andra häftet*, Åttonde upplagan. Norstedts Juridik, Stockholm. [Cit. Ekelöf och Boman (1996)]

Falkman, Charlotta (2016), 'Welamsons påståendedoktrin – Svensk Juristtidning i rättsutvecklingen', *Svensk Juristtidning*, 2016, s. 257–264. [Cit. Falkman (2016)]

Frank, Jacob (2023), '"Husqvarnas skiljeavtal" och tolkningsprinciper för skiljeavtal – har pendeln svängt igen?', *Svensk Juristtidning*, 2023, s. 623–632. [Cit. Frank (2023)]

Frank, Jacob (2024), '"Husqvarnas skiljeavtal" – replik till en kommentar', preprint i *Svensk Juristtidning*, den 13 maj 2024, <https://svjt.se/content/husqvarnas-skiljeavtal-replik-till-en-kommentar>. [Cit. Frank (2024)]

Frändberg, Åke (2019), 'Begreppet rättssäkerhet' i Dahlman, Christian och Wahlberg, Lena (red.), *Juridiska grundbegrepp*, s. 21–53. Studentlitteratur, Lund. [Cit. Frändberg (2019)]

Gräns, Minna (2018), 'Allmänt om användningen av andra vetenskaper inom juridiken' i Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, s. 429–442. Studentlitteratur, Lund. [Cit. Gräns (2018)]

Gunnarsson, Åsa och Svensson, Eva-Maria (2023), *Rättsdogmatik – som rättsvetenskapligt perspektiv och metod*. Studentlitteratur, Lund. [Cit. Gunnarsson och Svensson (2023)]

Heuman, Lars (1999), *Skiljemannarätt*. Norstedts Juridik, Stockholm. [Cit. Heuman (1999)]

Heuman, Lars (2009/10), 'Vilken beviskravs betydelse har separabilitetsprincipen, påståendedoktrinen och anknytningsdoktrinen för bedömningen av behörighetsfrågor inom skiljedomsrätten?', *Juridisk Tidskrift*, nr 2 2009/10, s. 335–361. [Cit. Heuman (2009/10)]

Heuman, Lars (2011/12), 'Bevisbördan för skiljeavtal och tolkningsresonemang som grund för skiljebundenhet', *Juridisk Tidskrift*, nr 3 2011/12, s. 650–680. [Cit. Heuman (2011/12)]

Heuman, Lars (2014/15), 'Översyn av lagen om skiljeförfarande', *Juridisk Tidskrift*, nr 2 2014/15, s. 439–466. [Cit. Heuman (2014/15)]

Heuman, Lars (2016/17), 'Hur bedöms svarandens invändningar vid tillämpning av påståendedoktrinen?', *Juridisk Tidskrift*, nr 1 2016/17, s. 194–208. [Cit. Heuman (2016/17)]

Heuman, Lars (2017/18), 'Undantag från påståendedoktrinen och regeln att en skiljeklausul endast avser avtalet', *Juridisk Tidskrift*, nr 4 2017/18, s. 899–909. [Cit. Heuman (2017/18)]

Heuman, Lars (2019), 'Har det skett en omsvängning eller omläggning av praxis från restriktiv till extensiv tillämpning av skiljeavtal?', *Svensk Juristtidning*, 2019, s. 534–552. [Cit. Heuman (2019)]

Heuman, Lars (2023), 'Rättspraxis' i Bernitz, Ulf m.fl., *Finna rätt – Juristens källmaterial och arbetsmetoder*, Sextonde upplagan, s. 155–187. Norstedts Juridik, Stockholm. [Cit. Heuman (2023)]

Heuman, Lars (2023/24), 'Skiljemäns behörighet att pröva tvister om tilläggsavtal – relevanta regler och faktorer', *Juridisk Tidskrift*, nr 2 2023/24, s. 463–478. [Cit. Heuman (2023/24)]

Hjertstedt, Mattias (2019), 'Beskrivningar av rättsdogmatisk metod – Om innehållet i metodavsnitt vid användning av ett rättsdogmatiskt tillvägagångssätt' i Mannelqvist, Ruth, Ingmanson, Staffan och Ulander-Wänman, Carin (red.), *Festskrift till Örjan Edström*, s. 165–173. Juridiska institutionen, Umeå universitet, Umeå. [Cit. Hjertstedt (2019)]

Jareborg, Nils (2004), 'Rättsdogmatik som vetenskap', *Svensk Juristtidning*, 2004, s. 1–10. [Cit. Jareborg (2004)]

Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod' i Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, s. 21–46. Studentlitteratur, Lund. [Cit. Kleineman (2018)]

Kvart, Johan och Olsson, Bengt (2023), *Tvistlösning genom skiljeförfarande – En handledning till lagen om skiljeförfarande*, Fjärde upplagan. Norstedts Juridik, Stockholm. [Cit. Kvart och Olsson (2023)]

Lehrberg, Bert (2022), *Praktisk juridisk metod*, Fjortonde upplagan. Iusté, Uppsala. [Cit. Lehrberg (2022)]

Lindell, Bengt (2019), *Alternativ till rättskipning – Förhandling, medling, processförlikning, tvistlösningsnämnder och skiljeförfarande*. Iustus Förlag, Uppsala. [Cit. Lindell (2019)]

Lindell, Bengt (2021), *Civilprocessen – Rättegång samt skiljeförfarande och medling*, Femte upplagan. Iustus Förlag, Uppsala. [Cit. Lindell (2021)]

Lindskog, Stefan (2020), *Skiljeförfarande – En kommentar*, Tredje upplagan. Norstedts Juridik, Stockholm. [Cit. Lindskog (2020)]

Madsen, Finn (2009), *Skiljeförfarande i Sverige – En kommentar till lagen (1999:116) om skiljeförfarande och till reglerna för Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut*, Andra upplagan. Jure Förlag, Stockholm. [Cit. Madsen (2009)]

Madsen, Finn (2013), 'Påståendedoktrin eller anknytningsdoktrin', *Svensk Juristtidning*, 2013, s. 730–750. [Cit. Madsen (2013)]

Madsen, Finn (2016), 'Kompetenz-Kompetenz in Swedish Arbitration Law is being recast, how should it be done?', *Svensk Juristtidning*, 2016, s. 653–673. [Cit. Madsen (2016)]

Madsen, Finn (2020), 'The Swedish "Belgor" case and the scope and applicability of arbitral agreements' i Arvidsson, Niklas, Nyström, Birgitta och Westberg, Peter (red.), *Tvistlösning inom affärsrätten – En antologi*, s. 75–94. Norstedts Juridik, Stockholm. [Cit. Madsen (2020)]

Maunsbach, Lotta (2015), *Avtal om rätten till domstolsprövning – Processuella överenskommelsers giltighet i svensk rätt*. Norstedts Juridik, Stockholm. [Cit. Maunsbach (2015)]

Maunsbach, Lotta (2015/16), 'Verkan av processuella överenskommelser mellan kommersiella parter', *Juridisk Tidskrift*, nr 4 2015/16, s. 798–823. [Cit. Maunsbach (2015/16)]

Peczenik, Aleksander (1995), *Juridikens teori och metod – En introduktion till allmän rättslära*. Fritzes Förlag, Stockholm. [Cit. Peczenik (1995a)]

Peczenik, Aleksander (1995), *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*. Fritzes Förlag, Stockholm. [Cit. Peczenik (1995b)]

Pålsson, Lennart (1999), 'Dubbelrelevanta rättsfakta vid prövning av domstols behörighet', *Svensk Juristtidning*, 1999, s. 315–329. [Cit. Pålsson (1999)]

Ramberg, Jan och Ramberg, Christina (2022), *Allmän avtalsrätt*, Tofte upplagan. Norstedts Juridik, Stockholm. [Cit. Ramberg och Ramberg (2022)]

Relden, Anders och Frank, Jacob (2020), 'Chapter 5: The Belgor Case: Towards an Extensive Interpretation and Application of Arbitration Agreements' i Calissendorff, Axel och Schöldström, Patrik (red.), *Stockholm Arbitration Yearbook 2020*, s. 65–82. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn. [Cit. Relden och Frank (2020)]

Runesson, Eric M. (2002/03), 'Licensavtalet, skiljeavtalet och immaterialrätten', *Juridisk Tidskrift*, nr 3 2002/03, s. 673–693. [Cit. Runesson (2002/03)]

Sandgren, Claes (2006), 'Är rättsdogmatiken dogmatisk?', *Tidsskrift for Retsvitenskap*, vol. 118 nr 4–5, s. 648–656. [Cit. Sandgren (2006)]

Sandgren, Claes (2021), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod, argumentation och språk*, Femte upplagan. Norstedts Juridik, Stockholm. [Cit. Sandgren (2021)]

Schöldström, Patrik (2007/08), 'Skiljeklausul som rättegångshinder för olika rättsliga grunder', *Juridisk Tidskrift*, nr 2 2007/08, s. 467–474. [Cit. Schöldström (2007/08)]

Schöldström, Patrik (2008/09), 'Påståendedoktrinen och skiljeförfarande', *Juridisk Tidskrift*, nr 1 2008/09, s. 138–142. [Cit. Schöldström (2008/09)].

Schöldström, Patrik (2017/18), 'Skiljeklausuler och utomobligatoriska anspråk', *Juridisk Tidskrift*, nr 3 2017/18, s. 719–726. [Cit. Schöldström (2017/18)]

Seifert Palmlund, Monica (2005/06), 'Skiljeavtalets räckvidd i sammansatta rättsförhållanden', *Juridisk Tidskrift*, nr 2 2005/06, s. 432–444. [Cit. Seifert Palmlund (2005/06)]

Waerme, Daniel (2010), 'Behörighetsproblematiken i tvister som endast delvis omfattas av skiljeavtal', *Svensk Juristtidning*, 2010, s. 714–725. [Cit. Waerme (2010)]

Welamson, Lars (1964), 'Skiljedom. Studier i svensk rättspraxis beträffande svensk skiljedoms giltighet och verkställbarhet', *Svensk Juristtidning*, 1964, s. 276–286. [Cit. Welamson (1964)]

Welamson, Lars och Munck, Johan (2022), *Processen i hovrätt och Högsta domstolen – Rättegång VI*, Sjätte upplagan. Norstedts Juridik, Stockholm. [Cit. Welamson och Munck (2022)]

Westberg, Peter och Maunsbach, Lotta (2021), *Civilrättskipning II – Privat tvistlösning*, Tredje upplagan. Norstedts Juridik, Stockholm. [Cit. Westberg och Maunsbach (2021)]